

**Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ ΤΟΥ ΑΘΛΗΤΗ – Η ΠΡΟΣΤΑΣΙΑ ΠΟΥ ΤΟΥ ΠΑΡΕΧΕΤΑΙ
ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ – ΑΘΛΗΤΙΚΟ SPONSORING**

της Ειρήνης Πλευράκη

**Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία που υποβάλλεται
στο καθηγητικό σώμα για την μερική εκπλήρωση των υποχρεώσεων
απόκτησης του μεταπτυχιακού τίτλου του Μεταπτυχιακού Προγράμματος
«Οργάνωση και Διοίκηση Αθλητικών Οργανισμών και Επιχειρήσεων» του Τμήματος
Οργάνωσης και Διαχείρισης Αθλητισμού του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου στην
κατεύθυνση «Οργάνωση και Διοίκηση Αθλητικών Οργανισμών και Επιχειρήσεων»**

Σπάρτη

2017

Εγκεκριμένο από το Καθηγητικό σώμα:

Επιβλέπων Καθηγητής: Παπαλουκάς Μάριος Δανιήλ, Αναπλ. Καθηγητής

Καθηγητής-Μέλος 1 : Αλεξόπουλος Παναγιώτης, Αναπλ. Καθηγητής

Καθηγητής -Μέλος 2: Αντωνοπούλου Παναγιώτα, Επικ. καθηγήτρια

Υπεύθυνη Δήλωση

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις που προβλέπονται από τις διατάξεις του άρθρου 14 της παραγράφου 2 (Διαγραφές Μεταπτυχιακών Φοιτητών) του Κανονισμού Λειτουργίας Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών, δηλώνω υπεύθυνα ότι για τη συγγραφή της Μεταπτυχιακής Διπλωματικής μου Εργασίας (ΜΔΕ) δεν χρησιμοποίησα ολόκληρο ή μέρος έργου άλλου δημιουργού ή τις ιδέες και αντιλήψεις άλλου δημιουργού χωρίς να γίνεται αναφορά στην πηγή προέλευσης (βιβλίο, άρθρο από εφημερίδα ή περιοδικό, ιστοσελίδα κλπ.).

Ημερομηνία: 25/06/2017

Η Δηλούσα
Ειρήνη Ι. Πλευράκη

(Υπογραφή)

Copyright © Ειρήνη Πλευράκη, 2017

Με επιφύλαξη κάθε δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα. Οι απόψεις και τα συμπεράσματα που περιέχονται σε αυτό το έγγραφο εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Πανεπιστημίου Πελοποννήσου του Τμήματος Οργάνωσης και Διαχείρισης Αθλητισμού.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Ειρήνη Πλευράκη: Η Οικονομική Ελευθερία του Αθλητή – Η Προστασία που του

Παρέχεται από την Εργατική Νομοθεσία – Αθλητικό Sponsoring

(Με την επίβλεψη του Μάριου Δανιήλ Παπαλουκά Αναπλ. Καθηγητής)

Η πυραμιδοειδής οργάνωση και ρύθμιση του αθλητισμού υποχρεώνει τον αθλητή να παρέχει τις υπηρεσίες του υπό όρους a priori καθορισμένους, μην αφήνοντας στον αθλητή περιθώρια διαπραγματεύσεως. Αν και οι ομοσπονδίες δεν αποτελούν τον εργοδότη των αθλητών αλλά καθορίζουν τους όρους εργασίας των αθλητών είτε μέσω των καταστατικών τους είτε μέσω ρητών οδηγιών είτε μέσω της επιρροής που ασκούν στα σωματεία, τα οποία με τη σειρά τους συνάπτουν συμβόλαια με του αθλητές. Ιδίως σε διεθνές επίπεδο τίθενται περιορισμοί στην περαιτέρω οικονομική αλλά και ιδιωτική ζωή των αθλητών, μέσω προέγκρισης οικονομικών συμφωνιών των αθλητών αλλά και επιβάλλοντας ρήτρες χρηστής συμπεριφοράς. Μέσω του νόμου 2725/1999 ο νομικός χαρακτηρισμός της σχέσης του αθλητή με την ομάδα του προκαθορίζεται. Επιπλέον, γίνεται ένας διαχωρισμός σε επαγγελματίες/ αμειβόμενους αθλητές και σε ερασιτέχνες αθλητές, ο οποίος μέσω της κρατούσας νομολογίας, έχει καταστεί κανόνας αναγκαστικού δικαίου, αφού δεν εξετάζει τις σχέσεις αυτές κατά περίπτωση. Αυτός ο τυπικός διαχωρισμός αποστερεί το σύνολο των αθλητριών και το μεγαλύτερο ποσοστό των αθλητών που αγωνίζονται στην Εθνική Ομάδα, χωρίς την προστασία του εργατικού δικαίου. Στερούνται συνταγματικά απονεμόμενα δικαιώματα, χάριν της βιωσιμότητας των σωματείων, μην έχοντας συχνά τη δυνατότητα να επιλέξουν το πρόσωπο του εργοδότη τους ή ακόμα και τον τόπο παροχής των υπηρεσιών τους λόγω περιορισμών στη δυνατότητα μετεγγραφής τους. Διαφαίνεται ωστόσο η ανάγκη αλλαγής και προσαρμογής του νομοθετικού τοπίου. Μέσω σχεδίου νόμου η Ελλάδα προσπαθεί να εναρμονιστεί με τις αποφάσεις του ΔΕΕ αλλά και με την επιταγή του Συντάγματος για προστασία του ατομικού δικαιώματος στην εργασία. Περιορισμοί της οικονομικής ελευθερίας των αθλητών παρατηρούνται ωστόσο και σε συμβόλαια sponsoring. Ρήτρες αποκλειστικότητας και χρηστής συμπεριφοράς αποτελούν παγιωμένο περιεχόμενο όλων των συμβάσεων sponsoring. Αντικείμενο έντονων ρήξεων αποτελεί η ερμηνεία του όρου “ευπρεπής συμπεριφορά”.

Λέξεις κλειδιά: *εργατικό δίκαιο, επαγγελματίας/ ερασιτέχνης αθλητής, sponsoring*

ABSTRACT

Eirini Plevraki: Athlete's Financial Freedom - Protection Provided by Labor Legislation
- Sports Sponsoring

(With the supervision of Marios Daniil Papaloukas, Ass. Professor)

The pyramid like way of organization and regulation of sport obliges the athlete to provide his services on a priori set terms. Therefore the athlete doesn't have the leverage to negotiate. Although the federations are not the employer of the athletes, they do define the working conditions of the athletes either through their regulations or through explicit instructions or through the influence they exercise on the teams, which in turn sign contracts with athletes. Particularly on an international level, they restrict the athletes' further economic and private life through mandatory approval of sports agreements by athletes and by imposing moral clauses. The Law 2725/1999 the legal classification of the athlete's relationship with his team is predetermined. In addition, a distinction is made between professional / paid athletes and amateur athletes, which has become a mandatory rule by existing jurisprudence, since it does not examine these relationships on a case-by-case basis. This typical segregation leaves all women athletes and the majority of athletes who compete in the National Team without the protection of labor law. Constitutionally granted rights are maintained for the sake of the viability of the teams, as they often do not have the opportunity to choose their employer or even the place where they provide their services due to restrictions on their transfers. However, the need to change and adapt the legislative framework prevails. Through the draft law, Greece is trying to align itself with ECJ rulings as well as with the Constitution's requirement to protect the individual right to work. Restrictions on the financial freedom of athletes are also observed in sponsorships. The clauses of exclusivity and moral conduct are typical in all sponsorship contracts. The interpretation of a moral clause is often a matter of dispute.

Key words: *labor law, professional / amateur athlete, sponsoring*

Στους αγγέλους μου,
Μάριο, Μιχαήλ, Ιωάννη και Μάξιμο.

Κατάλογος Συντομογραφιών

- Α.Α.Ε. Ανώνυμη Αθλητική Εταιρεία
- Αρχ Νομ Αρχείο Νομολογίας (Νομικό Περιοδικό)
- ΑΣΕΑΔ Ανώτατο Συμβούλιο Επίλυσης Αθλητικών Διαφορών
- ΑΠ Άρειος Πάγος
- ΔΕΕ Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης
- ΔΕΝ Δελτίο Εργατικής Νομοθεσίας (Νομικό Περιοδικό)
- Δ.Ο.Ε Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή
- Δ.Ο.Υ.. Διεύθυνση Οικονομικών Υπηρεσιών
- ΕΑΔ Επισκόπηση Αθλητικού Δικαίου (Νομικό Περιοδικό)
- ΕΕ Ευρωπαϊκή Ένωση
- Ειρ. Αθ. Ειρηνοδικείο Αθηνών
- Εφ. Θεσ Εφετείο Θεσσαλονίκης
- ΗΠΑ Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής
- ΙΚΑ Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων
- Μον.Πρωτ.Αθ. Μονομελές Πρωτοδικείο Αθηνών
- ΝΟΜΟΣ Βάση Νομικών Δεδομένων
(<https://lawdb.intrasoftnet.com/>)
- ΝΠΔΔ Νομικό Πρόσωπο Δημοσίου Δικαίου
- ΣΕΓΑΣ Σύνδεσμος Ελληνικών Γυμναστικών Αθλητικών
Σωματείων
- ΣτΕ Συμβούλιο της Επικρατείας
- Συνθ. ΕΟΚ Συνθήκη Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας
- Τ.Α.Α. Τμήμα Αμειβόμενων Αθλητών

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ	1
Θεωρητικό Υπόβαθρο	1
Διατύπωση προβλήματος.....	2
Σκοπός της έρευνας	3
Σημαντικότητα της έρευνας.....	4
Ερευνητικά ερωτήματα.....	5
Ερευνητικές υποθέσεις	5
Εννοιολογικοί και Λειτουργικοί ορισμοί	6
Προϋποθέσεις και περιορισμοί	7
Μεθοδολογία.....	7
Δεοντολογικά ζητήματα.....	8
II. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	9
Αθλητισμός-Οικονομία- Οικονομική Ελευθερία.....	10
Βασικές Έννοιες Εργατικού Δικαίου	11
Προστασία εργατικού δικαίου	13
Αρχή της Αναλογικότητας	14
Αθλητής και Εργατικό Δίκαιο.....	15
III. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ.....	16
Επιλογή Αθλητικού Σωματείου	16
Σχέση Αθλητή - Σωματείου – Ομοσπονδίας.....	17
Επιμέρους περιορισμοί των δικαιωμάτων των αθλητών	20
Ρήτρες ευπρεπούς συμπεριφοράς – Ηθικές ρήτρες	20
Αγώνες υπό έγκριση	23
Η Ελευθερία Εργασίας.....	23
Μία διαφορετική πυραμίδα.....	24
IV. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ	26
Ερασιτέχνες Αθλητές	27
Επαγγελματίας Αθλητής	29
Εργασιακή Σχέση Επαγγελματία Αθλητή	31
Ειδικοί συμβατικοί όροι	32
Διάρκεια	33
Αποδοχές.....	35
Μετεγγραφές Αθλητών	36
Κριτική στον Τυπικό Διαχωρισμό των Αθλητών	41
Πρακτικές συνέπειες διάκρισης	47
Σχέδιο Νόμου.....	49
V. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ.....	56
Υπόθεση Bosman – Το Κοινοτικό Δίκαιο και Αθλητισμός	56
Εποχή προ Bosman	57
Η περίφημη υπόθεση Bosman	58
Τα πραγματικά περιστατικά	58
Το νομικό και τεχνικό πλαίσιο	59
Επιπτώσεις της απόφασης- ποιοι ωφελήθηκαν.....	61
Υπόθεση Deliege	63
Υπόθεση Olympique Lyonnais	64

VI. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ	66
Sponsoring	66
Αφετηρία – Ορισμοί	67
Ο Ρόλος του sponsoring.....	68
Ρυθμίσεις στον νόμο 2725/1999	69
Σύγκρουση σπόνσορα Ομοσπονδίας και Αθλητή.....	70
Ρήτρες - Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά σύμβασης sponsoring.....	71
Ρήτρα αποκλειστικότητας	72
Ρήτρες απόδοσης.....	73
Ρήτρα ευπρεπούς συμπεριφοράς – Moral clause	74
Περιπτώσιολογία	77
Η περίπτωση Kobe Bryant	77
Το σκάνδαλο του Tiger Woods.....	77
Michael Vick και Adrian Peterson	78
Lance Armstrong.....	79
Στο βωμό του sponsor - Ακραίες αποφάσεις αθλητών	80
VII. ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	81
Συμπεράσματα - Προτάσεις	83
VII. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	86
Ελληνική Βιβλιογραφία	86
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία.....	87
Ιστότοποι.....	88

I. ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο αθλητής, είτε ατομικού είτε ομαδικού αθλήματος, συναλλάσσεται και συμβάλλεται με το σωματείο του και την ομοσπονδία του. Οι σχέσεις αυτές, με τις συνακόλουθες υποχρεώσεις και δικαιώματα που δημιουργούνται, επηρεάζουν την οικονομική ελευθερία του αθλητή. Στην παρούσα έρευνα θα εξεταστεί κατά πόσο μπορεί να προστατευθεί η ελευθερία αυτή του αθλητή μέσω της εργατικής νομοθεσίας της Ελλάδας, άρα εάν μπορεί να χαρακτηριστεί ο αθλητής “εργαζόμενος”. Επιπλέον, λόγω του κατακλυσμού του αθλητικού χώρου από χορηγούς (sponsors), οι περισσότεροι καταξιωμένοι αθλητές και η συντριπτική πλειοψηφία των ομάδων συνδέουν το όνομά τους με έναν ή περισσότερους χορηγούς. Οι συμφωνίες αυτές περιλαμβάνουν όρους και υποχρεώσεις που δεσμεύουν τους αθλητές τόσο εντός όσο και εκτός αθλητικού χώρου. Το πλέγμα όλων των παραπάνω σχέσεων σε αντιδιαστολή με την οικονομική, κυρίως, ελευθερία του αθλητή αποτελούν το ερευνητικό πεδίο της παρούσας.

Στα επόμενα σημεία γίνεται αναφορά στο θεωρητικό υπόβαθρο της εργασίας, αλλά και οι σημαντικότεροι εννοιολογικοί και λειτουργικοί ορισμοί της έννοιας του επαγγελματία και ερασιτέχνη αθλητή στην Ελλάδα, η σημασία της έρευνας αυτής και τις ερευνητικές υποθέσεις. Κλείνοντας θα αποσαφηνιστούν οι περιορισμοί και οι οριοθετήσεις της έρευνας.

Θεωρητικό Υπόβαθρο

Σήμερα, ο αθλητής που προετοιμάζεται να ασχοληθεί με τον πρωταθλητισμό, γνωρίζει εκ των προτέρων ότι απαιτείται αφοσίωση και επένδυση χρόνου, τόσο, που τις περισσότερες φορές, δεν υπάρχουν τα περιθώρια να λάβει άλλου είδους εκπαίδευση ή ειδίκευση. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα ο μόνος τρόπος βιοπορισμού του να είναι μέσω της αθλητικής του δραστηριότητας, η οποία έχει σημαντικά μικρότερη διάρκεια έναντι των περισσότερων άλλων δραστηριοτήτων για βιολογικούς λόγους, ιδίως εάν λάβουμε υπόψιν και τις πιθανότητες τραυματισμού του (Γούλας, 2013). Οι αθλητές, και συγκεκριμένα οι επιδόσεις τους είναι εκείνες που θα αποφέρουν κέρδη στα σωματεία και τις ομοσπονδίες, όχι μόνο με το αυξημένο ενδιαφέρον του κοινού που θα προσέλθει στο γήπεδο πληρώνοντας εισιτήριο ή παρακολουθώντας τους αγώνες μέσω

συνδρομητικών καναλιών, αλλά και με την ίδια την εμπορική αξία που προσδίδουν οι επιδόσεις αυτές στους ίδιους τους αθλητές. Είναι δε χαρακτηριστικό ότι κατά την αθλητική τους πορεία, οι αθλητές συχνά αντιμετωπίζονται ως “περιουσιακό στοιχείο” των ομάδων τους¹, με αποτέλεσμα να “αγοράζονται” και να “πωλούνται” μέσω μετεγγραφών (Μαλάτος, 2010).

Παρά τη διευρυμένη εντύπωση που επικρατεί ότι όλοι οι αθλητές είναι διαπραγματευτικά δυνατοί λόγω φήμης και κύρους, η μεγάλη πλειονότητα των αθλητών είναι το αδύναμο μέρος κατά τη διαδικασία των διαπραγματεύσεων και δεσμεύεται από τα καταστατικά των σωματείων και των ομοσπονδιών τους (άρ. 33 §2 εδ. Β ν. 2725/1999).

Αυτή η ανισότητα των μερών ενισχύεται σημαντικά από τον εκ του νόμου, τυπικό διαχωρισμό των αθλητών σε ερασιτέχνες και επαγγελματίες. Ο νόμος 2725/1999 δηλαδή αφενός διαχωρίζει τυπικά και δεσμευτικά, όπως ανέδειξε η κρατούσα νομολογία, τους αθλητές σε α) επαγγελματίες και β) ερασιτέχνες.

Και ενώ φαίνεται ότι εν γένει συνάπτονται συμβόλαια *sponsoring*, καθώς πλήθος αθλητών έχει συνδέσει το όνομά του με ένα συγκεκριμένο προϊόν ή με μια υπηρεσία, και αυτές οι ίδιες οι συμφωνίες τείνουν να περιορίσουν την οικονομική ελευθερία του αθλητή. Στις ΗΠΑ, όπου η κοινή εμπειρία μπορεί να οδηγήσει στο ασφαλές συμπέρασμα ότι αποτελεί πρωτοπόρος στις αθλητικές συμφωνίες, εντοπίστηκε η πρώτη ρήτρα καλής συμπεριφοράς και ηθικής (*moral clause*) του αθλητή, που αν και αφορούσε συμφωνία μεταξύ του αθλητή και της ομάδας του, τέτοιου είδους ρήτρες έγιναν σύνηθες περιεχόμενο και των συμφωνιών *sponsoring*. Η ρήτρα αυτή είχε συναφθεί σε συμβόλαιο του αθλητή του baseball, Babe Ruth με την ομάδα του (Epstein, 2015). Έκτοτε τέτοιου είδους ρήτρες αποτελούν παγιωμένο περιεχόμενο των συμβολαίων *sponsoring* και ολοένα και συχνότερα έχουν σκοπό να οριοθετήσουν όχι μόνο την αθλητική συμπεριφορά και επίδοση του αθλητή αλλά και την συμπεριφορά του εκτός αγωνιστικού χώρου (Boyd, 2011).

Διατύπωση προβλήματος

Η θεματική της έρευνας έχει απασχολήσει τη θεωρία και τη νομολογία και στο παρελθόν. Υπάρχει πλούσια βιβλιογραφία και αρθρογραφία σε τοπικό και διεθνές

¹ βλ. άρ. 76Α §1 ν. 2725/1999, όπου γίνεται αναφορά σε “πλασματική αξία αθλητών”

επίπεδο. Ο αθλητισμός αποτελεί μια κερδοφόρα βιομηχανία διεθνώς και τα μέρη που την συνθέτουν αποτελούν αντικείμενο ενδιαφέροντος (Παπαλουκάς, 2012).

Κρίνεται ωστόσο καίριο να υπενθυμίζεται ότι χωρίς τους βασικούς πρωταγωνιστές, δηλαδή τους ίδιους τους αθλητές, όσο κεφάλαιο και αν επενδυθεί, αυτή η βιομηχανία θα καταρρεύσει. Παρασυρόμενοι από την αίγλη των Ολυμπιακών Αγώνων, τα Παγκόσμια Κύπελλα και τις έντονα προβεβλημένες αθλητικές συναντήσεις, εύκολα ξεχνά κανείς ότι, πριν καταξιωθούν οι κορυφαίοι αθλητές, και εκείνοι, όπως πολλοί άλλοι, αθλούνταν σε μικρά σωματεία, υπό δύσκολες συνθήκες, χωρίς εργασιακά δικαιώματα, χωρίς την ελευθερία να μετακινούνται σε όποια ομάδα ήταν προς το δικό τους συμφέρον, χωρίς να απολαμβάνουν τα οικονομικά οφέλη που η δική τους προσπάθεια απέφερε στις ομάδες τους. Ήταν επομένως ήδη επαγγελματίες αθλητές, όχι με την αυστηρά καθορισμένη έννοια του ν.2725/1999, αλλά εν τοις πράγμασι επαγγελματίες αθλητές, οι οποίοι δεν είχαν δικαίωμα σε άδεια από την εργασία τους, σε επιδόματα, σε συνδικαλιστική ελευθερία, σε αποζημίωση. Το πρόβλημα είναι ότι υπό το καθεστώς του ν.2725/1999 όλοι οι αθλητές που δεν παίζουν στην Α' εθνική κατηγορία του ποδοσφαίρου, πετοσφαίρισης και καλοθοσφαίρισης των ανδρών, ΔΕΝ θεωρούνται επαγγελματίες αθλητές στην Ελλάδα.

Συχνά, η προοπτική ενός ισχυρού οικονομικά συμβολαίου sponsoring φαίνεται να επιλύει πολλά από τα οικονομικά προβλήματα του αθλητή, ωστόσο μια πιο προσεκτική εξέταση των όρων αυτών των συμβάσεων καθιστά σαφές ότι ρήτρες αποκλειστικότητας, ρήτρες μη ανταγωνισμού και τα λεγόμενα key performance indicators², περιορίζουν την οικονομική ελευθερία του αθλητή να συμβληθεί με άλλους χορηγούς αλλά και να αυτοκαθορίζει, στο μέτρο του δυνατού, την επίδοσή του στο εργασιακό του περιβάλλον, δηλαδή στους αγώνες (Σινανιώτη- Μαρούδη, 1999).

Σκοπός της έρευνας

Σκοπός της εργασίας αυτής είναι πολλαπλός. Αρχικά θα εξεταστεί εάν και κατά πόσο ο Έλληνας νομοθέτης προστατεύει τους αθλητές ως εργαζόμενους, υπό το πρίσμα δηλαδή του εργατικού δίκαιου. Εν συνεχεία, θα γίνει προσπάθεια να αποκομιστεί ένα ασφαλές συμπέρασμα για το κατά πόσο αυτή η νομοθετική προστασία βρίσκει εφαρμογή στα ελληνικά δικαστήρια, εξετάζοντας έναν ικανό αριθμό αποφάσεων των

² <http://bedfordgroupconsulting.com/marketing-insights/avoiding-the-perils-of-sport-sponsorship>

πολιτικών κυρίως δικαστηρίων. Η συμβολή της νομολογίας των Κοινοτικών Δικαστηρίων σε αυτό το σημείο θα είναι σημαντική, καθώς παρά την ανεξαρτησία των δικαιοδοτικών οργάνων, είναι αναπόφευκτο η ελληνική δικαιοσύνη να επηρεάζεται από τις τάσεις της κοινοτικής νομολογίας (ενδεικτικά υποθέσεις *Bosman*, *Mario Kolpak*, κ.α.π.).

Πριν από αυτούς τους δύο σταθμούς της εργασίας, θα εξεταστεί ο αθλητής ως αντισυμβαλλόμενος των σωματείων και των ομοσπονδιών. Αυτό θα μας επιτρέψει να εξετάσουμε τη διαπραγματευτική ικανότητα των αθλητών, το οποίο ουσιαστικά συνδυάζεται με τη δυνατότητά τους να προασπίζοντας τα οικονομικά τους συμφέροντα. Θα είναι ιδιαίτερος ενδιαφέρουσα η αναφορά και στην ευρωπαϊκή πραγματικότητα καθώς και σε εκείνη των ΗΠΑ.

Τέλος, θα γίνει προσπάθεια διάγνωσης του κατά πόσο οι συμβάσεις *sponsoring* αποτελούν μέσον οικονομικής ελευθερίας του αθλητή και μερικής απεξάρτησής του από το σωματείο και την ομοσπονδία του ή εάν εν τέλει, μέσω των αυστηρών ρητρών τους, αποτελούν ένα παραπάνω εργαλείο της αθλητικής βιομηχανίας για προσέλκυση μεγαλύτερου - καταναλωτικού- κοινού, ιδίως σε σχέση με τους περιορισμούς που επιβάλλει η Διεθνής Ολυμπιακή Επιτροπή κατά τη διεξαγωγή των Ολυμπιακών Αγώνων.

Σημαντικότητα της έρευνας

Η σπουδαιότητα της παρούσας εργασίας είναι να αναδείξει τη σημασία που έχει για την προστασία της συνταγματικά κατοχυρωμένης οικονομικής ελευθερίας (άρ. 5 Συντάγματος), εν προκειμένω του αθλητή, το επίσης συνταγματικά κατοχυρωμένο δικαίωμά του στην εργασία (άρ. 22 Συντάγματος). Το δικαίωμα αυτό δεν περιορίζεται στο δικαίωμα αποζημίωσης μετά από απόλυση, αλλά περιέχει το δικαίωμα αδείας, επιδομάτων, συνδικαλισμού, απεργιών, αποκλεισμού των μονομερώς επιβαλλόμενων αλλαγών στις συνθήκες εργασίας, κ.λπ.

Εάν καταστεί σαφές αυτό σε όσους διαχειρίζονται και διαμορφώνουν τους αθλητικούς πόρους, την αθλητική πραγματικότητα, ενδεχομένως να αντιμετωπίζουν και τον αθλητή όχι μόνο σαν οικονομικό μέσο αλλά σαν κομμάτι του εργατικού δυναμικού, το οποίο, ιδίως στο παρόν οικονομοτεχνικό περιβάλλον, χρήζει προστασίας. Υπενθυμίζεται ότι η εργασία δεν επικεντρώνεται στους λεγόμενους αστέρες του αθλητισμού, οι οποίοι δεν εξαιρούνται από την ανάγκη προστασίας, αλλά σαφώς διαθέτουν διαπραγματευτική

ισχύ. “Δείγμα” αποτελεί ο αθλητής που δεν διαθέτει την διαπραγματευτική δύναμη να καθορίσει την οικονομική του πραγματικότητα κατά τις διαπραγματεύσεις με τα σωματεία, τις ομοσπονδίες και τους sponsors.

Ερευνητικά ερωτήματα

Λαμβάνοντας υπόψιν το σκοπό της παρούσας εργασίας τα κύρια ερευνητικά ερωτήματα ακολουθούν:

1. Τι προβλέπεται στην ελληνική νομοθεσία για την προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων των αθλητών;
2. Ποιος είναι και πόσο δεσμεύει την ελληνική νομολογία ο διαχωρισμός των αθλητών σε ερασιτέχνες και επαγγελματίες, και πως χαρακτηρίζει τις εργασιακές τους συμβάσεις;
3. Πόσο επηρεάζουν τα καταστατικά των αθλητικών σωματείων και ομοσπονδιών τη διαπραγματευτική ικανότητα των αθλητών και πόσο παρεμβαίνει η εθνική νομοθεσία στη διαμόρφωση αυτών των καταστατικών;
4. Ποιες οι κοινοτικές και διεθνείς τάσεις, ιδίως μετά την υπόθεση Bosman, σχετικά με την προστασία της οικονομικής και εργασιακής ελευθερίας των αθλητών;
5. Ποια τα οφέλη και ποιοι οι περιορισμοί μιας σύμβασης sponsoring; Τι είδους ρήτρες προβλέπονται διεθνώς και πόσο αρμονικές είναι με την αρχή των χρηστών ηθών;

Ερευνητικές υποθέσεις

Ακολουθούν οι παρακάτω ερευνητικές υποθέσεις:

1. Η ελληνική νομοθεσία και τα ελληνικά δικαστήρια δεσμεύονται από το Σύνταγμα και τις αρχές κοινοτικού δικαίου. Είναι αυτονόητο ότι δεν είναι δυνατόν να είναι παντελώς αρρυθμιστο το εργασιακό καθεστώς των αθλητών. Εν τούτοις είναι αναμενόμενο να υπάρχει διαφορετική αντιμετώπιση των καθαρά ερασιτεχνών από τους επαγγελματίες αθλητές.

2. Ενώ τόσο οι αθλητές ατομικών όσο και ομαδικών αθλημάτων χρήζουν προστασίας, δικαιολογείται να υπάρχουν και να θεωρούνται σύννομοι κάποιοι περιορισμοί της οικονομικής και εργασιακής τους ελευθερίας εφόσον εξυπηρετείται σκοπός δημοσίου συμφέροντος.
3. Εξετάζοντας την προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων των αθλητών ως τρόπο προστασίας της οικονομικής τους ελευθερίας, δεν θα προβούμε στην κατά περίπτωση προστασία των δικαιωμάτων αυτών, αναλόγως του κάθε αθλήματος και αθλητή. Καθώς επίσης δεν θα γίνει επιμέρους εξέταση κάθε ενός εργασιακού δικαιώματος. Η εργασία αφορά την εν γένει προστασία των εργασιακών δικαιωμάτων των αθλητών, ακόμα και αν κατά περίπτωση δικαιολογείται η εξαίρεση αυτής της προστασίας (λ.χ. εργασία την Κυριακή, μη θεωρούμενη ως αργία).

Εννοιολογικοί και Λειτουργικοί ορισμοί

- Στην ελληνική νομοθεσία δεν έχει κωδικοποιηθεί η εργατική νομοθεσία, επομένως δεν υπάρχει ένα σαφές και ενιαίο εργατικό δίκαιο. Όπου γίνεται αναφορά σε αυτό, το εργατικό δίκαιο, θα εννοείται το σύνολο της νομοθεσίας που ρυθμίζει και νομοθετεί ζητήματα εργατικού δικαίου.
- Στην εργασία αυτή συχνά θα γίνεται στάθμιση των περιορισμών των δικαιωμάτων και ελευθεριών του αθλητή με βάση την αρχή της αναλογικότητας. Η αρχή της αναλογικότητας “έχει αναγνωρισθεί από το ΔΕΕ ως γενική αρχή του Ευρωπαϊκού Δικαίου. Η αρχή αυτή επιβάλλει στα Ευρωπαϊκά Όργανα και στα κράτη μέλη έναν περιορισμό στην άσκηση της κάθε κοινοτικής προέλευσης αρμοδιότητάς τους. Σύμφωνα με την αρχή αυτή, κάθε μέτρο, που υιοθετείται πρέπει να βρίσκεται σε αναλογία (εύλογη σχέση) με το επιδιωκόμενο αποτέλεσμα. Το μέτρο αυτό δεν μπορεί να υπερβαίνει τα αναγκαία όρια για την επίτευξη των στόχων.” (Παπαλουκάς, 2012)
- Συχνά θα γίνεται αναφορά στην έννοια της πυραμιδοειδούς δομής οργάνωσης και ρύθμισης. Η έννοια αυτή ουσιαστικά αποτυπώνει τον τρόπο οργάνωσης και

ρύθμισης της αθλητικής δραστηριότητας. Σχηματικά, σε κάθε άθλημα υπάρχουν αθλητές που αγωνίζονται για τα σωματεία τους, τα οποία εντάσσονται στην αντίστοιχη ελληνική ομοσπονδία και εκείνη με τη σειρά της στην ευρωπαϊκή ομοσπονδία. Άρα ξεκινώντας από κάτω προς τα πάνω σχηματίζεται μια πυραμίδα οργανωτική αλλά και ρυθμιστική, καθώς τα νομικά αυτά πρόσωπα ρυθμίζουν και τον τρόπο άσκησης και λειτουργίας της αθλητικής δραστηριότητας, άρα και το πλαίσιο δράσης και προστασίας του αθλητή.

Προϋποθέσεις και περιορισμοί

Προϋπόθεση για την αποκόμιση ασφαλών συμπερασμάτων είναι η εξέταση πλήθους βιβλιογραφικών μελετών και αναφορών στην αρθρογραφία. Εξίσου σημαντικό είναι η κριτική ανάλυση της κύριας εθνικής και κοινοτικής νομολογίας πάνω στο επίμαχο ζήτημα.

Μεθοδολογία

Η παρούσα εργασία έχει βιβλιογραφικό χαρακτήρα. Υλικό προβληματισμού και αποκόμισης συμπερασμάτων και πορισμάτων δεν θα αποτελέσει ένα δείγμα ή μια στατιστική μελέτη αλλά βιβλιογραφικές πηγές, συγγράμματα, γνωμοδοτήσεις και αρθρογραφία σε επιστημονικά περιοδικά, ελληνικά και μη. Μεγάλο ρόλο θα παίζουν και οι αποφάσεις των δικαστηρίων, εθνικών, κοινοτικών και διεθνών, καθώς μέσω αυτών γίνεται σαφές αφενός ότι οι νομοθετικές προβλέψεις συνήθως έπονται σημαντικών αποφάσεων που συμπλήρωσαν κενά στο γράμμα του νόμου και αφετέρου μέσω της νομολογίας έχουμε πρόσβαση σε πραγματικά περιστατικά και πραγματικά προβλήματα που έχουν ανακύψει σε σχέση με κάθε ερευνητικό πεδίο. Εν προκειμένω θα εξετάσουμε περιπτώσεις όπου αθλητές προσέφυγαν στα εθνικά, κοινοτικά και διεθνή, κυρίως αμερικάνικα, δικαστήρια είτε αποζητώντας να δικαιωθούν ως εργαζόμενοι είτε ως αντισυμβαλλόμενοι ενός χορηγού.

Δεοντολογικά ζητήματα

Δεν αναφέρονται τα ονόματα των διαδίκων στις υποθέσεις που εξετάστηκαν ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων.

II. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Στην ελληνική έννομη τάξη ο αθλητισμός χαρακτηρίζεται ως μη κερδοσκοπικός και προβλέπεται η υποχρέωση όλων όσων ασχολούνται άμεσα ή έμμεσα με τον αθλητισμό να μην έχουν προσδοκία υλικής ανταμοιβής (Μαλάτος, 2010). Από την άλλη σύμφωνα με το European Commission, (2014) “Ο αθλητισμός, ως ανεξάρτητος τομέας, έχει οικονομική σημαντικότητα στον οικονομικό τομέα της Ε.Ε., με μερίδιο στις εθνικές οικονομίες, που μπορεί να συγκριθεί με το μερίδιο που κατέχουν συνδυαστικά η γεωργία, η δασοκομία και η αλιεία. Επιπλέον, αναμένεται να μεγαλώσει το μερίδιό του στο μέλλον. Συνολικά ο τομέας του αθλητισμού κατέχει το 2% του ΑΕΠ της ΕΕ σε παγκόσμιο επίπεδο, ενώ η συνολική επαγγελματική απασχόληση που προέρχεται από αθλητικές δραστηριότητες αποτιμάται σε 7.3 εκατομμύρια, που ισούται με το 3,5% της συνολικής απασχόλησης στην ΕΕ.” Τα δύο αυτά δεδομένα φαίνεται να ακυρώνουν το ένα το άλλο. Το ελληνικό αθλητικό ιδεώδες απεκδύεται, στη θεωρία, των υλικών συμφερόντων ενώ το ευρωπαϊκό και διεθνές αθλητικό τοπίο έχει ήδη μετατραπεί σε τεράστια βιομηχανία. Με όσα διακυβεύονται, το σύνθημα των Ολυμπιακών Αγώνων “δεν μετράει η νίκη αλλά η συμμετοχή” φαίνεται να μην αντιπροσωπεύει πλέον την σύγχρονη πραγματικότητα του αθλητισμού. Στόχος είναι τα μετάλλια, η πρωτιά. (Blackshaw, 2006) Χαρακτηριστικό του αθλητισμού πλέον δεν είναι ο ανταγωνισμός μόνο εντός του γηπέδου αλλά και στο επίπεδο της εμπορικής εκμετάλλευσης της ομάδας, της μετάδοσης, του αστέρα-αθλητή, των διαφημίσεων. Στο τοπίο αυτό, τα αθλητικά σωματεία έχουν μετατραπεί σε επιχειρήσεις με το εργατικό τους δυναμικό να αποτελείται από αθλητές και προπονητές. Και ενώ τα σωματεία/ επιχειρήσεις φαίνεται να ευνοούνται νομοθετικά, τόσο με ευνοϊκές ρυθμίσεις όσο και με κρατική επιχορήγηση, οι αθλητές δεν απολαμβάνουν την ίδια προστασία.

Το ενδιαφέρον της παρούσας εστιάζει στην προστασία την οικονομικής ελευθερίας του αθλητή, μέσω της ελληνικής εργατικής νομοθεσίας, η οποία φυσικά εξετάζεται σε σχέση με την ισχύουσα κοινοτική αθλητική νομοθεσία. Εξάλλου οι διεθνείς εξελίξεις στον χώρο του αθλητισμού δεν είναι δυνατόν παρά να επηρεάζουν και τους αθλητές οι οποίοι παραμένουν πάντοτε εντός της εθνικής τους επικράτειας (Γούλας, 2013). Παράλληλα, μην όντας δυνατό να αγνοηθεί η τεράστια οικονομική πλευρά του

αθλητισμού, εξετάζεται ο θεσμός του sponsoring και πως είναι δυνατόν να επηρεάσει στην οικονομική ελευθερία του αθλητή.

Αθλητισμός-Οικονομία- Οικονομική Ελευθερία

Όπως αναφέρθηκε και στην εισαγωγή, η αθλητική δραστηριότητα έχει σημαντική οικονομική βαρύτητα. Πέραν από τη διασφάλιση του βιοπορισμού του αθλητή, είναι σημαντική η νομική προστασία της οικονομικής του ελευθερίας εφόσον οι δραστηριότητες των αμειβομένων αθλητών έχουν αντίκτυπο και στην εθνική, και κοινοτική οικονομία. Εξάλλου κατά τον Μαλάτο (2010) “η οικονομική ελευθερία αποτελεί τόσο ατομικό δικαίωμα, όσο και αρχή της έννομης τάξης, που αντιμετωπίζεται στο πλαίσιο του αθλητικού δικαίου, αποκτά ιδιαίτερο ενδιαφέρον λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του αθλητικό χώρου και ιδίως της μονοπωλιακής και ιεραρχικά δομημένης οργάνωσής του. Το τεράστιο κοινωνικό ενδιαφέρον που έχει αναπτυχθεί την έχει αναγάγει σε μια ουσιώδη οικονομική δραστηριότητα λόγω μεγέθους, αφού ένα μεγάλο μέρος της αθλητικής δραστηριότητας έχει εξελιχθεί σε επαγγελματικό και αμειβόμενο αθλητισμό” (σελ. 159). Πέραν της προστασίας όμως του δικαιώματος δεν είναι χωρίς εξαιρέσεις. Διαπλέκονται διάφορα δικαιώματα και το ενδιαφέρον εστιάζεται κατά Παναγιωτόπουλο (2005) “στο θεσπιζόμενο ατομικό δικαίωμα συμμετοχής και δράσης στον αθλητισμό, της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας και της προστασίας του αθλητικού θεσμού, της οργανωμένης αθλητικής δομής και δράσης στο εσωτερικό της χώρας, η οποία σχετίζεται πλέον με τη σχετική διεθνή αθλητική δραστηριότητα” (σελ. 193), ενώ παράλληλα προβλέπεται νομοθετικά³ ως υποχρεωτική η συμμετοχή των αθλητών στις εθνικές ομάδες και η επιβολή πειθαρχικών κυρώσεων

³ Νόμος 2725/1999, άρθρο 33 παράγραφος 5 “Η προσφορά υπηρεσιών στις εθνικές ομάδες είναι ύψιστη υποχρέωση των αθλητών. Αθλητής που αρνείται αδικαιολόγητα να προσφέρει τις υπηρεσίες του στην αντίστοιχη εθνική ομάδα τιμωρείται, σύμφωνα με όσα ορίζονται στον ειδικό κανονισμό του άρθρου 27 του παρόντος νόμου, με ποινή αποκλεισμού από τους αγώνες της εθνικής ομάδας, των πρωταθλημάτων και του κυπέλου και στερείται τις κάθε είδους παροχές της ομοσπονδίας. Αθλητής που τιμωρείται για άρνηση προσφοράς των υπηρεσιών του στην εθνική ομάδα, στερείται επίσης των κάθε είδους παροχών της Πολιτείας, των ευεργετημάτων που προβλέπονται από τις διατάξεις του παρόντος και των τυχόν ειδικών φορολογικών απαλλαγών.”

στους αρνούμενους τούτο, η υποχρέωση πιστοποίησης της υγείας των αθλητών, κ.λπ. (Μαλάτος, 2010).

Από τη στιγμή λοιπόν που η αθλητική δραστηριότητα αποτελεί εργασία, γίνεται και αναπόσπαστο κομμάτι της ζωής του ατόμου, προσφέροντάς του όχι μόνο τα μέσα βιοπορισμού αλλά και τα μέσα για να συμμετέχει στην κοινωνία και σε κοινωνικές δραστηριότητες. Καταλήγουμε επομένως ότι η οικονομική ελευθερία ως ατομικό δικαίωμα και σημαντική έκφραση της συνταγματικά προστατευμένης ανάπτυξης της προσωπικότητας εμπεριέχει την ελευθερία της εργασίας, την επιλογή της, την ελεύθερη σταδιοδρομία της, η οποία δεν μπορεί να εξαιρεθεί από τον αθλητή (Παναγιωτόπουλος Δ., 2005). Παρότι λοιπόν γίνεται αναφορά στην ελευθερία, δεν σημαίνει ότι ο εργαζόμενος ως ο πιο αδύναμος στην σχέση εργοδότη-εργαζόμενου, δεν χρειάζεται και προστασία, έστω την ελάχιστη προστασία που προσφέρει το εργατικό δίκαιο (Γούλας, 2013). Το ίδιο το Σύνταγμα επομένως συνδέει την αξιοπρέπεια και την ανάπτυξη της προσωπικότητας των εργαζομένων με την προστασία της εργασίας (Γούλας, 2013).

Βασικές Έννοιες Εργατικού Δικαίου

Συνοψίζοντας τη φύση του εργατικού δικαίου σε μία έκφραση « Το εργατικό δίκαιο είναι ως εκ της φύσης του ένα “άνισο” και “μεροληπτικό” δίκαιο, ακριβώς επειδή επιδιώκει να διασφαλίσει την ισότητα των μερών μια έννομης σχέσης που λειτουργεί σε ένα εγγενώς άνισο περιβάλλον» (Γούλας, 2013).

Το εργατικό δίκαιο είναι το σύνολο των νόμων που προστατεύουν την εργασία. Μέσω της εργασίας ο άνθρωπος εξασφαλίζει την επιβίωσή του, αποτελεί τμήμα ενός παραγωγικού κοινωνικού συνόλου, αναπτύσσει πτυχές της προσωπικότητάς του. Το εργατικό δίκαιο ρυθμίζει τις σχέσεις που δημιουργούνται μεταξύ του εργοδότη και των εργαζομένων. Πιο σωστά ρυθμίζει τις σχέσεις που προκύπτουν από την παροχή εξαρτημένης εργασίας (Παναγιωτόπουλος Δ., 2007). Μία σχέση εργασίας χαρακτηρίζεται ως παροχή εξαρτημένης εργασίας όταν αφενός ο εργαζόμενος, ο μισθωτός δέχεται οδηγίες από τον εργοδότη του για τον τρόπο, χρόνο, τόπο, κ.λπ., που θα παρέχει τις υπηρεσίες του και οφείλει να συμμορφωθεί με αυτές, και αφετέρου ο εργοδότης έχει δικαίωμα να ασκεί έλεγχο και εποπτεία κατά την παροχή των υπηρεσιών του εργαζόμενου (Παναγιωτόπουλος Δ., 2007). Προκειμένου να διαπιστωθεί εάν όντως πληρούνται τα κριτήρια που χαρακτηρίζουν μια σχέση ως εξαρτημένη παροχή

υπηρεσιών εξετάζονται οι πραγματικές συνθήκες εργασίας, τα πραγματικά περιστατικά και δεν αρκεί να εξεταστούν οι όροι της υπογεγραμμένης σύμβασης (Παναγιωτόπουλος Δ., 2007). Εκείνο που ενδιαφέρει είναι το πως παρέχονται οι υπηρεσίες του εργαζόμενου στην πραγματικότητα. Στην περίπτωση των επαγγελματιών αθλητών ο Νόμος 2725/1999 χαρακτηρίζει εκ του προοιμίου τις σχέσεις τους με τα σωματεία τους χωρίς να αφήνει περιθώρια διάγνωσης της πραγματικότητας.

Στον αντίποδα αυτής της σχέσης εργασίας είναι η παροχή ανεξάρτητων υπηρεσιών. Στην περίπτωση αυτή ο παρέχων τις υπηρεσίες του αμείβεται από έναν εργοδότη, οφείλει να εκπληρώσει τις υποχρεώσεις που έχει αναλάβει απέναντι στον εργοδότη αλλά δεν δέχεται οδηγίες από αυτόν για το πως, που και πότε θα προσφέρει τις υπηρεσίες του και δεν βρίσκεται υπό τη συνεχή εποπτεία και έλεγχο του εργοδότη (Παναγιωτόπουλος Δ., 2007). Παρέχει τις υπηρεσίες του ανεξάρτητα από οδηγίες και έλεγχο, σημασία έχει το τελικό αποτέλεσμα. Έχει περισσότερους εργοδότες, προσφέρει δηλαδή τις υπηρεσίες του παράλληλα σε περισσότερους από έναν.

Έχει σημασία να διαχωρίσουμε τη σύμβαση εξαρτημένης εργασίας από εκείνη της παροχής υπηρεσιών, αφού η πρώτη ρυθμίζεται από το εργατικό δίκαιο ενώ η δεύτερη όχι. Για τον λόγο αυτό συχνά τα σωματεία χαρακτηρίζουν τη σύμβαση που υπογράφουν με τους αθλητές ως “ανεξάρτητων υπηρεσιών” και όχι “σύμβαση εργασίας”, κυρίως για να αποφύγουν τις υποχρεώσεις κοινωνικής ασφάλισης. Ο χαρακτηρισμός όμως δεν αρκεί. Από τη στιγμή που υφίσταται μία σχέση εξουσίας του σωματείου επί του αθλητή, πρόκειται για εργασιακή σχέση (Sickmann R., 2006).

Στο δίκαιο του Ηνωμένου Βασιλείου⁴ εφαρμοζόταν το “κριτήριο του ελέγχου” για τη διάγνωση της ύπαρξης σχέσης εργασίας, όπου κάποιος είναι εργαζόμενος εφόσον δέχεται οδηγίες για το τι να κάνει και πως, χωρίς να έχει επιλογή για τον τρόπο που θα προσφέρει τις υπηρεσίες του. Κρίθηκε νομολογιακά ότι το κριτήριο αυτό δεν είναι κατάλληλο για να να χαρακτηριστεί ως εργαζόμενος κάποιος που ασκεί αθλητική δραστηριότητα. Αντικαταστάθηκε λοιπόν, και πλέον βαρύτητα δίνεται στο εάν κάποιος εργάζεται για “τον εαυτό του ή της”, δηλαδή εάν οι συνέπειες της ήττας τον/ την βαραίνουν. Άρα εξετάζονται οι περιστάσεις. Περιπτώσεις αθλητών που δεν θεωρούνται εργαζόμενοι αλλά ανεξάρτητοι επαγγελματίες είναι οι πυγμάχοι, οι παίκτες αντισφαίρισης κ.ά., αφού ναι μεν έχουν τη συμβουλή κάποιου manager,

⁴ Πληροφορίες από Blackshaw, 2006

συμμορφώνονται στους κανονισμούς των αθλημάτων τους αλλά διαπραγματεύονται μόνοι τους τη συμμετοχή τους στις αθλητικές διοργανώσεις και την αμοιβή τους για τη συμμετοχή τους στις διοργανώσεις αυτές. Ουσιαστικά δηλαδή η αθλητική τους δραστηριότητα αφορά αποκλειστικά εκείνους.

Προστασία εργατικού δικαίου

Όσοι λοιπόν παρέχουν υπηρεσίες εξαρτημένης εργασίας απολαμβάνουν την προστασία της εργατικής νομοθεσίας. Για τους σκοπούς τους παρούσας παρουσιάζονται συνοπτικά οι σημαντικότερες εκφάνσεις αυτής της προστασίας⁵. Βασική ανταπόκριση του εργοδότη για την παροχή υπηρεσιών του εργαζόμενου είναι ο μισθός. Εάν όμως δεν τον καταβάλλει όπως αυτό προβλέπεται στη σύμβαση εργασίας, τότε ο εργαζόμενος μπορεί να τον αξιώσει δικαστικά. Μάλιστα για όλες τις διαφορές που προκύπτουν από την εργασιακή σχέση υπάρχει ειδική διαδικασία εργατικών διαφορών ώστε οι υποθέσεις αυτές να διεκπεραιώνονται ταχύτερα και με χαμηλότερο κόστος. Βάσει της εργατικής νομοθεσίας, οι εργαζόμενοι δικαιούνται τακτική άδεια κάθε χρόνο προκειμένου να ξεκουραστούν, άδεια ανατροφής των παιδιών τους, αλλά και έκτακτη άδεια εφόσον νοσήσουν. Δικαιούνται καταβολή αποζημίωσης για υπερωρίες, καταβολή επιδομάτων και παροχή κοινωνικής ασφαλιστικής κάλυψης. Παρά τις πολλές αλλαγές των τελευταίων ετών στην ελληνική εργατική νομοθεσία λόγω της οικονομικής κρίσης και των επιβολών μεταρρυθμίσεων από του Διεθνές Νομισματικό Ταμείο και τους Ευρωπαϊκούς θεσμούς, προβλέπεται ακόμα, αν και μειωμένη, αποζημίωση του εργαζόμενου λόγω απόλυσης. Προβλέπεται ακόμα και ικανοποίηση κατά προτεραιότητα εργατικών απαιτήσεων κατά την διαδικασία της πτώχευσης της επιχείρησης του εργοδότη.

Τα παραπάνω θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν γενικά ως παροχές. Είναι δικαιώματα που μπορούν να απαιτήσουν οι εργαζόμενοι, μέσω της ειδικής διαδικασίας εργατικών διαφορών. Οι εργαζόμενοι όμως δικαιούνται και την προστασία της προσωπικότητάς τους στον χώρο εργασίας τους. Ο εργαζόμενος έχει προγραμματίσει τις συνθήκες της ζωής του, τον τόπο κατοικίας του, τις λοιπές του κοινωνικές δραστηριότητες βασιζόμενος σε μεγάλο βαθμό και στην εργασία του. Δεν επιτρέπεται επομένως να

⁵ Για τις παρακάτω πληροφορίες βλ. Παναγιωτόπουλος, 2007

αλλάζει ο εργοδότης μονομερώς, χωρίς προηγούμενη συμφωνία του εργαζόμενου, τις συνθήκες παροχής εργασίας. Δεν μπορεί επομένως να μεταθέτει δυσμενώς τον εργαζόμενο, να αλλάζει αδικαιολόγητα το ωράριο εργασίας του, να μειώνει το μισθό του εργαζομένου.

Αρχή της Αναλογικότητας⁶

Είναι σαφές ότι το Σύνταγμα προστατεύει το δικαίωμα στην εργασία και όλες τις εκφάνσεις αυτού του δικαιώματος. Όπως όμως συμβαίνει με όλα τα ατομικά συνταγματικά δικαιώματα, ενίοτε περιορίζεται η προστασία τους, εφόσον αυτό επιτάσσεται για την εξυπηρέτηση ενός γενικότερου, δημοσίου συμφέροντος. Για να είναι συνταγματικά επιτρεπτός αυτός ο περιορισμός πρέπει να τηρείται η αρχή της αναλογικότητας που προβλέπεται στο άρθρο 25 παρ. 1 του Συντάγματος. Τα κριτήρια που καθορίζουν εάν είναι ανεκτός αυτός ο περιορισμός είναι α) ο σκοπός του περιορισμού, δηλαδή για ποιον λόγο επιχειρείται αυτός ο περιορισμός, β) η ένταση του περιορισμού, δηλαδή μέχρι ποιο βαθμό φτάνει ο περιορισμός γ) η διάρκεια του περιορισμού και εάν όλα αυτά έχουν εύλογη σχέση μεταξύ τους. Εάν δηλαδή, με βάση τα παραπάνω κριτήρια, και άλλα λεπτομερέστερα εξεταζόμενα, υπάρχει εύλογη αναλογία μεταξύ του στόχου που επιχειρείται να επιτευχθεί και του δικαιώματος που περιορίζεται χάριν του σκοπού αυτού.

Για την καλύτερη κατανόηση της μη εύλογης αναλογίας πρέπει να εξυπηρετούνται τρεις αρχές που συνθέτουν την αρχή της αναλογικότητας εν ευρεία έννοια. Πρώτη είναι η αρχή της προσφορότητας, δηλαδή ο περιορισμός να είναι πρόσφορος προκειμένου να επιτευχθεί ο σκοπός δημοσίου συμφέροντος. Δεύτερη η αρχή της αναγκαιότητας δηλαδή να επιβάλλεται τόσο περιορισμός στο ατομικό δικαίωμα όσος είναι αναγκαίος για την επίτευξη του σκοπού δημοσίου συμφέροντος. Τρίτη είναι η αρχή της αναλογικότητας εν στενή έννοια, δηλαδή ο περιορισμός να μην είναι δυσανάλογος σε σχέση με τους λόγους που οδήγησαν στον περιορισμό.

⁶ Γούλα, 2014, Χρυσόγονος Κ., 2002

Αθλητής και Εργατικό Δίκαιο

Από τον νόμο 2725/1999 και το άρθρο 33 αυτού προκύπτει ότι η αθλητική και αγωνιστική δραστηριότητα των αθλητών δεν μπορεί να είναι επαγγελματική. Σκοπός της ενασχόλησης με τον αθλητισμό οφείλεται να είναι η βελτίωση των επιδόσεων του αθλητή στις αθλητικές δραστηριότητες και όχι η αποκόμιση οικονομικού ανταλλάγματος. Η εμπορευματοποίηση ωστόσο του αθλητισμού, όπως προαναφέρθηκε, και η μεγάλη αθλητική βιομηχανία που δημιουργήθηκε κατέστησαν έντονη την ανάγκη για πρόβλεψη και ρύθμιση εργασιακών σχέσεων στο χώρο αυτό. Έως τον νόμο 2725/1999 το κενό αναπληρώνονταν νομολογιακά⁷. Στη συνέχεια ο νόμος 2725/1999 ρύθμισε και καθόρισε εκ του νόμου ποιοι είναι επαγγελματίες ή αμειβόμενοι αθλητές, με τεχνικά κριτήρια αποκλείοντας οποιονδήποτε άλλο από την κατηγορία αυτή. Θα εξεταστούν αυτές οι ρυθμίσεις παρακάτω. Εκείνο όμως που αποτελεί κοινό και αναπόφευκτο στοιχείο τόσο των ερασιτεχνών όσο και των επαγγελματιών αθλητών, ιδίως των ομαδικών αθλημάτων, είναι η ανάγκη επιλογής και συμβατικής δέσμευσής του με ένα αθλητικό σωματείο. Πριν εξεταστεί λοιπόν η “εργασιακή” πλευρά της σχέσης αυτής, θα παρουσιαστεί η απαρχή αυτής της σχέσης.

⁷ Βλ. Παναγιωτόπουλο, 2007 με τις εκεί υποσημειώσεις

III. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Επιλογή Αθλητικού Σωματείου

Μία εκ των βασικών πτυχών της οικονομικής ελευθερίας του αθλητή είναι η επιλογή του αθλητικού σωματείου για τον οποίο θα αγωνιστεί. Το ίδιο το Σύνταγμα στο άρ. 5 παρ. 1 προστατεύει την ελευθερία αυτή της επιλογής, και συνακόλουθα και την επιθυμία του να μετεγγραφεί από αυτό (Γούλας, 2013). Εξάλλου εντός των δομών του σωματείου αυτού θα κληθεί να αναπτύξει τις αθλητικές του ικανότητες και να προπονηθεί προκειμένου να πετύχει αφενός τους στόχους που έχει θέσει για τον εαυτό του και αφετέρου τους στόχους που έχει θέσει το ίδιο το σωματείο για εκείνον.

Ο τρόπος, οι όροι και οι διαδικασίες εγγραφής και μετεγγραφής των αθλητών στα αθλητικά σωματεία καθορίζονται νομοθετικά⁸. Η επιλογή ενός αθλητή να εγγραφεί ή να μεταγραφεί σε κάποιο αθλητικό σωματείο επηρεάζει σημαντικά και το σωματείο αυτό. Κατά τον Παναγιωτόπουλο (2005) “Το δικαίωμα της μετεγγραφής, στο βαθμό που δεν ασκείται ως κατάχρηση δικαιώματος, εξασφαλίζει βασικές και στοιχειώδεις ελευθερίες του αθλητή ως ανθρώπου, ως φυσικό πρόσωπο” (σελ. 190). Παράλληλα, το σωματείο έχει επενδύσει σε χρόνο και σε οικονομικούς πόρους για να επιτρέψει στον αθλητή να διαπρέψει και μέσω αυτού να διαπρέψει και το ίδιο το σωματείο. Συχνά ωστόσο, το σωματείο, με στόχο να εξασφαλίσει τα δικά του συμφέροντα, θέτει αδικαιολόγητα εμπόδια στην επιθυμία του αθλητή να αλλάξει σωματείο⁹.

⁸ Άρθρα 33 και 27 του Ν. 2725/1999

⁹ Βλ. Παναγιωτόπουλο, 2005, όπου και νομολογιακές παραπομπές

Σχέση Αθλητή - Σωματείου – Ομοσπονδίας

“Κάθε αθλητική δραστηριότητα οργανώνεται από τα αθλητικά σωματεία και ασκείται δια των εχόντων την αθλητική ιδιότητα προσώπων – αθλητών τους” (Παναγιωτόπουλος, 2007). Από τον ορισμό αυτό διαφαίνεται ότι όταν ένας αθλητής αγωνίζεται για λογαριασμό ενός σωματείου, δεν αποτελεί μέλος του σωματείου αυτού, είναι αθλητές που ανήκουν στο δυναμικό των σωματείων. Η απαγόρευση αυτή προβλέπεται από το άρθρο 3 §4 του νόμου 2725/1999¹⁰. Δημιουργείται μια ιδιότυπη σχέση μεταξύ του αθλητή και του σωματείου, όπου ο αθλητής οφείλει να πειθαρχήσει στους κανόνες του καταστατικού του σωματείου, και της αντίστοιχης ομοσπονδίας. Βάσει του άρθρου 33 του Ν. 2725/1999 “ *Οι σχέσεις αθλητών και αθλητικών σωματείων καθορίζονται από τις διατάξεις του καταστατικού ή του σχετικού ειδικού κανονισμού της οικείας αθλητικής ομοσπονδίας.*”. Η απαρχή της σχέσης αυτής είναι η υπογραφή του δελτίου αθλητικής ιδιότητας, είτε είναι ερασιτέχνης είτε επαγγελματίας αθλητής, οπότε και θεμελιώνεται η “αθλητική υπηκοότητα”¹¹ του αθλητή στο σύλλογο αυτό. Από την έκδοση του Δελτίου Αθλητή «αποκτά και κατέχει την υπό του νόμου ιδιότητα του αθλητή που ισοδυναμεί με χορήγηση άδειας για συμμετοχή στη σωματειακή άθληση και την σωματειακή αθλητική ζωή». (Παναγιωτόπουλος, 2006). Τότε είναι που δεσμεύεται από τους κανονισμούς, υφιστάμενους και μελλοντικούς (Μαλάτος, 2010), της ομοσπονδίας «και αυτό είναι το χαρακτηριστικό στοιχείο που καθιστά την τριπολική έννομη σχέση αθλητού- ομοσπονδίας- σωματείου μια «sui generis» συμβατική σχέση με σωματειακής μορφής διαστάσεις» (Μαλάτος, 2010). Δελτίο αθλητικής ιδιότητας μπορούν να αποκτήσουν όλοι όσοι κριθούν υγιείς και διαθέτουν τα σωματικά χαρακτηριστικά εκείνα που προβλέπει για κάθε άθλημα ξεχωριστά η αντίστοιχη ομοσπονδία. Προκειμένου να γίνεται η αξιολόγηση αυτή αντικειμενικά τα τιθέμενα από την ομοσπονδία σωματικά κριτήρια οφείλουν να είναι ανάλογα με το άθλημα και να μην στερούν αδικαιολόγητα την πρόσβαση στον αθλητισμό στον οποιοδήποτε κατάλληλο¹².

¹⁰ βλ. Μαλάτος, 2010, για ιστορική αναδρομή διαχωρισμού μέλους και αθλητή ενός σωματείου και για συνοπτική αντιπαραβολή του με τον ευρωπαϊκό χώρο.

¹¹ Ανάλυση της έννοιας αυτής σε Μαλάτος, 2010

¹² άρ. 33 § 9 νόμου 2725/1999, Η πιστοποίηση της υγείας των αθλητών είναι υποχρεωτική και αποτελεί προϋπόθεση για τη συμμετοχή τους σε προπονήσεις και αγώνες. Η πιστοποίηση αυτή

Η Ομοσπονδία είναι η ιεραρχικά ανώτατη οργάνωση των αθλητικών σωματείων κάθε αθλήματος. Εκείνο επομένως που συχνά παραγνωρίζεται είναι ότι οι Ομοσπονδίες, σε εθνικό και διεθνές επίπεδο, είναι ιδιώτες, πιο ορθά είναι νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου. Οι παράγοντές τους δεν είναι διορισμένοι ή εκλεγμένοι και λειτουργούν με μόνη την έγκριση, εν είδει εξουσιοδότησης του Υπουργείου. Στην Ελλάδα απαιτείται ειδική αναγνώριση της Ομοσπονδίας από τον αρμόδιο Υπουργό όπως προβλέπεται στο άρθρο 28 του νόμου 2725/1999. Το ελληνικό σύστημα βέβαια χαρακτηρίζεται ως παρεμβατικό (Γούλας, 2013), καθώς πέραν του καταστατικού κάθε εθνικής ομοσπονδίας υπάρχει και ξεχωριστή εθνική αθλητική νομοθεσία. Έχει εκφραστεί η εύλογη άποψη ότι περισσότερες ομοσπονδίες θα επέφεραν σύγχυση και δυσλειτουργία και δε θα μπορούσε να υπηρετηθεί το δημόσιο συμφέρον που εξυπηρετεί η ομοσπονδία, ήτοι η οργάνωση και ανάπτυξη του αθλητισμού. Αυτό το δημόσιο συμφέρον δικαιολογεί την προστασία των ομοσπονδιών αλλά και τον έλεγχο που τους ασκείται (Παπαλουκάς, 2012). Είναι απαραίτητο να υπογραμμισθεί ότι σε εποχές που ο αθλητισμός δεν είχε τα οικονομικά δεδομένα του παρόντος, και λειτουργούσε υπό συνθήκες τελείως διαφορετικές, το μονοπώλιο των ομοσπονδιών τους εξασφάλιζε βιωσιμότητα (Παπαλουκάς, 2012).

Η κάθε ομοσπονδία καθορίζει μονομερώς τους όρους άσκησης αθλητικής δραστηριότητας, διοργανώνει και ρυθμίζει κάθε έκφανση αυτής της δραστηριότητας. Τα σωματεία και οι αθλητές υποχρεούνται να πειθαρχούν και να συμμορφώνονται στους όρους του κανονισμού της. Η μονόπλευρη επιβολή των όρων της Ομοσπονδίας δεν καθορίζει μονάχα τη σχέση της με τον αθλητή αλλά και τη σχέση του αθλητή με το άθλημα, αφού εάν δεν έχει δελτίο από την Ομοσπονδία ή σύμβαση με τη Ομοσπονδία δεν θα μπορέσει να συμμετάσχει σε διοργανώσεις της Ομοσπονδίας αυτής. Είτε λοιπόν οι αθλητές συμμορφώνονται και αποδέχονται τους όρους της Ομοσπονδίας, είτε

γίνεται σε δελτίο υγείας που εκδίδει η οικεία αθλητική ομοσπονδία και το οποίο θεωρείται από νομαρχιακό νοσοκομείο ή κέντρο υγείας ή αγροτικό ιατρείο ή υγειονομική στρατιωτική μονάδα ή από έχοντες οποιαδήποτε σχέση με το Δημόσιο ή Ν.Π.Δ.Δ. ιατρούς. Το δελτίο υγείας ισχύει για ένα (1) έτος από τη θεώρησή του. Οι παθήσεις και οι βλάβες που δεν επιτρέπουν τη συμμετοχή αθλητών σε προπονήσεις και αγώνες, οι απαιτούμενες ιατρικές εξετάσεις για τη Θεώρηση του δελτίου υγείας, οι προϋποθέσεις, η διαδικασία και τα αρμόδια όργανα για τη θεώρηση του δελτίου, καθώς και κάθε άλλο συναφές θέμα καθορίζονται με απόφαση του Υπουργού Υγείας και Πρόνοιας, που εκδίδεται ύστερα από εισήγηση του Ε.Κ.Α.Ε.Τ.

αθλούνται εκτός οργανωμένου πρωταθλήματος. Λόγω της πυραμιδοειδούς οργάνωσης και ρύθμισης της αθλητικής δραστηριότητας ο αθλητής υποχρεούται να υπακούει και να παρέχει τις υπηρεσίες του βάσει εσωτερικών κανονισμών νομικών προσώπων ιδιωτικού δικαίου, με κίνδυνο να αποκλειστούν από την οργανωτική αυτή δομή σε περίπτωση ανυπακοής, ήτοι να τερματιστεί η καριέρα τους (Γούλας, 2013). Άρα, οι όροι υπό τους οποίους παρέχει τις υπηρεσίες του είναι εκ του προοιμίου καθορισμένοι σχεδόν στο σύνολό τους, μην αφήνοντας στον αθλητή περιθώρια διαπραγματεύσεώς τους. Η επαγγελματική λοιπόν ενασχόληση με τον αθλητισμό συνδέεται άρρηκτα και αναπόφευκτα με την «πυραμοειδή» οργάνωση του αθλητισμού, με κορυφή της πυραμίδας, την Ομοσπονδία και τους κανονισμούς της (Γούλας, 2013). Όντας λοιπόν απόλυτα εξαρτώμενος ο αθλητής από την ομοσπονδία, βρίσκεται και υπό τον έλεγχό της.

Στα θετικά αυτού του μονοπωλίου καταλογίζεται ότι με την ύπαρξη μόνον μίας εθνικής ομοσπονδίας ανά επικράτεια, αναδεικνύεται ένας μόνον πρωταθλητής σε εθνικό επίπεδο, ο οποίος είναι κατά τεκμήριο ο καλύτερος σε εθνικό επίπεδο αφού όλοι οι αθλητές αγωνίζονται υπό τους κανονισμούς αυτής της ομοσπονδίας (Γούλας, 2013), το οποίο εξασφαλίζει υψηλό θέαμα και άρα περισσότερο διαφημιστικό ενδιαφέρον (Παπαλουκάς, 2012).

Σε διεθνές επίπεδο, λόγω της αναπόφευκτης αλλά και επιθυμούμενης συνάντησης αθλητών και ομάδων από όλο τον κόσμο στην ίδια αθλητική διοργάνωση, με κορυφαία όλων τους Ολυμπιακούς Αγώνες, υπάρχει ανάγκη ομοιογενούς κανονιστικής ρύθμισης. Ίδιοι κανόνες οργάνωσης, ίδιοι αθλητικοί κανόνες, ίδιος τρόπος βαθμολογικής κατάταξης. (Γούλας, 2013)

Λόγω της έντονης επιθυμίας της Ευρωπαϊκής Ένωσης να παρέμβει ρυθμιστικά στον χώρο του αθλητισμού, και δη του ποδοσφαίρου, προκειμένου να ρυθμίσει το οικονομικό σκέλος της δραστηριότητας αυτής, παρακάμπτοντας και εν πολλοίς απορυθμίζοντας τον πολιτιστικό χαρακτήρα του αθλήματος, συζητείται μάλιστα το ενδεχόμενο να αποτελεί σημαντικό βήμα προς την απομάκρυνση της (κοινοτικής) πολιτικής επιρροής η ισχυροποίηση της «πυραμοειδούς» δομής διοίκησης, ώστε η UEFA, λ.χ., και οι εθνικές ομοσπονδίες να παίξουν κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση του μέλλοντος του ποδοσφαίρου, εν προκειμένω (García B., 2006). Προϋποτίθεται η εξυγίανση και ο

εκδημοκρατισμός αυτών των δομών, με την απόκτηση μεγαλύτερης διαφάνειας και εντονότερης συνείδησης νομιμότητας.

Εξετάζοντας τους Κανονισμούς της FIFA ο Blackshaw (2006) καταλήγει “Ο ποδοσφαιριστής που δεσμεύεται από αυτούς τους κανονισμούς δεν απολαμβάνει τη συνηθισμένη «διαπραγματευτική ελευθερία» κατά τη σύναψη του συμβολαίου του όπως οι λοιποί εργαζόμενοι αλλά περιορίζεται από τους όρους του Κανονισμού. Επομένως όταν συντάσσονται τα συμβόλαια των αθλητών με τα σωματεία, οι περιορισμοί του Κανονισμού αυτοί ενσωματώνονται στα συμβόλαια αυτά και αποτελούν δεσμευτικό περιεχόμενό τους. Η παραβίασή τους από τα σωματεία ή τους παίκτες επιφέρει πειθαρχικές διαδικασίες και αθλητικής και άλλης φύσεως ποινές”

Συμπερασματικά, εκείνο που είναι απόλυτα διάχυτο σε παγκόσμιο επίπεδο είναι η έλλειψη δημοκρατικών θεσμών στη διοίκηση του αθλητισμού. Εφόσον ένας αθλητής αποκλειστεί από την ομοσπονδία, αποκλείεται και από την επαγγελματική δραστηριότητα. Οι ομοσπονδίες αποτελούνται από τα σωματεία και τα σωματεία μπορούν να επηρεάσουν τις αποφάσεις των ομοσπονδιών και τους κανονισμούς τους. Το ίδιο δεν συμβαίνει με τους αθλητές, καθώς, στην ελληνική έννομη τάξη, απαγορεύεται να είναι μέλη των σωματείων τους! Και όπως ορθά έχει διατυπωθεί «η μονόδρομη διάχυση των ρυθμίσεων από την κορυφή προς τη βάση της πυραμίδας προδίδει το σημαντικό έλλειμμα δημοκρατικής οργάνωσης και λειτουργίας της» (Γούλας, 2013). Δεν εκλέγουν, δεν προτείνουν και δεν έχουν καμία δυνατότητα επηρεασμού για τα πρόσωπα που θα διαμορφώσουν το διοικητικό και ρυθμιστικό πεδίο του αθλητισμού. Ο περιορισμός είναι επομένως διπλός. Αφενός δεν μπορούν να επηρεάσουν τους κανονισμούς των ομοσπονδιών και τις διοικήσεις τους αφετέρου η οποιαδήποτε διαφωνία ή ανυπακοή των θεσμών που οι ίδιοι δεν μπορούν να διαμορφώσουν, αποτελεί λόγο αποκλεισμού τους από την αθλητική τους δραστηριότητα, από την εργασία τους.

Επιμέρους περιορισμοί των δικαιωμάτων των αθλητών

Ρήτρες ευπρεπούς συμπεριφοράς – Ηθικές ρήτρες

Οι αθλητές αποτελούν συχνά πρότυπα για τη νεολαία και η συμπεριφορά τους διαμορφώνει την εικόνα που έχει η κοινή γνώμη για το άθλημα που υπηρετούν. Η συμπεριφορά των αθλητών αποτελεί γνώμονα για το ευ αγωνίζεσθε και αυτό τους προσθέτει μια αυξημένη υποχρέωση να υπηρετούν την ιδέα του “αθλητή ως ήρωα”

(Gábriš, 2010). Η σχέση του αθλητή με το σωματείο και την ομοσπονδία του, και παρά την απαγόρευση του άρ. 3 §4 του Ν. 2725/1999, παρουσιάζει στοιχεία συνεταιριστικά, αφού προσβλέπουν σε κοινούς στόχους (Μαλάτος, 2010). Σε αυτό το σημείο, ήτοι του κοινού στόχου, εστιάζει και μέρος της θεωρίας που υποστηρίζει ότι ο αθλητής ως προσωπικότητα, ως «αδιώτης» δεν δεσμεύεται από τους μονομερώς καθορισμένους όρους του καταστατικού της ομοσπονδίας όταν εισβάλλουν στον ιδιωτικό του χώρο και δεν εξυπηρετούν αυτόν τον κοινό στόχο (Σινανιώτη-Μαρούδη, 2002)¹³. Στις περιπτώσεις των ρητρών ευπρεπούς συμπεριφοράς, δεν έχουμε πάντοτε μονομερώς επιβαλλόμενο όρο. Άλλοτε αποτελούν όρο ατομικού συμβολαίου, άλλοτε εμπεριέχονται στον κανονισμό της ομοσπονδίας και αποτελούν τμήμα της συλλογικής σύμβασης των αθλητών (Gábriš, 2010).

Η πρώτη καταγεγραμμένη περίπτωση ατομικής ρήτρας εμφανίζεται την 11η Νοεμβρίου του 1922 στο συμβόλαιο του επαγγελματία παίκτη του baseball Babe Ruth με το σωματείο των Yankees¹⁴. Αφορούσε την φυσική του κατάσταση και την συμπεριφορά του, η οποία έπρεπε να είναι πάντοτε ανάλογη με εκείνη του σώφρονος πολίτη και της καλής αθλητικής συμπεριφοράς. Όντας άνθρωπος των παθών και της καλής ζωής, το σωματείο επέκτεινε την ρήτρα αυτή ώστε να απαγορεύεται αυστηρώς στον αθλητή, καθ' όλη τη διάρκεια της συνεργασίας του με το σωματείο, η κατανάλωση αλκοόλ και να του επιβάλλεται τόσο κατά την περίοδο των προπονήσεων όσο και κατά την αγωνιστική περίοδο να ξενυχτά πέρα της 1 π.μ., χωρίς τη συναίνεση του σωματείου. Εάν δε σε οποιαδήποτε στιγμή κατανάλωνε αλκοόλ, συμπεριφερόταν με τρόπο τέτοιο που τον καθιστούσε ακατάλληλο για αγωνιστική δραστηριότητα και συμμετοχή, το σωματείο μπορούσε να ακυρώσει τη συνεργασία και να παρακρατήσει μισθούς του αθλητή, ως ιδιοκτησία της. Αν και πρόκειται για συμφωνία μεταξύ σωματείου και αθλητή και όχι σπόνσορα, είναι ενδεικτική περίπτωση περιορισμού της ελευθερίας του αθλητή.

Τέτοιες περιοριστικές ρήτρες εξακολουθούν και συμπεριλαμβάνονται στις συμβάσεις μεταξύ ομοσπονδιών και αθλητών. “Από το 2008, στις συλλογικές συμβάσεις εργασίας των National Football League, National Basketball Association, National Hockey League και Major League Baseball εμπεριέχεται μία προδιατυπωμένη συμφωνία με τον

¹³ βλ. Και υποσημ. 107

¹⁴ Όλες οι σχετικές με την περίπτωση Babe Ruth πληροφορίες από Andresen A. Scott, 2015.

αθλητή που περιλαμβάνει ηθικές ρήτρες. Τέτοιες συλλογικές συμβάσεις δεν αφήνουν μεγάλο περιθώριο διαπραγμάτευσης στο κομμάτι των ηθικών ρητρών μεταξύ του κάθε αθλητή χωριστά και του σωματείου του, αφού οι διαπραγματεύσεις γίνονται συνολικά για την ομοσπονδία” (Epstein C., 2015). Η εθνική ομοσπονδία ράγκμπι (National Football League) (Andresen A. Scott, 2015) περιλαμβάνει τέτοιες ρήτρες στους γενικούς όρους συμφωνίας με κάθε αθλητή της. Προβλέπουν υποχρεώσεις για την καταβολή της καλύτερης προσπάθειας εκ μέρους του αθλητή, υποχρέωση αφοσίωσης στην ομοσπονδία και πρέπουσας συμπεριφοράς των αθλητών εντός και εκτός αγωνιστικού χώρου, λαμβάνοντας υπόψιν ότι η επιτυχία του επαγγελματικού ράγκμπι βασίζεται εν πολλοίς στον σεβασμό και την αποδοχή της κοινής γνώμης όσων σχετίζονται με το άθλημα. Προβλέπεται ακόμα ότι εάν, κατά την κρίση της ομοσπονδίας, ένας αθλητής συμπεριφερθεί με τέτοιον τρόπο ώστε οι πράξεις του να έχουν, ευλόγως, αρνητικό αντίκτυπο στην υπόληψη της ομοσπονδίας, τότε η τελευταία δικαιούται να λύσει τη συμφωνία με τον αθλητή. Κατά καιρούς (το 2007 και πάλι το 2014) το NFL έχει αναβαθμίσει αυτές τις ρήτρες περιλαμβάνοντας στις αποκλίνουσες συμπεριφορές την χρήση ναρκωτικών, αλκοόλ, καταδικάζοντας ακόμα και μη ποινικά κολάσιμες συμπεριφορές, επιβάλλει ομαλό ιδιωτικό βίο και καταδικάζει κάθε μορφής οικογενειακής βίας, προβλέποντας λεπτομερώς τις κυρώσεις που επιβάλλει και προσφέροντας στήριξη στα θύματα οικογενειακής βίας¹⁵.

Μία διαφορά που παρατηρείτε μεταξύ των κανονισμών ομοσπονδιών στις Ηνωμένες Πολιτείες και στα κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι ότι στις ΗΠΑ οι ρήτρες ευπρεπούς συμπεριφοράς άπτονται και της κοινωνικής ζωής των αθλητών και τους υποχρεώνουν να είναι σωστοί πολίτες της κοινωνίας ενώ σε ευρωπαϊκό επίπεδο οι ρήτρες δεσμεύουν τους αθλητές σε μία ευπρεπή συμπεριφορά εντός γηπέδου, φορώντας τη φανέλα (Gábriš, 2010).

¹⁵ Η πρόβλεψη αυτή έγινε αφού η κοινή γνώμη καταδίκασε τη συμπεριφορά της ομοσπονδίας όταν ναι μεν ανέστειλε επ’ αόριστον το NFL τη συμφωνία του με τον Ray Rice των Baltimore Ravens, μετά από βίντεο που τον έδειχνε να κακοποιεί την τωρινή του σύζυγο σε ασανσέρ, αλλά αφού ο αθλητής κέρδισε την προσφυγή που άσκησε κατά της απόφασης αυτής, επανήλθε στον αγωνιστικό χώρο. Epstein C., 2015

Αγώνες υπό έγκριση

Στο άρθρο 33 παράγραφος 8 του Νόμου 2725/1999 ορίζεται ότι “Απαγορεύεται η συμμετοχή αθλητή σε αγώνες που δεν έχουν εγκριθεί από την οικεία αθλητική ομοσπονδία”. Ενώ εκ πρώτης όψεως φαντάζει λογικό, μιας και η ομοσπονδία αποτελεί το ανώτατο ρυθμιστικό όργανο κάθε αθλήματος, η δεύτερη ανάγνωση δημιουργεί ερωτήματα. Ο αθλητικός στίβος, ο αγωνιστικός χώρος είναι ο τόπος εργασίας των αθλητών. Μετά από τις προπονήσεις, την σωματική και ψυχολογική προετοιμασία, επιθυμία και στόχος κάθε αθλητή είναι η συμμετοχή σε αγώνες. Πέραν του μισθού που εισπράττει από το σωματείο του, ο αθλητής επιδιώκει διακρίσεις και χρηματικά έπαθλα που μόνον μέσω αγώνων μπορεί να απολαύσει. Παρά το γεγονός ότι στόχος των ομοσπονδιών είναι μεταξύ άλλων και η προβολή των αθλητών της, και η συνακόλουθη προσέλκυση κεφαλαίων και συμβάσεων *sponsoring*, η έγκριση των αγώνων δεν γίνεται πάντοτε με κριτήρια αντικειμενικά και με κριτήριο το συμφέρον των αθλητών της.

Η Ελευθερία Εργασίας

Αφού ο αθλητής έχει επιλέξει σωματείο υπογράφει μία σύμβαση, ένα συμβόλαιο με το σωματείο αυτό. Εφόσον συμφωνήσουν και τα δύο μέρη στους όρους και τις προϋποθέσεις αυτής της συνεργασίας, αποτυπώνονται στη συμφωνία και υπογράφεται. Η συμφωνία αυτή οφείλει να προστατεύει τα δικαιώματα και τα συμφέροντα και των δύο μερών. Ναι μεν οι υπηρεσίες του αθλητή θα ωφελούν το σωματείο, αλλά δεν μπορεί ο αθλητής να είναι πλήρως εξαρτώμενος από το σωματείο, σε βαθμό που να περιορίζονται οι ατομικές του ελευθερίες και τα εργασιακά του δικαιώματα. Κομμάτι των εργασιακών δικαιωμάτων του αθλητή είναι πέραν της ελεύθερης επιλογής του σωματείου και η ελεύθερη μετακίνησή του από το ένα σε άλλο (Παναγιωτόπουλος, 2005). Η βελτίωση της αθλητικής επίδοσης του αθλητή, η προσέλκυση όλου κι μεγαλύτερου κοινού στους αγώνες και η αύξηση της εισροής κεφαλαίου στην αθλητική βιομηχανία αποτελούν τους βασικούς στόχους τόσο του επαγγελματία αθλητή όσο και του (επιχειρηματικού) σωματείου του¹⁶. Άρα είναι εύλογο ο αθλητής να αναζητήσει τον εργοδότη/ σωματείο που θα είναι το πιο

¹⁶ Ενώ η ανάπτυξη και η πρόοδος της αθλητικής δραστηριότητας αποτελούν κοινό στόχο του σωματείου και του ερασιτέχνη αθλητή. Κατά την άποψη της γράφουσας, ήδη από αυτό το σημείο εντοπίζεται το παράδοξο του τυπικού διαχωρισμού των αθλητών καθώς πέραν του ποδοσφαίρου και της καλαθοσφαίρισης, στην Ελλάδα τουλάχιστον, ο, κατ' ανάγκη, ερασιτεχνικός στίβος απέφερα για πολλά έτη σημαντικά κέρδη στα σωματεία του ΣΕΓΑΣ.

κατάλληλο να του προσφέρει τους πόρους εκείνους που θα τον βοηθήσουν στη βελτίωση των επιδόσεών του. Η αυτονόητη όμως αυτή ελευθερία για όλους τους λοιπούς εργαζομένους, ήτοι της επιλογής του εργοδότη τους, δεν είναι καθόλου αυτονόητη για τους αθλητές. Εξετάζοντας στη συνέχεια τον διαχωρισμό που κάνει ο νόμος 2725/1999 στις κατηγορίες των αθλητών αλλά εξετάζοντας και την κοινοτική νομολογία γύρω από την ελεύθερη μετακίνηση των εργαζομένων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα γίνει αντιληπτό ότι προκειμένω να υπάρχει αυτή η στοιχειώδης ελευθερία γίνεται διαπραγμάτευση μεγάλων ποσών για την “αγορά” του αθλητή.

Μία διαφορετική πυραμίδα¹⁷

Μία άλλη μορφή πυραμίδας χαρακτηρίζει τον αθλητισμό εν γένει. Αυτή τη φορά αφορά την οργάνωση του αθλητισμού σε γενικό επίπεδο και σε συσχέτιση, όχι μόνο με τις αυτούσιες, γνήσιες αθλητικές δομές, αλλά με το σύνολο των θεσμών που επηρεάζουν τον αθλητισμό. Στην κορυφή αυτής της πυραμίδας είναι η παγκοσμιοποιημένη κουλτούρα του Αθλητισμού, με τις οικονομικές, πολιτικές, ιδεολογικές, εκπαιδευτικές και κοινωνιολογικές της διαστάσεις (Antonopoulou, 2014) με κυρίαρχο στοιχείο το οικονομικό. Ο αθλητισμός έχει μετατραπεί σε προϊόν με διεθνή χαρακτήρα, όπου το πνεύμα των κανόνων, της αγωνιστικής συμπεριφοράς και του τρόπου διεξαγωγής των αγώνων είναι προσανατολισμένο στο να γίνει πιο θελκτικό αυτό το προϊόν. Οι διαστάσεις αυτές και η δυναμική αυτή έχει προκύψει από την μαζική προβολή του Αθλητισμού μέσω των media, τα οποία αποτελούν το δεύτερο επίπεδο τη πυραμίδας που εξετάζεται εδώ. Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης, η τηλεόραση, το διαδίκτυο, το ραδιόφωνο έχουν συντελέσει στο να καταστεί ο Αθλητισμός ένα καταναλωτικό προϊόν. Οι θεατές είναι κομμάτι πλέον του “παιχνιδιού”, όχι μόνο παρακολουθούν το αθλητικό γεγονός αλλά συμμετέχουν σε αυτό με τη δυναμική τους. Όσοι περισσότεροι θεατές, τόσο περισσότερο διαφημιστικό ενδιαφέρον, ανεβαίνουν οι προσφορές των sponsors. Έχει αλλάξει λοιπόν το κέντρο βάρους του Αθλητισμού και αντί να προβάλλεται το ευ αγωνίζεσθαι, αντί να εστιάζει κανείς στο ποιοτικό παιχνίδι, στόχος αποτελεί το θεματικό, το λαμπερό θέαμα. Οι αθλητές χαρακτηρίζονται ως αστέρες και εξαφανίζεται ο κοινωνικός τους χαρακτήρας.

¹⁷ Antonopoulou, 2014

Το τρίτο επίπεδο της πυραμίδας είναι το Πολιτικό Περιβάλλον. Σε αυτό το επίπεδο μεταφέρεται η κοινώς λεγόμενη πολιτική βούληση στον χώρο του Αθλητισμού. Αυτό το επίπεδο της πυραμίδας είναι εκείνο που αφορά άμεσα το παρόν πόνημα. Όπως θα σημειωθεί παρακάτω, ο λόγος του διαχωρισμού των αθλητών σε επαγγελματίες και ερασιτέχνες εξυπηρετεί την πολιτική βούληση για οικονομικά βιώσιμα σωματεία. Για το σκοπό αυτό “θυσιάζει” τα εργατικά δικαιώματα της πλειοψηφίας των αθλητών, τα οποία συνεπάγονται έξοδα στον εργοδότη/ σωματείο (για κοινωνική ασφάλιση των αθλητών, επιδόματα, κ.λπ., όπως αναφέρεται παρακάτω). Σε αυτό το επίπεδο λοιπόν της πυραμίδας διαμορφώνεται το νομοθετικό πλαίσιο που ρυθμίζει τη λειτουργία του Αθλητισμού σε κάθε κράτος, αλλά και το θεσμικό πλαίσιο λειτουργίας των media σε σχέση με τον Αθλητισμό (Antonopoulou, 2014). Το πολιτικό περιβάλλον διαμορφώνεται φυσικά, μεταξύ άλλων, και από τις πιέσεις που δέχονται οι θεσμικοί παράγοντες από τους κοινωνικούς και οικονομικούς παράγοντες. Όσο πιο μεγάλη η κοινωνική επιρροή ενός τομέα, τόσο πιο δυνατή φωνή έχει απέναντι στο πολιτικό σύστημα (Antonopoulou, 2014). Εν προκειμένω, στην Ελλάδα, τα δημοφιλέστερα αθλήματα είναι το ποδόσφαιρο και η καλαθοσφαίριση. Εκείνα διδάσκονται ως ομαδικά αθλήματα στο σχολείο (μαζί με την πετοσφαίριση), στα παιχνίδια αυτών των αθλημάτων συρρέουν οι φίλαθλοι στα γήπεδα, στα αποτελέσματα αυτών των παιχνιδιών στοιχηματίζουν. Οι παράγοντες επομένως αυτών των αθλημάτων διαθέτουν τη δύναμη να πιέσουν το πολιτικό σύστημα και να καθορίσουν εν πολλοίς το νομοθετικό πλαίσιο που τους αφορά. Το παράδοξο εδώ είναι ότι μόνο οι άνδρες αθλητές της Α1 εθνικής κατηγορίας (που αθλούνται σε ΑΑΕ και ΤΑΑ για την ακρίβεια) θεωρούνται επαγγελματίες και απολαμβάνουν εργατικά δικαιώματα αλλά προφανώς αποτελεί αντιστάθμισμα της αποκλειστικής δυνατότητας αυτών των ομοσπονδιών να ιδρύουν Ανώνυμες Αθλητικές Εταιρείες και να συστήνουν Τμήματα Αμειβόμενων Αθλητών. Αξίζει να σημειωθεί ότι η πραγματική κινητήρια δύναμη αυτών των αθλημάτων, ήτοι οι αθλητές είναι εκείνοι που τοποθετούνται στο προσκήνιο. Αντιμετωπίζονται ως αστέρες, προβάλλεται αποκλειστικά η επιτυχία τους και όχι η προσπάθεια και οι θυσίες (έννοιες όχι δημοφιλείς) που έκαναν για να κατακτήσουν την κορυφή, προβάλλονται ως πρότυπα, σε τέτοιο βαθμό που η εισποή άλλων ικανών αθλητών να γίνεται δύσκολα, ώστε να αποσβεστούν όσο το δυνατόν περισσότερο οι “επενδύσεις” που έγιναν στο πρόσωπό τους. Για τον λόγο αυτό είναι και τόσο σημαντική για τα σωματεία και τους sponsors να συμπεριλαμβάνουν moral clauses/

ηθικές ρήτρες στα συμβόλαιά τους με αυτούς τους αθλητές. (Antonopoulou, 2014). Στα επόμενα δύο επίπεδο βρίσκονται ο Αθλητισμός αυτός καθεαυτός και οι Φίλαθλοι εν συνεχεία. Διαφαίνεται όμως έντονα ότι τα τελευταία δύο επίπεδα επηρεάζονται και καθορίζονται από τα προηγούμενα και όχι το ανάστροφο, όπως θα ήταν το αθλητικό ιδεώδες.

IV. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Είναι δέον να διευκρινιστεί ότι στα παρακάτω κεφάλαια της παρούσας οι όροι του ερασιτέχνη και επαγγελματία χρησιμοποιούνται όπως ορίζονται στον νόμο 2725/1999. Στην πραγματικότητα, η διάκριση που υπάρχει είναι επαγγελματίας και μη επαγγελματίας. Και αυτό γιατί οι μη επαγγελματίες αθλητές είναι όσοι δεν αμείβονται για την αθλητική τους δραστηριότητα και ασχολούνται με τον αθλητισμό στον ελεύθερο χρόνο τους, χωρίς να εξαρτούν τον βιοπορισμό τους από αυτήν τους τη δραστηριότητα. Αντίθετα, όσοι αμείβονται από το σωματείο τους απασχολούνται τόσο έντονα και ανταγωνιστικά με το άθλημα, αφιερώνουν τόσες ώρες σε προετοιμασία και διαγωνισμό, υποβάλλονται σε τόσες στερήσεις και περιορισμούς, σωματικούς και μη και συχνά δεν εξειδικεύονται σε τίποτε άλλο, αφού δεν υπάρχει χρόνος για αυτό, μόνον ως επαγγελματίες μπορούν να χαρακτηριστούν. Σε αντίθεση με ό,τι ισχύει σήμερα στην ελληνική νομοθεσία, δεν είναι δυνατόν να θεωρούνται ως επαγγελματίες αθλητές μόνο όσοι αγωνίζονται στα δημοφιλή αθλήματα και στις ανώτατες κατηγορίες αυτών. Σαφώς και εκείνη η κατηγορία αθλητών δικαιούται να απολαμβάνει την προστασία του νόμου, αλλά εκείνη η κατηγορία διαθέτει συνήθως και τα οικονομικά και διαπραγματευτικά εκείνα μέσα που της επιτρέπουν μία πιο άνετη διαβίωση και καλύτερες συνθήκες

εργασίας. Οι αθλητές για τους οποίους ο νομοθέτης έχει υποχρέωση να θεσμοθετήσει νομοθετική προστασία είναι εκείνοι που αμείβονται όσο και ο απλός εργαζόμενος, με αυξημένο κίνδυνο τραυματισμών, με περιορισμένα χρόνια απασχόλησης λόγω ηλικίας και φυσικής καταπόνησης και χωρίς σπόνσορες να τον στηρίζουν οικονομικά (Γούλας, 2013. σελ. 14).

Ερασιτέχνες Αθλητές

Στο παρόν σημείο γίνεται εννοιολογικός και νομοθετικός διαχωρισμός του επαγγελματία και του ερασιτέχνη αθλητή, λόγω του νόμου 2725/1999. Όχι μόνο δίνει διαφορετικό ορισμό των δύο αυτών κατηγοριών, όπως άλλωστε είναι φυσικό, αλλά ενώ προβλέπει στα άρθρα του ότι οι επαγγελματίες αθλητές προστατεύονται από την εργατική νομοθεσία, δεν προβλέπει το ανάλογο και για τους ερασιτέχνες. Δεδομένου ότι ο διαχωρισμός που γίνεται, όπως θα γίνει εμφανώς αντιληπτό, είναι τυπικός και δεν προκύπτει βάσει αθλητικών, νομικών και πραγματικών κριτηρίων, είναι αναγκαίο να εξεταστούν οι δύο αυτές κατηγορίες χωριστά.

Ο ερασιτέχνης αθλητής, βάσει της ελληνικής έννομης τάξης, είναι αθλούμενος φίλαθλος, ο οποίος ενώ ασκεί αθλητική δραστηριότητα δεν επιτρέπεται να αποκτή, λόγω της δραστηριότητας αυτής, οικονομικά ή υλικά οφέλη. Από τα οφέλη αυτά εξαιρούνται οι αποζημιώσεις λόγου χάριν των οδοιπορικών ή εξόδων που γίνονται για τη συμμετοχή του σε αγώνες και διοργανώσεις αλλά δεν εξαιρούνται έπαθλα, αμοιβή, κ.λπ.

Στο άρθρο 33 του νόμου 2725/1999 δεν δίνεται ευθέως ο ορισμός του ερασιτέχνη αθλητή. Ορίζονται εξ αντιδιαστολής στην παράγραφο 2 *“Με την επιφύλαξη των διατάξεων του άρθρου 85 του παρόντος νόμου¹⁸, η αγωνιστική δραστηριότητα των*

¹⁸ Όπου προβλέπεται ότι «Αθλητής με αμοιβή είναι εκείνος που συνδέεται με αθλητικό σωματείο που διατηρεί Τ.Α.Α. με σύμβαση εξαρτημένης εργασίας για παροχή αθλητικών υπηρεσιών. Επαγγελματίας αθλητής είναι εκείνος που συνδέεται με Α.Α.Ε., με σύμβαση εξαρτημένης εργασίας για παροχή αθλητικών υπηρεσιών. Κατ' εξαίρεση, αθλητής με αμοιβή ή επαγγελματίας αθλητής ανάλογα, είναι και εκείνος ο οποίος διέπεται από τις διατάξεις του άρθρου 94 του παρόντος νόμου.» Και το άρθρο 94 ορίζεται ότι «Σε περίπτωση υποβιβασμού ομάδας Τ.Α.Α. ή Α.Α.Ε. σε ερασιτεχνική κατηγορία πρωταθλήματος, η σύμβαση με τον αθλητή λύεται, με την επιφύλαξη των διατάξεων της επόμενης παραγράφου, αζημίως και για τα δύο μέρη. Σε περίπτωση που το συμβόλαιο του αθλητή με την Α.Α.Ε. ή το Τ.Α.Α. που υποβιβάζεται δεν έχει λήξει, το ιδρυτικό σωματείο επιτρέπεται να διατηρήσει τον αθλητή στη δύναμή του είτε μέχρι τη λήξη του συμβολαίου, αν αυτό λήγει μέσα σε χρονικό διάστημα ενός (1) έτους από την επικύρωση της βαθμολογίας του πρωταθλήματος είτε μέχρι ένα (1) ενός από την παραπάνω

*αθλητών δεν αποτελεί άσκηση επαγγελματικής αθλητικής δραστηριότητας*¹⁹. Οικονομικές ή άλλες παροχές που δίνονται από αθλητικά σωματεία, ενώσεις ή ομοσπονδίες σε αθλητές, ως ενίσχυση για την υποστήριξη της αθλητικής τους δραστηριότητας, δεν αποτελούν οικονομικά ανταλλάγματα, κατά την έννοια των διατάξεων του άρθρου 86 του παρόντος νόμου. Οι σχέσεις αθλητών και αθλητικών σωματείων καθορίζονται από τις διατάξεις του καταστατικού ή του σχετικού ειδικού κανονισμού της οικείας αθλητικής ομοσπονδίας.” Άρα όσοι δεν αγωνίζονται σε Τ.Α.Α. ή Α.Α.Ε., είναι ερασιτέχνες αθλητές.

Από την παράγραφο 2 του άρθρου 33, προκύπτει ότι α) ο ερασιτέχνης αθλητής δεν ασκεί επαγγελματική αθλητική δραστηριότητα β) μπορεί να λαμβάνει οικονομικές και άλλες παροχές, τα οποία όμως δεν χαρακτηρίζονται ως μισθός ή παροχή επαγγελματία αθλητή. Παρ’ όλα αυτά γ) ο παροχές αυτές δίνονται ως ενίσχυση για την υποστήριξη της αθλητικής τους δραστηριότητας και δ) οι παροχές αυτές φορολογούνται. Το τελευταίο δεν προκύπτει από το άρθρο 33 άμεσα αλλά από την αιτιολογική έκθεση του νόμου που αφορά στο άρθρο 33 (Μαλάτος, 2010)²⁰.

Είναι ωστόσο κανόνας σχεδόν ότι υπάρχουν υποκρυπτόμενες συμβάσεις αμοιβής μεταξύ των σωματείων και των ερασιτεχνών αθλητών (Παναγιωτόπουλος, 2007). Τα ποσά που υποχρεούνται να καταβάλλουν τα σωματεία στους ερασιτέχνες αθλητές μέσω των συμφωνιών αυτών υπέχουν θέση μισθού. Είναι τόσο δεσμευτική δε μεταξύ των μερών αυτή η υποχρέωση καταβολής αυτών των ποσών που συχνά περιλαμβάνεται στις συμφωνίες ρήτρα υπέρ του αθλητή σε περίπτωση καθυστέρησης καταβολής των ποσών αυτών. Ακόμα, για «τήρηση των αρχών της καλής συνεργασίας και ως εγγύηση καταβολής, εκδίδεται συναλλαγματική, με εκδότη το σωματείο, εις διαταγήν του αθλητή, την οποία υποχρεούται να επιστρέψει μετά την εξόφληση του χρέους» (Παναγιωτόπουλος, 2006). Επιπλέον, όπως έχει ήδη σημειωθεί, οι ερασιτέχνες αθλητές αφιερώνουν όλο το χρόνο τους στις υποχρεώσεις τους με το σωματείο, συχνά δεν έχουν εκπαιδευτεί σε άλλο αντικείμενο εργασία, αποτελούν εν τοις πράγμασι επαγγελματίες αθλητές, ακόμα και αν ο νόμος δεν τους αναγνωρίζει ως τέτοιους.

επικύρωση, αν η διάρκεια του συμβολαίου υπερβαίνει το ένα (1) έτος, από αυτήν. Εφόσον το σωματείο διατηρήσει τον αθλητή στη δύναμή του, για τις σχέσεις του αθλητή με το σωματείο εφαρμόζονται οι διατάξεις του κεφαλαίου αυτού.»

¹⁹ Η υπογράμμιση είναι της γράφουσας

²⁰ Βλ. υποσημ. 419

Η απόφαση του ΕιρΑθ 475/2004²¹ ωστόσο χαρακτήρισε αθλήτρια της Πετοσφαίρισης, κατηγορίας Α1 ως “παίκτρια πετοσφαίρισης” και υποχρέωσε το σωματείο να της καταβάλλει οφειλόμενα ποσά σαν αμοιβή. Τα δικαστήρια λοιπόν, που οφείλουν να εξετάζουν κατά περίπτωση τις υποθέσεις, παρακάμπτουν εδώ τον τυπικό διαχωρισμό και αποδίδονται ίσα δικαιώματα στους επαγγελματίες και στους ερασιτέχνες αθλητές. Η στάση αυτή είναι απολύτως δίκαιη αλλά και δικαιολογημένη, όπως θα αναλυθεί λεπτομερέστερα στο κεφάλαιο αφιερωμένο στην κριτική αυτού του τυπικού διαχωρισμού, παρότι οι πλειοψηφία των δικαστικών αποφάσεων ακολουθεί άλλο συλλογισμό. Οι αποφάσεις του ΔΕΕ όμως προβαίνουν σε ουσιαστική εξέταση των περιπτώσεων. Η απόφαση *Deliege*²² στη σκέψη 46 αναφέρει « το γεγονός απλώς και μόνον ότι μια αθλητική ένωση ή ομοσπονδία χαρακτηρίζει μονομερώς ως ερασιτέχνες τους αθλητές που είναι μέλη της δεν είναι ικανό να αποκλείσει το ενδεχόμενο να ασκούν οι αθλητές αυτοί οικονομικές δραστηριότητες υπό την έννοια του άρθρου 2 της Συνθήκης», δηλαδή σαν εργαζόμενοι.

Εκείνο που δύσκολα επιλύεται παρότι συνδέεται με την προστασία που προσφέρει το εργατικό δίκαιο, αν και δεν περιορίζεται μόνο σε αυτό, είναι η αδυναμία του ερασιτέχνη αθλητή να καθορίσει εκείνος την αθλητική του πορεία και συνακόλουθα την οικονομική του πορεία. Οι περιορισμοί στις μετεγγραφές αλλά οι προϋποθέσεις για την εγκυρότητα της σύναψης συμβάσεων *sponsoring*, λειτουργούν ως τροχοπέδη στην αυτοδιάθεση του αθλητή. Έχει δε εκφραστεί η άποψη ότι ο διαχωρισμός αυτός περιορίζει και την επιλογή του αθλητισμού ως επάγγελμα, προσβάλλοντας την επαγγελματική ελευθερία (Γούλας, 2013). Τα προβλήματα αυτά θα αποτελέσουν αντικείμενο αναλυτικής μελέτης παρακάτω.

Επαγγελματίας Αθλητής

Το οικονομικό δυναμικό ενός συλλόγου είναι οι αθλητές, οι προπονητές και οι υπόλοιποι εργαζόμενοι, οι οποίοι και εκτελούν εργασία κατά τη έννοια του εργατικού δικαίου, και με τα διαθέσιμα μέσα εργασίας (γήπεδα, αθλητικός εξοπλισμός, κ.λπ.) γίνεται παραγωγή και οικονομική εκμετάλλευση κάποιου συγκεκριμένου προϊόντος

²¹ Πληροφορίες από Παναγιωτόπουλο, 2007

²² Απόφαση της 11/04/2000, C51/96-C191/97, Συλλογή 2000, I-2549, σκέψη 46

(υψηλή αθλητική επίδοση) (Μαλάτος, 2010). Η θέση του επαγγελματία αθλητή σ' αυτήν την παραγωγική διαδικασία ως εργαζόμενου προσδιορίζεται τόσο από τη ισχύουσα αθλητική νομοθεσία, όσο και από τους κανονισμούς της ομοσπονδίας και των λοιπών αθλητικών φορέων (Μαλάτος, 2010). Για τον λόγο αυτό δικαιολογείται η προσδοκία αμοιβής, ανταλλαγμάτων, βραβείων και εν γένει οικονομικών απολαβών. Κινητήρια δύναμη του επαγγελματία αθλητή είναι η μεγιστοποίηση της αθλητικής επίδοσης, η οποία δεν αφορά τους εμπλεκόμενους, αθλητή και διοργανωτή, μόνο από πλευράς θεάματος και αθλητικού ενδιαφέροντος αλλά και από οικονομικής πλευράς (Μαλάτος, 2010). Η αλληλουχία είναι απλή. Όσο καλύτερα αποδίδει ένας αθλητής, είτε σε ατομικό είτε σε ομαδικό άθλημα, τόσο περισσότερο ενδιαφέρον θα έχει για τους φιλάθλους και τους θεατές άρα τόσο μεγαλύτερη θα είναι η δημοφιλία του σωματείου και τόσα περισσότερα τα οικονομικά της κέρδη.

Ενδεχομένως να ήταν ορθότερο να χαρακτηριστεί ο επαγγελματίας αθλητής ως “εξέλιξη” του ερασιτέχνη αθλητή, μια και είναι αναγκαίο κάθε επαγγελματίας αθλητής να έχει προϋπάρξει ερασιτέχνης και να έχει περάσει από όλα τα στάδια αυτής της πορείας. Θα ήταν άδικο όμως να χαρακτηριστεί ως “εξέλιξη” μιας και η ελληνική νομοθεσία την επιτρέπει μόνον σε αθλητές που συμμετέχουν σε Τ.Α.Α. και Α.Α.Ε., ήτοι σε άνδρες αθλητές του ποδοσφαίρου, της καλαθοσφαίρισης και της πετοσφαίρισης²³.

Ο νόμος ορίζει ότι επαγγελματίας αθλητής²⁴ θεωρείται “εκείνος που συνδέεται με σύμβαση εξαρτημένης εργασίας προς αθλητική ανώνυμη εταιρεία, ενώ ως αμειβόμενος εκείνος που συνδέεται με όμοια σύμβαση προς τμήμα αμειβόμενων αθλητών”²⁵. Η σύμβαση του αθλητή με αμοιβή ρυθμίζεται από τις διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας,

²³ Παναγιωτόπουλος, 2007 “Παρόλο που ο νόμος δεν ορίζει ρητώς ότι αμειβόμενοι και επαγγελματίες αθλητές δραστηριοποιούνται μόνο στα ομαδικά αθλήματα (ποδόσφαιρο, καλαθοσφαίριση, πετοσφαίριση κ.λπ.), τούτο προκύπτει εμμέσως πλην σαφώς από τις διατάξεις του και την πράξη” με παραπομπή στο άρθρο 60 παρ. 1 του ν. 2725/1999.

²⁴ Κρίσιμο είναι να σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι υπάρχει πλήθος μελετών, συγγραμμάτων, δημοσιεύσεων και αποφάσεων των ελληνικών δικαστηρίων που ασχολούνται με την νομική φύση της εργασιακής σχέσης του επαγγελματία αθλητή. Δεδομένου ότι στόχος της παρούσας δεν είναι ο νομικός χαρακτηρισμός της σχέσης αυτής αλλά οι συνέπειες των ρυθμίσεων αυτής της σχέσης στην προστασία ή στον περιορισμό της οικονομικής ελευθερίας του αθλητή δεν θα παρουσιαστούν οι θέσεις αυτές αλλά όπου χρειαστεί θα επισημανθούν οι διαφοροποιημένες συνέπειες αυτού του χαρακτηρισμού.

²⁵ Μαλάτος, 2010, Παναγιωτόπουλος, 2007, “Ο αμειβόμενος αθλητής για την επιδίωξη της οφειλόμενης αμοιβής του, μπορεί να στραφεί μόνο εναντίον του αθλητικού σωματείου που έχει νομική προσωπικότητα και όχι κατά του Τ.Α.Α., βλ. ΑΠ 626/2003 (LxSp., 6:2007)

ενώ ο επαγγελματίας έχει συμβόλαιο παροχής αθλητικών υπηρεσιών με αθλητική ανώνυμη εταιρεία, η οποία σύμβαση χαρακτηρίζεται εκ του νόμου ως εξαρτημένης εργασίας²⁶. Να σημειωθεί δε ότι για να ενταχθεί ένα άθλημα, πιο συγκεκριμένα, το πρωτάθλημα ενός αθλήματος, στον επαγγελματικό αθλητισμό απαιτείται βάσει του άρ. 59 του ν. 2725/1999, υπουργική απόφαση ή προεδρικό διάταγμα.

Εργασιακή Σχέση Επαγγελματία Αθλητή

Σύμφωνα με την πλειοψηφία της θεωρίας η εργασιακή σχέση του επαγγελματία αθλητή διαφέρει σημαντικά από εκείνου του μέσου μισθωτού λόγω της ιδιαιτερότητας της νομικής σχέσης του αθλητή με το σωματείο του, σχέση που αναλύθηκε ανωτέρω (Μαλάτος, 2010, Παναγιωτόπουλος, 2007). Στα ομαδικά αθλήματα έχει επικρατήσει και αποτελεί παγιωμένη θέση εδώ και δεκαετίες ότι ο αθλητής συνάπτει συμβάσεις εξηρημένης εργασίας, λόγω του τρόπου οργάνωσης της αθλητικής του δραστηριότητας, δηλαδή «εντάσσεται σε ένα οργανωμένο σύνολο επιδίωξης συγκεκριμένων παραγωγικών στόχων και παρέχει τις υπηρεσίες του υποκείμενος στο διευθυντικό δικαίωμα του εργοδότη του- συλλόγου, όσον αφορά τον τρόπο, χρόνο, τόπο, διάρκεια, ένταση κλπ των παρεχόμενων υπηρεσιών του» (Μαλάτος, 2010.). Αντίθετα, όταν πρόκειται για ατομικό άθλημα, ο αθλητής δρα περισσότερο αυτόνομα, και η σχέση του με το σύλλογο προσομοιάζει περισσότερο με αυτή της παροχής ανεξάρτητων υπηρεσιών. Η ιδιαιτερότητα της παροχής αθλητικών υπηρεσιών εκ μέρους των αθλητών έγκειται στο ότι χαρακτηρίζεται όχι τόσο από τη υποχρέωση παροχής της συγκεκριμένης υπηρεσίας όσο από τη επιδίωξη συγκεκριμένου αθλητικού και επομένως και οικονομικού αποτελέσματος (Μαλάτος, 2010). Επιπλέον, οι όροι και οι προϋποθέσεις δεν προέρχονται από έναν εργοδότη, αλλά από τον συνδυασμό εργοδοτών, ήτοι εν μέρει από την ομοσπονδία ή άλλους πλην του συλλόγου- εργοδότη φορείς (πχ λίγκα), οι οποίοι με τον τρόπο αυτό υπεισέρχονται εν μέρει στη θέση του εργοδότη (Μαλάτος, 2010).

Εκείνο που ισχύει σε όλες τις νομικές διατάξεις, ισχύει και τις εργασιακές σχέσεις. Επομένως, το ειδικό υπερέχει του γενικού. Στο ιδιαίτερο εργασιακό περιβάλλον του αθλητή, “ισχύουν οι γενικές διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας, όπου αυτές δεν

²⁶ Νόμος 2725/1999, άρθρα 85, 90-95.

έρχονται σε αντίθεση με τις ειδικές διατάξεις περί αθλητικών σχέσεων των επαγγελματιών ή αμειβόμενων αθλητών” (Παναγιωτόπουλος, 2007). Άρα όπως συνοψίζει ο Παναγιωτόπουλος (2007) “το νομικό καθεστώς που διέπει μια τέτοια σύμβαση κατά ρητή διάταξη του ισχύοντος αθλητικού νόμου αποτελούν, σωρευτικά, αφενός οι διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας αφετέρου εκείνες του ίδιου του αθλητικού νόμου, οι οποίες και την διαφοροποιούν από τη σύμβαση εξαρτημένης εργασίας που συνάπτουν οι άλλοι εργαζόμενοι, λόγω ακριβώς της ιδιομορφίας του αθλητικού γεγονότος” (σελ. 61). Ρυθμιστικό ρόλο έχουν και οι ειδικές υπουργικές αποφάσεις κάθε αθλήματος.

Όπως σε οποιοδήποτε σύμβαση παροχής υπηρεσιών, υπάρχει παροχή και αντιπαροχή. Ο αθλητής υποχρεούται να παρέχει τις αθλητικές του υπηρεσίες στο σωματείο, υπό τους όρους του κανονισμού της ομοσπονδίας και του καταστατικού του σωματείου, αλλά και της ατομικής του σύμβασης και αντίστοιχα το σωματείο ή η εταιρεία²⁷ έχει υποχρέωση να καταβάλλει τις οικονομικές ή άλλες παροχές που έχουν συμφωνηθεί. Υπάρχουν όπως και ειδικότεροι όροι στις συμβάσεις παροχής αθλητικών υπηρεσιών, άλλοτε νομοθετικά καθορισμένοι είτε συμβατικά καθορισμένοι.

Ειδικοί συμβατικοί όροι

Ξεκινώντας από τη ρύθμιση του εργασιακού status του αμειβόμενου ποδοσφαιριστή ήδη από το Βασιλικό Διάταγμα 650/1964, έως το σημερινό Νόμο 2725/1999²⁸, προβλεπόταν πάντοτε η έννοια του επαγγελματία αθλητή. Για τους ειδικότερους συμβατικούς όρους το άρ.87 ορίζει “ καταρτίζεται, κανονισμός που ρυθμίζει τα θέματα που αφορούν τις σχέσεις των αθλητών με αμοιβή ή επαγγελματία αθλητή με τα αθλητικά σωματεία ή τις Α.Α.Ε. Ειδικότερα στον κανονισμό πρέπει να ρυθμίζονται: α) οι όροι και οι προϋποθέσεις απόκτησης της ιδιότητας του αθλητή με αμοιβή ή του επαγγελματία αθλητή, β) ο τύπος, η διαδικασία, οι όροι, οι προϋποθέσεις και η διαδικασία ανανέωσης, διακοπής της λύσης του συναπτόμενου μεταξύ αθλητή και αθλητικού σωματείου ή Α.Α.Ε. συμβολαίου, γ) τα κατώτερα όρια και οι κάθε είδους παροχές προς τους αθλητές και ο τρόπος καταβολής τους δ) οι υποχρεώσεις των αθλητών απέναντι στα αθλητικά σωματεία ή τις Α.Α.Ε., καθώς και οι κυρώσεις σε περίπτωση

²⁷ Όταν θα γίνεται αναφορά στην παρούσα σε σωματείο επαγγελματία αθλητή, θα εννοείται και εταιρεία, για να μην γίνεται διττή αναφορά.

²⁸ Για λεπτομέρειες των παλαιότερων νομοθετημάτων βλ. Μαλάτο, 2010

παράβασής τους, ...ζ) κάθε άλλο συναφές θέμα Ειδικότερα στην παροχή της ετήσιας άδειας πρέπει να υπάρχει κατά το δυνατόν πρόβλεψη ότι αυτή θα είναι συνεχής.” Ο κανονισμός αυτός αποτελεί ένα είδος συλλογικής σύμβασης εργασίας δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως με απόφαση του αρμόδιου για τον αθλητισμό Υπουργού (Μαλάτος, 2010).

Διάρκεια

Οι αθλητικές επαγγελματικές συμβάσεις είναι ορισμένου χρόνου βάσει αθλητικής νομοθεσίας, ήτοι βάσει των Υπουργικών Αποφάσεων²⁹. Ενώ οι λοιποί εργαζόμενοι μπορούν να υπογράψουν συμβάσεις αορίστου διάρκειας, αυτό δεν επιτρέπεται στους επαγγελματίες και αμειβόμενους αθλητές. Σύμφωνα με το άρθρο 90 παρ. 2 του Νόμου 2725/1999 τα χρονικά όρια των αθλητικών συμβολαίων είναι μεταξύ έξι μηνών και πέντε ετών, δηλαδή η ελάχιστη διάρκεια είναι έξι μήνες και η μέγιστη πέντε έτη. Άρα οποιοσδήποτε προγραμματισμός, είτε οικογενειακός είτε ατομικός, μπορεί να έχει μόνο πενταετή χρονικό ορίζοντα.

Εκείνο όμως που αποτελούσε σημαντικό περιορισμό της οικονομικής ελευθερίας των αθλητών ήταν η πρόβλεψη της μονομερούς ανανέωσης του συμβολαίου από την Α.Α.Ε. ή το Τ.Α.Α., εφόσον αυτό προβλεπόταν στην αρχική συμφωνία και εφόσον η αρχική διάρκεια του συμβολαίου ήταν μικρότερη της πενταετίας, της μέγιστης διάρκειας δηλαδή. Αν και η συνολική διάρκεια των συμβολαίων δεν μπορούσε να ξεπερνά τα πέντε έτη, ο περιορισμός εντοπιζόταν στην αδυναμία του αθλητή να διαπραγματευτεί τους οικονομικούς όρους αυτού του συμβολαίου, καθώς αυτοί προβλέπονταν στο αρχικό συμβόλαιο. Η ορτίον ανανέωσης επομένως προβλεπόταν στο αρχικό συμβόλαιο, όπου περιγράφονταν και οι οικονομικοί όροι αυτής. Δεν αποτελούσε αιφνιδιασμό του αθλητή αλλά μεταξύ του αρχικού συμβολαίου και της μονομερούς ανανέωσης, ο αθλητής είχε μια αθλητική πορεία στο σύλλογό του και ενδεχομένως εάν η ανανέωση αυτή δεν ήταν μονομερής, να γινόταν υπό διαφορετικούς οικονομικούς όρους. Ένα μέρος της θεωρίας θεωρούσε τον μονομερή μηχανισμό ανανέωσης ως αντισυνταγματικό (Παναγιωτόπουλος, 2007). Η πάγια θέση της νομολογίας³⁰ ήταν ότι δεν παραβιάζεται η οικονομική ελευθερία του αθλητή. Έτσι και η απόφαση 1898/1995

²⁹ άρ. 5 ΥΑ 17007/2000, άρ 5 ΥΑ 14485/2001

³⁰ βλ. Παναγιωτόπουλος Δ., 2007

του Συμβουλίου της Επικρατείας³¹, όπου “Με τις διατάξεις αυτές καθιερώνεται υπέρ των οικείων σωματείων η δυνατότης μονομερούς, χωρίς διαπραγμάτευση, ανανεώσεως του συμβολαίου με τους καλαθοσφαιριστές και για διάρκεια χρόνου που κατά περίπτωση καθορίζεται σ’ αυτές. Η ρύθμιση (...) δεν παραβιάζει την οικονομική και ειδικότερα την συμβατική ελευθερία που κατοχυρώνεται στο άρ. 5 παρ. 1 του Συντάγματος, διότι αποβλέπει στην εξυπηρέτηση γενικότερου συμφέροντος, ήτοι στην εξασφάλιση σχετικής σταθερότητας στο δυναμικό του κάθε σωματείου καλαθοσφαιριστών και στην αποφυγή εκμεταλλεύσεως, από τα οικονομικώς ισχυρά σωματεία, των μικρών τοιούτων.” Με αντίθετη θέση της μειοψηφίας όπου “ (...) η νομοθεσία αυτή περί αμειβομένων καλαθοσφαιριστών δεν έχει άμεσα ως σκοπό την προαγωγή του αθλητισμού, αλλά κυρίως συνάπτεται με την ρύθμιση των εκατέρωθεν (σωματείων και αθλητών) οικονομικών συμφερόντων και δεν αποβλέπει στην εξυπηρέτηση λόγων δημοσίου συμφέροντος, η συνδρομή των οποίων θα δικαιολόγει περιορισμό στην συνταγματική αρχή της οικονομικής ελευθερίας, δοθέντος ότι, στην περίπτωση αυτή, πρόκειται κατ’ ουσίαν περί ισοτίμων εταίρων των οποίων οι οικονομικές σχέσεις προσιδιάζουν περισσότερο στο ιδιωτικό δίκαιο, όπου ισχύει, κατ’ αρχήν, η εξισωτική δικαιοσύνη. Συνεπώς, ο σχετικός λόγος ακυρώσεως περί παραβάσεως εν προκειμένω του άρθρου 5 παρ. 1 του Συντάγματος θα έδει να γίνει δεκτός, διότι όντως αποτελεί συνταγματικώς ανεπίτρεπτο περιορισμό της συμβατικής ελευθερίας η θέσπιση υποχρεώσεως των καλαθοσφαιριστών να συνάψουν συμβάσεις με τα σωματεία στα οποία ανήκαν κατά τον χρόνο δημοσιεύσεως του προσβαλλόμενου Κανονισμού, αφ’ ενός μεν χωρίς καμία δυνατότητα συνάψεως συμβάσεως με τρίτο σωματείο, το οποίο τυχόν θα τους προσέφερε καλύτερους όρους εργασίας, αφ’ ετέρου δε χωρίς να λαμβάνεται υπ’ όψιν ο μέχρι τούδε χρόνος εργασίας τους στο σωματείο στο οποίο ανήκουν, δοθέντος μάλιστα ότι η πενταετία, κατ’ άρθρον 24 παρ. 1 του Ν. 1958/91, αποτελεί το ανώτατο όριο διάρκειας τέτοιας συμβάσεως, αλλά και διότι κατά την μονομερή ανανέωση των παραπάνω συμβάσεων οι αθλητές αδυνατούν να διαπραγματευθούν τους οικονομικούς όρους της ανανεώσεως (πρβλ. ΣΕ 2944/80).” Παρά την πάγια αυτή θέση, με το άρθρο 24 παράγραφος 2 του Νόμου 3479/2006 ορίζεται ότι “*Η με οποιονδήποτε τρόπο ή συμφωνία μονομερής ανανέωση του συμβολαίου της προηγούμενης παραγράφου απαγορεύεται, τυχόν δε γινόμενη είναι απολύτως άκυρη και συνεπάγεται τις συνέπειες της παραγράφου 8 του άρθρου 88 του*

³¹ ΝΟΜΟΣ

παρόντος”. Επομένως ακυρώθηκε η διάταξη αυτή αλλά η δικαστική απόφαση που αναφέρθηκε αποτυπώνει το γενικότερο κλίμα των αποφάσεων στο χώρο του αθλητισμού. Ενώ η μειοψηφία αναλύει το πως περιορίζεται η οικονομική ελευθερία των αθλητών και αναφέρει πραγματικά και σαφώς νομικά επιχειρήματα, η πλειοψηφία αρκείται στην απλή επίκληση του δημοσίου συμφέροντος που εξυπηρετούν τα αθλητικά σωματεία, χωρίς καν να αναλύει ποιο είναι αυτό. Διαφαίνεται λοιπόν ότι στόχος είναι η προστασία της βιωσιμότητας των σωματείων.

Αποδοχές

Η ένταξη του νομικού καθεστώτος των επαγγελματιών και αμειβόμενων αθλητών στο εργατικό δίκαιο έχει συνέπειες και ως προς τις παροχές τους. Στον νόμο 2725/1999 προβλέπεται ρητά η ελευθερία καθορισμού των παροχών τους, μέσω των όρων του συμβολαίου τους. Ταυτόχρονα όμως ο ίδιος ο νόμος περιορίζει την ελευθερία αυτή. Συγκεκριμένα στις παραγράφους 2 και 5 ορίζεται ότι *“Το ετήσιο συνολικό ύψος των κάθε είδους αμοιβών του συνόλου των επαγγελματιών ή αμειβομένων αθλητών της κάθε εταιρίας ή Τ.Α.Α. καθορίζεται από την εταιρία ή το Τ.Α.Α. και δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει το εβδομήντα τοις εκατό (70%) των εσόδων του προϋπολογισμού της εταιρίας ή του Τ.Α.Α.. (...) Κατ’ εξαίρεση εταιρίες των οποίων οι ομάδες συμμετέχουν στις ευρωπαϊκές διοργανώσεις μπορούν να υπερβούν το όριο της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου και μέχρι το ποσοστό ενενήντα τοις εκατό (90%) των εσόδων του προϋπολογισμού, για το έτος συμμετοχής τους στις ως άνω διοργανώσεις.(...)”*. Επομένως, το σύνολο των αποδοχών που δίνεται στους αθλητές του Τ.Α.Α., καθορίζεται από το ύψος του προϋπολογισμού του. Μπορεί να φαίνεται λογικό από οικονομοτεχνικής απόψεως αλλά αυτό θα μπορούσε να έχει ως αποτέλεσμα, σε σωματεία με μικρό προϋπολογισμό, η απόκτηση ενός “ακριβού”, πολύτιμου παίκτη, με ανάλογη αμοιβή, να επηρεάσει και να αναπροσαρμόσει τις αποδοχές των λοιπών αθλητών. Τα κατώτατα όρια κάθε κατηγορίας αποδοχών των αθλητών δεν μπορούν να είναι χαμηλότερα από τις εκάστοτε μηνιαίες αποδοχές του ανειδίκευτου εργάτη, προκειμένου να προστατεύονται οι διαπραγματευτικά πιο αδύναμοι αθλητές (Παναγιωτόπουλος, 2007).

Μετεγγραφές Αθλητών

Όπως ήδη αναφέρθηκε, κάθε εργαζόμενος οφείλει να έχει ελευθερία επιλογής του εργοδότη του, άρα και ο αθλητής να επιλέγει το σωματείο στο οποίο θα αγωνιστεί. Η επιλογή αυτή δεν γίνεται άπαξ μιας και, όπως όλοι οι εργαζόμενοι, οι αθλητές είναι ελεύθεροι να αλλάξουν σωματείο, εφόσον κρίνουν ότι αυτό εξυπηρετεί καλύτερα τις ανάγκες τους. Όταν λύεται μια συνεργασία αναμενόμενο είναι να υπάρξουν συγκρούσεις, ιδίως όταν δεν επιθυμεί τη λύση της συνεργασίας ο ένας εκ των δύο, εν προκειμένω το αθλητικό σωματείο. Αυτές οι συγκρούσεις δεν μπορούν να αγνοήσουν τη συνταγματική προστασία αυτού του δικαιώματος. Ως συνταγματικά προστατευόμενο δικαίωμα, μόνο σοβαροί λόγοι θα μπορούσαν να δικαιολογήσουν τον μη σεβασμό του δικαιώματος αυτού. Λόγοι μάλιστα που να συνδέονται με την προστασία και διαφύλαξη ενός γενικότερου συνταγματικά προστατευόμενου αγαθού, εν προκειμένω τον αθλητισμό. Έτσι δημιουργείται ένα σχήμα κανόνας-εξαίρεση (Γούλας, 2013), όπου κατά κανόνα προστατεύεται η βούληση του αθλητή αλλά κατ' εξαίρεση κάμπτεται εφόσον το δικαιολογούν σοβαροί λόγοι.

Ο νόμος όμως ορίζει τις προϋποθέσεις για τις μετεγγραφές των ερασιτεχνών αθλητών, με τέτοιο τρόπο που συχνά πλήττονται δυσανάλογα τα συμφέροντα του αθλητή, σε σημείο δε που η μετεγγραφή αυτή καθεαυτή καθίσταται αδύνατη. Στο άρθρο 33 παράγραφο 3 του Ν. 2725/1999 ορίζεται ότι *“ Με τους ειδικούς κανονισμούς του άρθρου 27 του παρόντος νόμου καθορίζονται οι όροι και οι προϋποθέσεις εγγραφών και μεταγραφών αθλητών, ο χρόνος διενέργειάς τους, καθώς και η διαδικασία και τα αρμόδια για την έγκρισή τους όργανα. Μεταγραφές επιτρέπεται να γίνονται κατά τη διάρκεια μίας μόνο μεταγραφικής περιόδου κάθε χρόνο, με εξαίρεση τις μεταγραφές Ελλήνων αθλητών του εξωτερικού για τις οποίες μπορεί να ορίζεται άλλη μεταγραφική περίοδος. Η διάρκεια της μεταγραφικής περιόδου δεν επιτρέπεται να υπερβαίνει τις τριάντα (30) ημέρες. Μεταξύ των όρων και των προϋποθέσεων των μεταγραφών συμπεριλαμβάνονται υποχρεωτικά και οι προϋποθέσεις μεταγραφής λόγω συναίνεσης σωματείου, αποδέσμευσης, αγωνιστικής απραξίας, μετοίκησης του αθλητή για σπουδές ή για επαγγελματικούς λόγους του ίδιου ή των γονέων του, λόγω ελεύθερης μεταγραφής αθλητή κάτω ή πάνω από ορισμένη ηλικία και λόγω διάλυσης σωματείου ή αναστολής δραστηριότητας τμήματός του ή απώλειας της ειδικής αναγνώρισής του. Η συμφωνία μεταγραφής αθλητή από αθλητικό σωματείο σε άλλο με συναίνεση του πρώτου, επιτρέπεται και με οικονομικό αντάλλαγμα, εφόσον, για την παραχώρηση του δελτίου*

αθλητικής ιδιότητας του αθλητή, εκδοθεί παραστατικό του Κώδικα Βιβλίων και Στοιχείων με τον αναλογούντα φόρο προστιθέμενης αξίας και καταχωρηθεί στα Βιβλία Εσόδων Εξόδων των δύο αθλητικών σωματείων. Οι ανωτέρω Κανονισμοί, κατά το μέρος που αφορούν διατάξεις για εγγραφές και μεταγραφές αθλητών, δεν επιτρέπεται να τροποποιούνται, αν δεν παρέλθει διετία από την κατά νόμο έγκρισή τους.”. Ενώ το άρθρο 27 του ίδιου νόμου ορίζει ότι “Με την επιφύλαξη της παραγράφου 2 του άρθρου 104, με γενικούς ή ειδικούς κανονισμούς, που ψηφίζει η γενική συνέλευση των μελών κάθε αθλητικής ομοσπονδίας του οικείου αθλήματος ή του οικείου κλάδου άθλησης, τίθενται οι κανόνες που ισχύουν για όλα τα θέματα που αφορούν την οργάνωση και τη διεξαγωγή του αθλήματος ή των αθλημάτων που υπάγονται σε αυτή, καθώς και κάθε άλλη σχετική λεπτομέρεια. Για την κατάρτιση των παραπάνω κανονισμών λαμβάνονται υπόψη οι ισχύοντες διεθνείς Κανονισμοί Η τήρηση των κανόνων αυτών είναι υποχρεωτική για τα αθλητικά σωματεία και τις αθλητικές ενώσεις που ανήκουν στην αρμοδιότητα της οικείας ομοσπονδίας. Οι Κανονισμοί και οι τροποποιήσεις τους υπόκεινται σε έλεγχο νομιμότητας από τον Υπουργό Πολιτισμού. Μετά την παρέλευση άπρακτου ενός μηνός από την ημερομηνία υποβολής τους, οι Κανονισμοί αυτοί θεωρούνται ότι έχουν νομίμως εκδοθεί Αν κατά τον έλεγχο νομιμότητας κανονισμού διαπιστωθεί ότι ρυθμίσεις αυτού πρέπει να τροποποιηθούν, να συμπληρωθούν ή να εναρμονιστούν, ο κανονισμός αυτός αναπέμπεται στην οικεία ομοσπονδία, της οποίας το Δ.Σ. οφείλει να συμμορφωθεί, μέσα σε δέκα ημέρες από την αναπομπή. Σε περίπτωση μη συμμόρφωσης, ο Υπουργός μπορεί να αναστείλει την τακτική επιχορήγηση της ομοσπονδίας.”.

Το γράμμα το νόμου είναι σαφές για να ολοκληρωθεί μια μετεγγραφή είναι προαπαιτούμενη η συμφωνία μεταξύ του αθλητή και του σωματείου. Μάλιστα ως κύρωση στον αθλητή που μετεγγράφηκε σε ομάδα του εξωτερικού χωρίς τη συναίνεση του σωματείου του η παράγραφος 10 του άρθρου 33 του Ν. 2725/1999 προβλέπει ότι “Αθλητής ερασιτεχνικού σωματείου που μεταγράφεται σε ομάδα του εξωτερικού χωρίς τη συναίνεση του σωματείου του, εφόσον επιστρέψει στην Ελλάδα, εντάσσεται αυτοδίκαια στη δύναμη του αθλητικού σωματείου στο οποίο ανήκε πριν από τη μεταγραφή του”.

Εδώ είναι που διαφαίνεται η “αντικειμενοποίηση” του αθλητή, ως προϊόν του συλλόγου. Ακόμα και σε σοβαρά δελτία ειδήσεων, έγκριτες εφημερίδες και σοβαρά περιοδικά η φράση ”πουλήθηκε” ο αθλητής της τάδε ομάδας στην δείνα έναντι αυτού του ποσού εκφωνείται ή αποτυπώνεται με μεγάλη ευκολία. Αποτελεί πλέον αποδεκτός, σχεδόν δόκιμος, όρος για την περιγραφή μίας επιτυχημένης μετεγγραφής. Η “ορολογία”

αυτή αρχικά αποτύπωνε κατά τον Μαλάτο (2010) “ μία συναλλαγή κατά την οποία ο μετεγγραφών σύλλογος «πωλούσε» τη «συγκατάθεσή» του στο σύλλογο «αποδέκτη» έναντι ενός ποσού αποζημίωσης, και του παραχωρούσε τα δικαιώματα που αφορούσαν στο πρόσωπο του αθλητή και συγκεκριμένα το δικαίωμα εκμετάλλευσης της αγωνιστικής του ικανότητας” (σελ. 690). Δεν προκύπτει πουθενά ο ρόλος του αθλητή στη διαδικασία αυτή. Αν και σήμερα η χρηματική καταβολή στο σύλλογο λειτουργεί σαν αποζημίωση για την αποδυνάμωση του συλλόγου, επιτρέποντάς του, μέσω της αποζημίωσης αυτής, να αποκαταστήσει τη δύναμή του, και αποσυνδέεται από τα προσωπικά και αθλητικά δικαιώματα του αθλητή, παραμένει η αίσθηση ότι ο αθλητής αποτελεί «περιουσία» του συλλόγου του.

Ωστόσο, βάσει της απόφασης ΣτΕ 207/2002³² “Επειδή, στο Σύνταγμα ορίζεται ότι "Καθένας έχει δικαίωμα να αναπτύσσει ελεύθερα την προσωπικότητά του και να συμμετέχει στην κοινωνική, οικονομική και πολιτική ζωή της Χώρας, εφόσον δεν προσβάλλει τα δικαιώματα των άλλων και δεν παραβιάζει το Σύνταγμα ή τα χρηστά ήθη" (άρθρο 5 παρ. 1) και ότι "Ο αθλητισμός τελεί υπό την προστασία και την ανώτατη εποπτεία του Κράτους. Το Κράτος επιχορηγεί και ελέγχει τις ενώσεις των αθλητικών σωματείων κάθε είδους, όπως νόμος ορίζει. Από τις διατάξεις αυτές συνάγεται ότι, κατ' αρχήν, ο αθλητής έχει το δικαίωμα να επιλέγει ελεύθερα το σωματείο της προτίμησής του. Περιορισμοί στις εγγραφές ή μετεγγραφές αθλητών από σωματείο σε σωματείο μπορεί να τεθούν μόνον αν δικαιολογούνται από λόγους αναγόμενους στην προστασία του αθλητισμού ή γενικότερα λόγους δημόσιου συμφέροντος και δεν είναι υπέρμετροι (βλ. Σ.τ.Ε. 3876/1994, 4589/1995, 3140/2000 κ.ά.). Επειδή, περαιτέρω, στο άρθρο 20 παρ. 3 του ν. 75/1975 (138 Α) ορίζεται ότι "Δι αποφάσεων του αρμοδίου επί του Αθλητισμού Υπουργού ή Υφυπουργού εκδιδόμενων εντός του Ιουνίου εκάστου έτους καθορίζονται οι όροι και οι προϋποθέσεις των εγγραφών και μετεγγραφών ή αποδεσμεύσεων των αθλουμένων ημεδαπών, αλλοδαπών ή ομογενών εν γένει, οιοδήποτε κλάδου αθλήσεως, ο χρόνος διενέργειας τούτων, οι προϋποθέσεις, η διαδικασία και τα αρμόδια προς έγκρισιν αυτών όργανα".. Με βάση την εξουσιοδοτική αυτή διάταξη εκδόθηκε η 13937/30.6.1998 απόφαση του Υφυπουργού Αθλητισμού (656 Β), με την οποία ρυθμίστηκαν οι όροι και προϋποθέσεις εγγραφής, μετεγγραφής ή αποδέσμευσης αθλητή για κάθε κλάδο άθλησης, εκτός από το ποδόσφαιρο, την

³² ΝΟΜΟΣ

καλαθοσφαίριση και τα τμήματα αμειβομένων αθλητών καλαθοσφαίρισης - πετοσφαίρισης, κλπ αθλητών σε αθλητικά ερασιτεχνικά σωματεία. Στο άρθρο 7 παρ. 2 της απόφασης αυτής, το οποίο αναφέρεται στα ατομικά αθλήματα, τίθεται, ως γενικός κανόνας, ότι "Επιτρέπονται οι μετεγγραφές αθλητών, χωρίς δεσμεύσεις και περιορισμούς, με την προϋπόθεση όμως της συγκατάθεσης του σωματείου που ανήκει ο αθλητής", ενώ, σε άλλες διατάξεις του ίδιου άρθρου έχουν προβλεφθεί περιπτώσεις μετεγγραφής χωρίς τέτοια συγκατάθεση, οι οποίες όμως συναρτώνται με τη συνδρομή αντικειμενικών προϋποθέσεων (όπως η μη συμμετοχή αθλητή για ορισμένο χρονικό διάστημα σε επίσημο αγώνα του σωματείου του, ή η συμπλήρωση από τον αθλητή ορίου ηλικίας 29 ετών). Οι ρυθμίσεις όμως αυτές της υπουργικής απόφασης, με τις οποίες τίθεται ο κανόνας ότι, **κατ' αρχήν, μετεγγραφή αθλητή χωρίς τη συγκατάθεση του σωματείου του απαγορεύεται, έχουν θεσπισθεί μη νομίμως**, καθ' υπέρβαση της εξουσιοδοτήσεως του ανωτέρω άρθρου 20 παρ. 3 του ν. 75/1975, κατά την έννοια του οποίου, ερμηνευομένου σύμφωνα με τις προεκτεθείσες συνταγματικές διατάξεις, περιορισμοί στην ελεύθερη μετεγγραφή ερασιτέχνη αθλητή μπορούν να τεθούν **μόνο κατ' εξαίρεση και εφόσον η θέσπισή τους δικαιολογείται από σοβαρούς λόγους**"³³.

Η απόφαση επομένως του ΣτΕ, παρ' ότι ασχολείται με τη νομική εγκυρότητα της υπουργικής απόφασης, καταλήγει ότι κατά κανόνα θα πρέπει η μετεγγραφή των αθλητών να είναι ελεύθερη και χωρίς περιορισμούς και κατ' εξαίρεση να περιορίζεται εφόσον υπάρχουν σοβαροί λόγοι που το δικαιολογούν, ακριβώς δηλαδή το αντίθετο από ό,τι προβλέπεται³⁴. Στο ίδιο πνεύμα φαίνεται να κινείται το ΑΣΕΑΔ, αφού σε πλήθος αποφάσεων, αξιολογώντας όσα προβλέπονται στο άρθρο 16 §9 και στο άρθρο 5 §1 του Συντάγματος, συνδυάζοντας την προστασία του αθλητισμού και την προστασία της ελεύθερης ανάπτυξης της προσωπικότητας, και αίρει την ανάγκη συναίνεσης του σωματείου βλέποντας ότι υπάρχει σπουδαίος λόγος (Μαλάτος, 2010)³⁵.

³³ Ο τονισμός είναι της γράφουσας

³⁴ Για τις περιπτώσεις όπου δικαιολογείται η μετεγγραφή αθλητών ατομικών και ομαδικών αθλημάτων χωρίς τη συναίνεση του σωματείου βλ. Παναγιωτόπουλος Δ., 2005, με τις εκεί παραπομπές.

³⁵ Βλ. τις υπ' αριθμ. 420 – 421 υποσημειώσεις.

Αξιολογώντας την απόφαση Bosman, για την οποία έπεται ενότητα, ο Μαλάτος (2010) διαχωρίζει τη φύση των μετεγγραφών επαγγελματιών και ερασιτεχνών. Στον ερασιτεχνικό αθλητισμό, πιστεύει, οι μετεγγραφές αποτελούν τρόπο αποδέσμευσης του αθλητή από το σωματείο. Αξιολογεί θετικά την καταβολή εύλογης αποζημίωσης στο σωματείο, ως αντίτιμο της κατάρτισης που προσέφερε στον αθλητή αν και αναγνωρίζει ότι θα μπορούσε να αξιολογηθεί σαν περιορισμός κατά το κοινοτικό δίκαιο. Δεν συμφωνεί όμως με τις ρήτρες ιθαγένειας σε αυτό το επίπεδο, καθώς το πρώτο επαγγελματικό συμβόλαιο του ερασιτέχνη αθλητή δεν γίνεται σε ομάδες α' εθνικής κατηγορίας, όπου κρίνει αναγκαία την εθνική εκπροσώπηση, όπως θα σημειωθεί και παρακάτω (Μαλάτος, 2010).

Κριτική στον Τυπικό Διαχωρισμό των Αθλητών

Στον λεγόμενο ερασιτεχνικό αθλητισμό ο ανταγωνισμός είναι υψηλός. Όπως λέχθηκε ανωτέρω, η διάκριση των ερασιτεχνών και επαγγελματιών αθλητών είναι, για τα ελληνικά δεδομένα, τελείως τυπική. Τα κριτήρια είναι μόνον τυπικά και δεν αφορούν τις πραγματικές συνθήκες προσφοράς των υπηρεσιών των αθλητών, τον χρόνο απασχόλησής τους, τις συνθήκες, κ.λπ. Και μόνον η σημείωση ότι η συντριπτική πλειοψηφία των αθλητών που συμμετέχουν στην ελληνική εθνική ομάδα στους Ολυμπιακούς Αγώνες και Παγκόσμια Πρωταθλήματα Αγώνες θεωρούνται ερασιτέχνες στην Ελλάδα, αρκεί για να γίνει κατανοητό το τυπικό του διαχωρισμού³⁶.

Εξετάζοντας το κείμενο του νόμου 2725/1999 γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι σκοπός του νομοθέτη ήταν, καθώς δημιουργούσε ξεχωριστές κατηγορίες αθλητών, να μην υπάρξει αμφιβολία για το ποιος αθλητής είναι επαγγελματίας και ποιος ερασιτέχνης. Για τον λόγο αυτό επέλεξε καθαρά τυπικά, τεχνικά κριτήρια που έχουν να κάνουν με τη νομική φύση των σωματείων και όχι με αξιολογικά χαρακτηριστικά του αθλητή ή της σχέσης αθλητή - σωματείου. Ο διαχωρισμός όμως αυτός, δεν είναι άνευ αποτελέσματος. Αποστερεί από τους ερασιτέχνες την προστασία που προσφέρει η εργατική νομοθεσία παρότι η συντριπτική πλειοψηφία των αθλητών, των ερασιτεχνών αθλητών κατά το νόμο, προπονούνται συνεχώς, συμμετέχουν σε πολυάριθμους αγώνες προκειμένου να καλύψουν βιοποριστικές τους ανάγκες (Παναγιωτόπουλος, 2007) ενώ το ότι προσφέρουν τις αθλητικές τους υπηρεσίες στα σωματεία υπό καθεστώς εξαρτημένης

³⁶ Βλ. υποσημείωση 66 σε Γούλα, 2014 που παραλληλίζει τους ερασιτέχνες αθλητές και την τυπική διάκριση με εκείνη που γίνεται με τους αθλητές κολεγιακών πρωταθλημάτων στις ΗΠΑ.

εργασίας, επιβεβαιώνεται και από το ίδιο το κείμενο του νόμου. Δείγματα αυτής της εξάρτησης μέσα στο κείμενο του νόμου είναι η δυνατότητα που έχουν οι ερασιτέχνες αθλητές να συνάπτουν συμβάσεις sponsoring αλλά μόνο υπό την έγκριση της ομοσπονδίας και ότι μπορούν να μετεγγράφονται πάλι μόνον με έγκριση του σωματείου όπως προαναφέρθηκε.

Δύο είναι τα βασικά σημεία κριτικής του νόμου 2725/1999 σχετικά με τον τυπικό³⁷ διαχωρισμό των ερασιτεχνών και των επαγγελματιών αθλητών. Η κοινή τους προβληματική περιστρέφεται γύρω από την αρχή της ισότητας. Η αρχή της ισότητας επιβάλλει εξέταση σε δύο επίπεδα (Γούλας, 2013). Εξετάζεται κατά πόσο οι συγκρινόμενες περιπτώσεις ανήκουν σε κοινή κατηγορία καταστάσεων και κατά πόσον μπορούν να μεταχειριστούν με τον ίδιο τρόπο. Στο επόμενο επίπεδο εξετάζεται κατά πόσο λόγω ενός γενικού συμφέροντος δικαιολογείται διαφορετική ρύθμιση της ίδιας κατάστασης. Εν προκειμένω ο νόμος 2725/1999 ρυθμίζει την επαγγελματική ζωή όλων των αθλητών, ερασιτεχνών και επαγγελματιών, ανδρών και γυναικών. Και ενώ στην πρώτη κατηγορία θα μπορούσε να δικαιολογηθεί διαφορετική ρύθμιση των επαγγελματιών και των ερασιτεχνών για λόγους γενικού συμφέροντος, κάτι τέτοιο δεν θα μπορούσε να ειπωθεί και για τους άνδρες και γυναίκες αθλητές. Όμως ο νόμος 2725/1999 προβαίνοντας σε ένα απόλυτα τυπικό διαχωρισμό, αποδίδει την ιδιότητα του εργαζόμενου στον επαγγελματία αθλητή, και με αυτήν όλη την προστασία που αυτό συνεπάγεται, αποστερώντας την από τον ερασιτέχνη αθλητή ενώ συνδέεται με το σωματείο με ακριβώς τον ίδιο τρόπο, με κοινό στόχο και υπό τις ίδιες συνθήκες. Δεν αρκεί ο από τη νομολογία επικαλούμενος λόγος γενικού συμφέροντος καθώς για την προστασία των επιχειρηματικών πλέον σωματείων, αποστερείται η προστασία σε εκείνους που στηρίζουν τον αθλητισμό σε εθνικό επίπεδο προβάλλοντας την Ελλάδα σε διεθνείς οργανώσεις. Πιο σημαντικά αποστερεί την προστασία σε όσους αγωνίζονται και ουσιαστικά εργάζονται σε σωματεία.

Αφετέρου δε, ο νόμος φαίνεται να «αγνοεί» ή να παραβλέπει το ενδεχόμενο να υπάρχουν γυναίκες επαγγελματίες αθλήτριες, Τα παραπάνω συνοψίζει εύστοχα ο

³⁷ Βλ. Ζαγκλή, 2005, όπου παρατίθεται το κριτήριο διάκρισης των ερασιτεχνών και επαγγελματιών αθλητών στην ισπανική νομοθεσία, ήτοι « Είναι επαγγελματίες αθλητές εκείνου που (...) με τη βούλησή τους επιδίδονται στην άσκηση ενός αθλήματος, για λογαριασμό ή στο πλαίσιο της οργάνωσης ή της διοίκησης ενός αθλητικού συλλόγου ή αθλητικού οργανισμού, με οικονομικό αντάλλαγμα».

Ζαγκλής (2005) σχολιάζοντας την απόφαση του ΜονΠρωτΑθ 1298/2005³⁸ και εντοπίζοντας ότι ο πυρήνας της απόφασης «χαρακτήρα παροχής εξηρημένης εργασίας έχει και η σύμβαση που συνάπτει αθλητής, ανεξαρτήτως φύλου και οποιουδήποτε αθλήματος» και σχολιάζοντας ότι οι θέσεις του δικαστηρίου ήταν «α) η προσφορά υπηρεσιών αθλητή/ αθλήτριας σε σωματεία έναντι αμοιβής, εφ' όσον το τελευταίο καθορίζει υποχρεωτικά τις συνθήκες εργασίας (τόπο, χρόνο, τρόπο, κ.λπ.) συνιστά εξηρημένη εργασία, παρά το γεγονός ότι το σωματείο αντιμετωπίζεται από την οικεία νομοθεσία ως «ερασιτεχνικό» λόγω του αθλήματος που καλλιεργεί και β) η διάκριση, από το νόμο ή από κανονιστικές πράξεις ύστερα από νομοθετική εξουσιοδότηση, μεταξύ ερασιτεχνικού και επαγγελματικού αθλητισμού είναι δυνατόν να οδηγεί σε αδικαιολόγητη μεταχείριση αθλητών και αθλητριών του ίδιου αθλήματος» (σελ. 1318). Η σχολιαζόμενη παραπάνω απόφαση δεν είναι η πρώτη που κατέληξε σε αυτόν τον νομικό συλλογισμό. Σε αντίστοιχο συμπέρασμα κατέληξε και η ΕφΑθ 5151/2006³⁹ «χρησιμοποιεί ως εργοδότης, με επαγγελματικό τρόπο, τις μισθωτές υπηρεσίες των αθλητριών πετοσφαιριστριών, που ανήκουν στην ομάδα του, πρόκειται για παροχή σύμβασης εξαρτημένης εργασίας επί της οποίας έχουν εφαρμογή οι διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας». Ιδίως πριν τον νόμο 2725/1999 η νομολογία⁴⁰ έχει διαπιστώσει ότι τα πραγματικά περιστατικά συνεργασία των ερασιτεχνών αθλητών με τα σωματεία τους είχαν τα χαρακτηριστικά εξαρτημένης εργασίας, και επομένως εφαρμόζονταν η εργατική νομοθεσία σε αυτές. Στην ίδια τοποθέτηση, ο Ζαγκλής (2005), λαμβάνοντας ως κριτήριο του χαρακτηρισμού της έννομης σχέσης αθλητή – σωματείου την νομική εξάρτηση, κρίνει ότι ακόμα και χωρίς σύμβαση μεταξύ του αθλητή και του σωματείου, η σύνδεση του ερασιτέχνη αθλητή με αυτό μέσω του δελτίου αθλητικής ιδιότητας δημιουργεί εντονότερη εξάρτηση. Και αυτό διότι, σε αντίθεση με τον επαγγελματία αθλητή, ο ερασιτέχνης δεν μπορεί να μετεγγραφεί χωρίς την έγκριση του σωματείου (πλην κατ' εξαίρεση και κατόπιν της άρνησης του σωματείου σπουδαίων λόγων) του άρα υπάρχει απειλή «ισόβιας δέσμευσης» (σελ. 1320).

³⁸ Δελτίο Εργατικής Νομοθεσίας, τόμος 61/2005., αποφάσεις που δέχονται ότι ο εκ του νόμου ερασιτέχνης αθλητής είναι εργαζόμενος ΜπρΑθ 1369/1999 και 630/2001 (αδημοσίευτες) με αναφορά σε αυτές στον Δέδε, 2008

³⁹ ΔΕΝ 62/2006

⁴⁰ Βλ. παραπομπή αριθμ. 8 σε Ζαγκλή, 2005

Εκείνο που αποτελεί καινοτομία της απόφασης του ΜονΠρωτΑθ 1298/2005 είναι ότι λόγω της συνταγματικά κατοχυρωμένης αρχής της ισότητας (άρθρο 4 του Συντάγματος) χαρακτήρισε ως «αυθαίρετες και δυσμενείς» τις διακρίσεις κατά των αθλητριών πετοσφαίρισης αφού οι αθλήτριες πετοσφαίρισης της Α1 Εθνικής Κατηγορίας γυναίκες προσφέρουν τις υπηρεσίες τους υπό «ουσιωδώς όμοιες» συνθήκες με τους αθλητές της πετοσφαίρισης της Α1 Εθνικής Κατηγορίας, άρα πρέπει να θεωρούνται και εκείνες επαγγελματίες. Ο Ζαγκλής (2005) προβαίνει σε μία καίρια παρατήρηση. Σημειώνει ότι τα οικονομικά μεγέθη στον ανδρικό και γυναικείο αθλητισμό, ακόμα και στην Α1 Εθνική Κατηγορία, δεν μπορούν να συγκριθούν. Οι αθλήτριες αμείβονται με ποσά σημαντικά μικρότερα, τα οποία ωστόσο είναι σαφώς μεγαλύτερα από εκείνα που θα κάλυπταν απλώς τα οδοιπορικά τους και τα έξοδα συμμετοχής τους στις αθλητικές διοργανώσεις. Εξάλλου το ύψος της αμοιβής δεν αποτελεί κριτήριο για τον νομικό χαρακτηρισμό μίας έννομης σχέσης. Η αρχή της ίσης μεταχείριση προβλέπεται στα άρθρα 288 του Αστικού Κώδικα, 22 παράγραφος 1 εδάφιο β του Συντάγματος και 119 της Συνθήκης ΕΟΚ και εκείνο που επιβάλλει είναι η αντιμετώπιση και ρύθμιση όμοιων καταστάσεων με τον ίδιο τρόπο. (Δέδες, 2008)⁴¹.

Η απόφαση που μόλις αναφέρθηκε δεν αποτέλεσε, δυστυχώς, οδηγό για παρόμοιες υποθέσεις. Η με αριθμό 1164/2016 απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου Αθηνών⁴² αποφάσισε ότι παρότι η αθλήτρια όφειλε να ακολουθεί τις οδηγίες του προπονητή της, να προσέρχεται για προπονήσεις συγκεκριμένες μέρες και ώρες, να αγωνίζεται στις διοργανώσεις που συμμετείχε το σωματείο, λάμβανε αμοιβή- εν είδει οδοιπορικών- και επομένως υπήρχε μια εξάρτηση από το σωματείο, δεν είχε σύμβαση εργασίας με το σωματείο, αλλά σύμβαση έργου. Άρα ναι μεν δικαιούται την αποζημίωση που τις χρωστούσε το σωματείο αλλά όχι και τα επιδόματα εργασίας. Η δε εξάρτηση που είχε από το σωματείο χαρακτηρίστηκε ως αναγκαία για την επίτευξη του σκοπού της σύμβασης έργου, που ήταν «η καλή εμφάνιση της ομάδας» (Γούλας, 2013).

⁴¹ βλ. ΕφΘεσ 43/2000, ΝΟΜΟΣ, Ο εργοδότης που προχωρεί στην προαγωγή ορισμένων εκ των υπαλλήλων του, οι οποίοι έχουν ορισμένα προσόντα, σε ανώτερο βαθμό, χωρίς να έχει υποχρέωση προς τούτο, οφείλει να προαγάγει στον ίδιο βαθμό και τους λοιπούς υπαλλήλους του που συγκεντρώνουν τις ίδιες προϋποθέσεις, διότι δεν συγχωρείται από την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη η παράλειψη της προαγωγής τους χωρίς βάσιμη δικαιολογία.

⁴² ΕΑΔ 2010, σελ. 59

Έχουν υπάρξει και αποφάσεις που ακολουθούν ενδιάμεσες λύσεις, όπως η 75/2005 του Μονομελούς Πρωτοδικείου Βόλου⁴³, όπου ενώ υποχρεώνει το αθλητικό σωματείο να καταβάλλει τα χρήματα που οφείλει στην αθλήτρια για οδοιπορικά και διατροφή, και ενώ η αθλήτρια επικαλείται σύμβαση εργατικού δικαίου, το Δικαστήριο δεν προβαίνει σε χαρακτηρισμό της σχέσης μεταξύ αθλήτριας και σωματείου.

Απογοητευτική είναι η με αριθμό 159/2014⁴⁴ απόφαση του Μονομελούς Εφετείου Πειραιά⁴⁵ η οποία αναιρεί την 4623/2012 του Μονομελούς Πρωτοδικείου Πειραιά. Στην υπόθεση αυτή υπήρχε προφορική συμφωνία σωματείου στίβου με αθλήτρια, όπου θα ελάμβανε μηνιαίο ποσό κάθε μήνα «καθώς και τ' αντιστοιχούντα στο ποσό αυτό επιδόματα εορτών και αδειάς». Ενώ λοιπόν η αθλήτρια «εντάχθηκε στην γυναικεία ομάδα στίβου του εναγομένου και παρείχε τις ως άνω υπηρεσίες της ακολουθώντας πρόγραμμα προπονήσεων και συμμετέχοντας για λογαριασμό του σ' όλους τους διασυλλογικούς αγώνες της» και ενώ η πρώτη απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου χαρακτήρισε τη σχέση της αθλήτριας με την ομάδα της ως σύμβαση εξαρτημένης εργασίας, η απόφαση αυτή ακυρώθηκε από εκείνη του Εφετείου. Η απόφαση του Εφετείου αναφέρει ότι για εξαρτημένη εργασία, άρα και εφαρμογή του εργατικού δικαίου, απαιτείται παροχή εργασίας, συμφωνημένος μισθός και ο εργαζόμενος να υποβάλλεται σε νομική εξάρτηση από τον εργοδότη. Εξάρτηση υπάρχει όταν ο εργοδότης έχει δικαίωμα να δίνει οδηγίες στον εργαζόμενο και να ασκεί εποπτεία και έλεγχο για τη διαπίστωση της συμμόρφωσης του εργαζομένου προς τις οδηγίες του⁴⁶. Παραθέτει όμως και όλα τα σχετικά άρθρα του νόμου 2725/1999 και καταλήγει στο συμπέρασμα ότι « από τις ανωτέρω διατάξεις προκύπτει ότι ο νομοθέτης διακρίνει μεταξύ αφενός αθλητών με αμοιβή ή επαγγελματικών αθλητών, οι οποίες είναι αντίστοιχα εκείνοι που παρέχουν αντί αμοιβής τις αθλητικές τους υπηρεσίες στα αθλητικά σωματεία που διατηρούν τμήμα Αμειβομένων Αθλητών ή στις Αθλητικές Ανώνυμες εταιρίες δυνάμει συμβάσεων ρητώς χαρακτηριζομένων ως συμβάσεις

⁴³ ΝΟΜΟΣ

⁴⁴ Πλήθος αντίστοιχων αποφάσεων σε Γούλας, 2013, όπου υπάρχουν και αδημοσίευτες σε νομικά περιοδικά αποφάσεις

⁴⁵ ΝΟΜΟΣ

⁴⁶ Άλλα δε κριτήρια για τον χαρακτηρισμό της εργασιακής σύμβασης ως εξαρτημένης εργασίας αποτελούν η υποχρέωση του μισθωτού να εκτελεί αυτοπροσώπως την εργασία ο πειθαρχικός έλεγχος η υπαγωγή στην ασφάλιση του ΙΚΑ κλπ.

εξαρτημένης εργασίας και διεπομένων από τις διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας⁴⁷ και αφετέρου ερασιτεχνών αθλητών, οι οποίοι εντάσσονται στη δύναμη ενός αθλητικού σωματείου, είτε ως μέλη του είτε με τη σύναψη συμβάσεως με αυτό, που στόχο έχει τη δια της παροχής των αθλητικών τους υπηρεσιών ανάπτυξη του οικείου αθλήματος και η οποία διέπεται από τις διατάξεις του καταστατικού ή του σχετικού ειδικού κανονισμού της οικείας αθλητικής ομοσπονδίας. Ο χαρακτηρισμός δηλαδή ενός αθλητή ως επαγγελματία ή ερασιτέχνη εξαρτάται από τον κλάδο άθλησης στον οποίο ανήκει, καθόσον δεν είναι όλη οι κλάδοι οργανωμένοι σε επίπεδο επαγγελματικού αθλητισμού και περαιτέρω από το ποιος είναι αντισυμβαλλόμενός του στη συναπτόμενη σύμβαση παροχής αθλητικών υπηρεσιών. Έτσι έγκυρη σύμβαση εργασίας για την παροχή αθλητικών υπηρεσιών διεπομένη από τις διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας μπορεί να συναφθεί μόνον μεταξύ αθλητή και ΤΑΑ αθλητικού σωματείου ή ΑΑΕ σε κλάδο άθλησης που με υπουργική απόφαση έχει οργανωθεί σε επίπεδο επαγγελματικού αθλητισμού καθόσον μόνο σε αυτές τις περιπτώσεις επιτρέπεται από το νόμο ή κατάρτιση τέτοιας σύμβασης. Η σύμβαση αντίθετα μεταξύ αθλητή του αθλητικού σωματείου που δεν διατηρεί Τ.Α.Α. συνάπτεται στα πλαίσια του ερασιτεχνικού αθλητισμού και δεν έχει το χαρακτήρα συμβάσεως εξαρτημένης εργασίας, αλλά πρόκειται για ιδιόμορφη σύμβαση στην οποία κατά τις επιταγές του ανωτέρω νόμου έχουν εφαρμογή οι διατάξεις του καταστατικού του σωματείου ή του σχετικού ειδικού κανονισμού της οικείας αθλητικής ομοσπονδίας.» Θεωρεί δε ότι οι οικονομικές παροχές που τυχόν συμφωνούνται «δεν μεταβάλουν το χαρακτήρα της και δεν την καθιστούν σύμβαση εξαρτημένης εργασίας, καθόσον δεν αποτελούν οικονομικά ανταλλάγματα προς αυτόν, όπως αντίθετα ισχύει με την αμοιβή στη σύμβαση εξαρτημένης εργασίας, η οποία δίνεται ως οικονομικό αντάλλαγμα για την παροχή από τον αθλητή των αθλητικών του υπηρεσιών, αλλά συνιστούν κατά τις προαναφερόμενες διατάξεις, ενίσχυση του σωματείου προς τον αθλητή για την υποστήριξη της αθλητικής του δραστηριότητας και την επίτευξη της κατά το δυνατό καλύτερης απόδοσής του και περαιτέρω τη δι' αυτής καλλιέργεια της ανάπτυξη του δικαίου αθλήματος, στην οποία αποβλέπουν αντιστοίχως και οι εκ της συμβάσεως υποχρεώσεις του αθλητή (τήρηση προγράμματος προπόνησης συμμόρφωση με τις οδηγίες του προπονητή κλπ). Η ανωτέρω δηλαδή συνδέουσα του ερασιτέχνη αθλητή με το αθλητικό σωματείο έννομη σχέση δεν αποβλέπει σε υλικό όφελος, αλλά

⁴⁷ Η υπογράμμιση της γράφουσας

και αθλητική ενασχόληση από **ελευθεριότητα** του πρώτου και την καλλιέργεια του οικείου αθλήματος από το δεύτερο, η δε τυχόν συμφωνηθείσα οικονομική παροχή προς τον αθλητή αποκλειστικό σκοπό έχει να διευκολύνει την επίτευξη αυτού του στόχου **και σε καμία περίπτωση ο ερασιτέχνης αθλητής δεν μπορεί να είναι εργαζόμενος - μισθωτός του σωματείου στο οποίο παρέχει τις αθλητικές υπηρεσίες, ανεξαρτήτως του ύψους των οικονομικών ανταλλαγμάτων του λαμβάνει⁴⁸**» «Επομένως στη σύμβαση αυτή δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις εργατικού δικαίου για διαφορές νομίμου αποδοχών, επιδόματα εορτών άδειας επιδόματα αδειών. Ούτε οι διαφορές που πηγάζουν από τη σύμβαση αυτή υπάγονται στην ειδική διαδικασία των εργατικών διαφορών.»

Επομένως, ενώ ο νόμος 2725/1999 περιέχει διατάξεις όπου ο ερασιτέχνης αθλητής μπορεί να υπογράψει συμβόλαιο χορηγίας και οι ομάδες τους να αξιώνουν αποζημιώσεις για τις μετεγγραφές τους, ο ίδιος νόμος ορίζει σαφώς ότι δεν είναι επαγγελματίες και δεν υπογράφουν συμβάσεις που ρυθμίζονται από το εργατικό δίκαιο. Οι δικαστές όμως επιλέγουν, συνήθως, να εξετάζουν μόνο ένα μέρος του κειμένου και όχι ολόκληρο τον νόμο. Καταλήγει δε στο συμπέρασμα αυτό κάνοντας θεωρητικές αξιολογήσεις, μη παραθέτοντας δεδομένα για τις πραγματικές συνθήκες της συγκεκριμένης συνεργασίας του αθλητή με το σωματείο του.

Πρακτικές συνέπειες διάκρισης

Οι αποφάσεις λοιπόν αυτές, και πλήθος ακόμα αποφάσεων, ενώ αναγνωρίζουν ότι τα πραγματικά περιστατικά συνηγορούν στην ύπαρξη μιας εργασιακής σχέσης αφού υπάρχουν όλα τα απαραίτητα γνωρίσματα, της εξάρτησης, των οικονομικών απολαβών, της εποπτείας, των οδηγιών, αποστερούν το δικαίωμα προστασίας των αθλητών μέσω του εργατικού δικαίου. Κατά συνέπεια καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι ενώ δικαιούνται τη συμφωνημένη οικονομική ενίσχυση για οδοιπορικά και διαβίωση, δεν αναγνωρίζουν δικαίωμα επιδομάτων, αδειών, δεν εντάσσουν τις υποθέσεις αυτές στην ειδική διαδικασία των εργατικών διαφορών. Φαίνεται λοιπόν όταν ακολουθούν μια τακτική αυστηρής προσήλωσης στο κείμενο του νόμου και στα τυπικά κριτήρια αυτού. Εάν όμως αυτός είναι ο μοναδικός δρόμος αξιολόγησης αυτών των σχέσεων δεν θα

⁴⁸ Παραπέμπει δε σε ΕφΘεσ 43/2002Αρμ 2002 σελ. 637, 45/2002 Αρχ Νομ 2003 σελ. 663 Ανδρέα Ζαγκλή «Εργασιακές σχέσεις αθλητών στον επαγγελματικό και ερασιτεχνικό αθλητισμό» ΔΕΝ 2005 σελ. 1318

εφαρμοζόταν το εργατικό δίκαιο τις περισσότερες φορές (Γούλας, 2013). Άρα ενώ ο αθλητής, και δη ο “ερασιτέχνης” αθλητής δεν έχει διαπραγματευτική ικανότητα, την οικονομική υπεροχή, δεν έχει ούτε την προστασία του εργατικού δικαίου.

Μία σοβαρή επίπτωση της τυπικής διάκρισης είναι η έλλειψη οποιασδήποτε νομοθετικής προστασίας των ερασιτεχνών αθλητών σε περίπτωση τραυματισμού τους κατά την αθλητική τους δραστηριότητα. Το ατύχημα ενός ερασιτέχνη αθλητή δεν μπορεί να λάβει τον χαρακτήρα εργατικού ατυχήματος, αφού κατά τον νόμο 2725/1999 δεν θεωρείται εργαζόμενος. Άρα όπως ορθά συνοψίζει ο Παναγιωτόπουλος (2007) «αφού το σωματείο δεν έχει την ιδιότητα του εργοδότη του ποδοσφαιριστή, ο οποίος με τη σειρά του δεν είναι εργαζόμενος. Κατά συνέπεια ο τραυματισμός, που μπορεί να επικαλεστεί ότι υπέστη σε αγώνα, στον οποίο συμμετείχε με το σωματείο του, δεν έχει τον χαρακτήρα εργατικού ατυχήματος. Έτσι, οι τυχόν επικαλούμενες απ’ αυτόν οικονομικές απαιτήσεις κατά του σωματείου δεν αποτελούν μισθό αλλά ενίσχυση για την αθλητική του δραστηριότητα στο σωματείο και οι απαιτήσεις του για έξοδα υγειονομικής περίθαλψης δεν στηρίζονται σε εργατικό ατύχημα (...)» (σελ. 74)⁴⁹. Φυσικά, ο ερασιτέχνης αθλητής για κάθε ζημία, τραυματισμό ή για σωματική βλάβη του έχει δικαίωμα να αναζητήσει αποζημίωση από το σωματείο, το οποίο έχει υποχρέωση να εξασφαλίσει την υγεία των αθλητών της (Παναγιωτόπουλος, 2006. σελ. 1642), δεν θα γίνει όμως υπό τις προνομιακές διαδικασίες της εργατικής νομοθεσίας.

Μία ακόμα απαραίτητη σημείωση είναι ότι οι ερασιτέχνες αθλητές δεν υπάγονται στις Συλλογικές Συμβάσεις Εργασίας, που διασφαλίζουν την ελάχιστη προστασία των εργαζομένων ανά κλάδο, δεν δικαιούνται να απεργήσουν, δεν μπορούν να διεκδικήσουν τα δικαιώματα μέσω του συνδικαλισμού (Γούλας, 2013).

Στη θεωρία ο διαχωρισμός έχει χαρακτηριστεί ακόμα και ως «στρουθοκαμιλισμός» επειδή αφενός βαπτίζουν την επαγγελματική καλαθοσφαίριση υψηλού πρωταγωνιστικού επιπέδου σε ερασιτεχνική, δέχονται ότι τα νομίμως χορηγούμενα

⁴⁹ βλ. ωστόσο άρθρο Στη Γενική Γραμματεία Αθλητισμού δημιουργείται ειδικός λογαριασμός, που τηρείται στην Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος, για την περίθαλψη και την ενίσχυση ανασφάλιστων ερασιτεχνών πρώην αθλητών και τεχνικών στελεχών κάθε κλάδου άθλησης και για την ενίσχυση αναξιοπαθουσών οικογενειών εν ενεργεία ανασφάλιστων αθλητών που απεβίωσαν. Βλ. επίσης Γούλας, 2013

«οδοιορικά και βελτίωση διατροφής» (ύψους εκατομμυρίων δραχμών πολλές φορές) δεν αποτελούν οικονομικά ανταλλάγματα αλλά δέχονται ότι οι συμφωνίες μεταγραφής αθλητριών από σωματείο σε σωματείο επιτρέπεται και με οικονομικό αντάλλαγμα εφόσον εκδοθεί παραστατικό στοιχείο του ΚΒΣ με ΦΠΑ και καταχωρηθεί στα βιβλία εσόδων-εξόδων (Δέδες, 2008). Η ίδια θέση χαρακτηρίζει τη διάκριση των αθλητών σε επαγγελματίες και ερασιτέχνες ως επιφανειακή- νομοτυπική – χωρίς να λαμβάνονται υπόψη οι πραγματικές συνθήκες, κοινωνικές και οικονομικές, με μέθοδο αριστοτέλειας λογικής όπου ο αθλητής που ανήκει σε ερασιτεχνικό σωματείο είναι ερασιτέχνης. (Δέδες, 2008) Με τον τρόπο αυτό όχι μόνο στερούν τον πραγματικό χαρακτηρισμό από έναν ουσιαστικά επαγγελματία αθλητή αλλά δεν χαρακτηρίζουν σωστά ούτε την σχέση του αθλητή με το σωματείο αποφεύγοντας να χαρακτηρίσουν τη σύμβαση ως εξαρτημένης εργασίας.

Καθίσταται σαφές ότι ο διαχωρισμός δεν είναι αντανάκλαση της πραγματικότητας. Εκείνο που θέλει να διασφαλίσει ο νομοθέτης είναι η βιωσιμότητα των σωματείων (Γούλας, 2013). Μέσω της διάκρισης αυτής απαλλάσσονται τα σωματεία, οι αθλητικές ομάδες β' γραμμής, μη δημοφιλή, από τις νομικές και οικονομικές υποχρεώσεις που θα συνεπαγόταν ο χαρακτηρισμός των σχέσεών τους με τους αθλητές ως επαγγελματική⁵⁰. Και ενώ η προστασία των σωματείων είναι θεμιτή δεν είναι σωστό να αποστερούνται προστασίας οι εργαζόμενοι προκειμένου να διασφαλιστεί η επιβίωση των σωματείων (Γούλας, 2013). Με τον τρόπο αυτό μεταβιβάζεται το επιχειρηματικό κόστος των σωματείων στις πλάτες των αθλητών. Αντί λοιπόν να χορηγούνται φορολογικές ελαφρύνσεις, να παραχωρούνται χώροι εντός των δημοσίων αθλητικών εγκαταστάσεων προπόνηση ή ακόμα και να επιχορηγούνται τα σωματεία ως επιχειρήσεις, η επιλογή του νομοθέτη ήταν να συνδράμει τα σωματεία απαλλάσσοντάς τους από ασφαλιστικές εισφορές, επιδόματα, κ.λπ., ήτοι από τις εργοδοτικές τους υποχρεώσεις.

⁵⁰ Βλ. Εισηγητική Έκθεση “Η εμπειρία από το ποδόσφαιρο ιδιαίτερα, αλλά και την καλαθοσφαίριση, κατέδειξε ότι η απότομη και χωρίς προγραμματισμό μετάβαση από τον ερασιτεχνισμό στον επαγγελματισμό συσσώρευσε μεγάλα οικονομικά χρέη, που ως συνέπεια είχαν τη δυσλειτουργία των αθλημάτων αυτών. Παράλληλα όμως γίνεται ρητή ρύθμιση, ότι στα Τ.Α.Α. που πρόκειται να δημιουργηθούν δεν θα επιτρέπεται καμία επιχορήγηση, ώστε η μεν Πολιτεία να απεμπλακεί από τα θέματα των υπό μετάβαση, οιονεί επαγγελματικών χώρων, τα δε πρόσωπα που θα θελήσουν να επενδύσουν να γνωρίζουν εξ αρχής το πλαίσιο μέσα στο οποίο θα κινηθούν (άρθρα 59 και 60).”

Σχέδιο Νόμου

Η κριτική θέση της θεωρίας και μέρος της νομολογίας αλλά και η σύγχρονη πραγματικότητα της βιομηχανίας του αθλητισμού αλλά και η πίεση που ασκούν οι αθλητές, τους οποίου και αφορά, φαίνεται, μετά από 17 έτη, να οδήγησε σε ένα σχέδιο καινούργιου νόμου. Στις 9 Δεκεμβρίου 2016 έληξε η δημόσια διαβούλευση για το νομοσχέδιο που τιτλοφορείται “Περί ερασιτεχνικού και επαγγελματικού αθλητισμού”. Στο κείμενο του νομοσχεδίου, πριν αυτό κατατεθεί στη Βουλή προς ψήφιση και πριν τις αλλαγές που τυχόν μπορούν να επέλθουν λόγω της δημόσιας διαβούλευσης προβλέπεται ακόλουθα σχετικά με τον χαρακτηρισμό των αθλητών και των συμβολαίων που υπογράφουν με τα σωματεία τους. Διατηρούνται οι τρεις κατηγορίες αθλητών, ερασιτεχνών, αμειβόμενων και επαγγελματιών, αλλά με αρκετές διαφοροποιήσεις, οι οποίες θα διατυπωθούν εν συνεχεία.

Παρατίθενται όσα προβλέπονται στο άρθρο 35 του νομοσχεδίου, που τιτλοφορείται “Αθλητής”, και που είναι διαφορετικά από αυτό που ισχύει με τον Νόμο 2725/1999. Δηλαδή, ότι

«Αθλητής είναι το φυσικό πρόσωπο που αποτελεί το βασικό κύτταρο του αθλητισμού, το οποίο

α) επιδίδεται συστηματικά ως μέλος Αθλητικού Σωματείου σε αθλητική δραστηριότητα, είτε ατομικά, είτε ως μέλος ομάδας, με σκοπό, μέσω της σωματικής του άσκησης, τη βελτίωση των ψυχοσωματικών του ικανοτήτων, της φυσικής του κατάστασης, της υγείας, της ποιότητας της ζωής του γενικά, χωρίς να αμείβεται καθ’ οποιοδήποτε τρόπο για αυτό από το Αθλητικό Σωματείο (ερασιτέχνης αθλητής)

ή

β) συμμετέχει σε αθλητικούς αγώνες, ατομικά ή ως μέλος ομάδας Αθλητικού Σωματείου, με σκοπό τη μεγιστοποίηση των επιδόσεών του και την κατάκτηση διάκρισης, επικράτησης και νίκης επί αντίπαλου αθλητή ή ομάδας και την παράλληλη απόκτηση οικονομικού κέρδους ή αμοιβής ή άλλης παροχής, όπως οδοιπορικά, βελτίωση τροφής, παροχές σε είδος, υποτροφίες, ο οποίος συνδέεται με το Αθλητικό Σωματείο με οποιασδήποτε μορφής σύμβαση παροχής αθλητικών υπηρεσιών, ή με προφορική συμφωνία και αμείβεται για την αθλητική του δραστηριότητα (αμειβόμενος αθλητής),

ή

γ) συμμετέχει ως μέλος ομάδας Αθλητικής Ανώνυμης Εταιρείας σε αγώνες επαγγελματικής

κατηγορίας και συνδέεται με την Α.Α.Ε. με σύμβαση εξαρτημένης εργασίας για την παροχή αθλητικών υπηρεσιών (επαγγελματίας αθλητής).

5. Για τις μετακινήσεις και μεταγραφές ερασιτεχνών και αμειβομένων αθλητών ισχύουν τα ακόλουθα:

α) Ο ερασιτέχνης αθλητής μεταγράφεται ελεύθερα από το Αθλητικό Σωματείο στη δύναμη του οποίου ανήκει σε άλλο οποτεδήποτε, υπό την επιφύλαξη τυχόν υποχρέωσης καταβολής αποζημίωσης κατάρτισης σύμφωνα με τους Κανονισμούς της οικείας Ομοσπονδίας.

β) Ο αμειβόμενος αθλητής μεταγράφεται από το Αθλητικό Σωματείο στη δύναμη του οποίου ανήκει σε άλλο σύμφωνα με τους όρους και τις προϋποθέσεις της σύμβασής του και για σπουδαίο λόγο οποτεδήποτε, ανεξαρτήτως των όρων της σχετικής σύμβασης. Ως σπουδαίος λόγος θεωρείται ιδίως η έλλειψη προπονητή, η έλλειψη ικανών μέσων προπόνησης, η μειωτική ή αντίθετη στις διατάξεις της κείμενης νομοθεσίας συμπεριφορά των παραγόντων του Σωματείου και ιδιαιτέρως η μη συμμετοχή του αθλητή στις αγωνιστικές υποχρεώσεις της ομάδας πέραν της μίας αγωνιστικής περιόδου, καθώς και κάθε άλλος λόγος που μπορεί αντικειμενικά να διαταράξει την αρμονική συνεργασία αθλητή και Σωματείου. Στα ατομικά αθλήματα, ο αθλητής που μεταγράφεται για σπουδαίο λόγο έχει το δικαίωμα να συμμετέχει σε όλους τους επίσημους αγώνες της οικείας αθλητικής Ομοσπονδίας την ίδια αγωνιστική περίοδο. Στα ομαδικά αθλήματα, έχει το δικαίωμα να συμμετέχει στους αγώνες και τα πρωταθλήματα της οικείας αθλητικής Ομοσπονδίας την επόμενη αγωνιστική περίοδο.

γ) Απαγορεύεται ο δανεισμός ερασιτεχνών και αμειβομένων αθλητών από το Αθλητικό Σωματείο όπου ανήκουν σε άλλο Αθλητικό Σωματείο ή Α.Α.Ε..

7. Επιτρέπεται σε αθλητή ατομικού ή ομαδικού αθλήματος να συνάπτει συμβάσεις χορηγίας ή διαφήμισης προϊόντων ή υπηρεσιών με φυσικό ή νομικό πρόσωπο, εφόσον τούτο δεν αντίκειται στους τεχνικούς κανονισμούς του αθλήματος, στους κανονισμούς της οικείας αθλητικής Ομοσπονδίας ή της Δ.Ο.Ε. Οι συμβάσεις του προηγούμενου εδαφίου εντός μηνός από την υπογραφή τους κατατίθενται στην οικεία αθλητική Ομοσπονδία και με μέριμνά της στην αρμόδια Δ.Ο.Υ. σύμφωνα με τις κείμενες φορολογικές διατάξεις. Αν δεν συντρέχει μια από τις προϋποθέσεις, οι συμβάσεις είναι ανίσχυρες και δεν παράγουν έννομα αποτελέσματα.

8. Η συμμετοχή στις εθνικές ομάδες των οικείων Ομοσπονδιών αποτελεί ύψιστη υποχρέωση των αθλητών. Αθλητής που αρνείται να προσφέρει τις υπηρεσίες του στην οικεία εθνική ομάδα για λόγους άλλους εκτός από ιατρικούς τιμωρείται από το αρμόδιο πειθαρχικό όργανο της οικείας αθλητικής Ομοσπονδίας σύμφωνα με όσα ορίζονται στον σχετικό ειδικό Κανονισμό της με ποινή αποκλεισμού από τους αγώνες της εθνικής ομάδας για χρονικό διάστημα από ένα (1) έως δέκα (10) έτη και από τους αγώνες πρωταθλήματος και κυπέλλου της οικείας Ομοσπονδίας για χρονικό διάστημα από έξι (6) έως δώδεκα (12) μήνες, η οποία δεν αναστέλλεται για κανένα λόγο. Αθλητής που τιμωρείται για παράβαση της διάταξης της παρούσας παραγράφου παύει να δικαιούται τις κάθε είδους παροχές της Ομοσπονδίας, όπως επίσης και τις κάθε είδους παροχές που προβλέπονται από τις διατάξεις του παρόντος.

Ο **ερασιτέχνης** αθλητής επομένως είναι εκείνος που δεν λαμβάνει καμία απολύτως οικονομική παροχή και που η ενασχόλησή του με τον αθλητισμό γίνεται καθαρά για προσωπικούς λόγους υγείας, κοινωνικοποίησης και χωρίς να υπάρχει ενδιαφέρον τρίτου για τις επιδόσεις του, την βελτίωση της απόδοσής του, κ.λπ. Η ενασχόλησή του αυτή δεν σχετίζεται με τον βιοπορισμό του και χαρακτηρίζεται από τα γνωρίσματα του ερασιτεχνισμού όπως τα έχει διαμορφώσει ο κοινός νους. Μπορεί ελεύθερα να αλλάζει σωματείο, σε οποιοδήποτε χρονικό σημείο και καταβάλλεται αποζημίωση μόνο στο ύψος των εξόδων κατάρτισης του αθλητή. Εδώ ενδεχομένως να εννοεί ο νομοθέτης ότι θα οφείλεται αποζημίωση εφόσον ένας ερασιτέχνης μεταγραφεί σαν αμειβόμενος ή επαγγελματίας αθλητής. Ενώ ένας ερασιτέχνης αθλητής δεν μπορεί να είναι “αντικείμενο δανεισμού”. Παρατηρείται και εδώ, όπως και σε άλλα σημεία του σχεδίου νόμου, ότι η αντικειμενικοποίηση των αθλητών διατηρείται.

Ο **αμειβόμενος** αθλητής έχει συγκεκριμένο στόχο, προσπαθεί να πετύχει συγκεκριμένες επιδόσεις, να διακριθεί και πετυχαίνει νίκες, με προσωπικό στόχο, αλλά και στόχο του σωματείου να αποτελεί ταυτόχρονα και το οικονομικό κέρδος. Δημιουργείται μια σχέση, μία σύμβαση με το σωματείο, είτε προφορικός είτε εγγράφως, όπου προβλέπεται αμοιβή του αθλητή. Εδώ επομένως εντάσσονται όσοι αθλητές, έως σήμερα, δεν ήταν επαγγελματίες κατά τον νόμο 2725/1999, αλλά ήταν κατ’ ουσίαν επαγγελματίες, αγωνίζονταν σε παγκόσμια πρωταθλήματα και Ολυμπιακούς Αγώνες, ασχολούνται με τον αθλητισμό βιοποριστικά και επιδιώκουν βελτίωση των επιδόσεων τόσο σε προσωπικό όσο και σε σωματειακό επίπεδο. Το επιχείρημα αυτό εντείνεται λαμβάνοντας υπόψιν ότι το σχέδιο νόμου ορίζει ότι οι όροι μετεγγραφών γίνονται όπως

ορίζεται στα συμβόλαια των αθλητών αλλά και για σπουδαίο λόγο. Περιπτώσεις που συνιστούν σπουδαίο λόγο αναφέρονται ενδεικτικά στο σχέδιο νόμου και είναι εμφανές ότι έχουν επηρεαστεί από τη σχετική νομολογία. Παρότι δεν χαρακτηρίζεται η σύμβαση των αμειβόμενων αθλητών ως εξαρτημένης εργασίας σε αυτό το σημείο, σε επόμενα άρθρα αυτό αλλάζει.

Τέλος, **επαγγελματίες** αθλητές είναι όσοι συμμετέχουν σε ομάδα Αθλητικής Ανώνυμης Εταιρείας σε αγώνες επαγγελματικής κατηγορίας και συνδέονται με την Α.Α.Ε. με σύμβαση εξαρτημένης εργασίας για την παροχή αθλητικών υπηρεσιών. Δεν αλλάζει πάρα πολύ ο χαρακτηρισμός σε σχέση με τον νόμο 2725/1999. Βέβαια, δεν γίνεται αναφορά στα Τμήματα Αμειβόμενων Αθλητών, αλλά πλέον δεν προβλέπεται τέτοιο μόρφωμα πουθενά στο σχέδιο νόμου. Βέβαια, και πάλι οι αθλήτριες δεν μπορούν να είναι επαγγελματίες, βάσει του σχεδίου νόμου, καθώς και πάλι οι επαγγελματικές κατηγορίες είναι οι ίδιες.

Στην παράγραφο 7 του άρθρου 35 του σχεδίου νόμου, αλλάζει η ρύθμιση για τις συμβάσεις *sponsoring*. Δεν απαιτείται πλέον προέγκριση της σύμβασης από την Ομοσπονδία για να είναι αυτή έγκυρη και απλώς κατατίθεται στην Ομοσπονδία. Φυσικά το περιεχόμενο της σύμβασης δεν πρέπει να παραβιάζει τους τεχνικούς κανονισμούς του αθλήματος, τους κανονισμούς της οικείας αθλητικής Ομοσπονδίας ή της Δ.Ο.Ε, όπως είναι απολύτως δικαιολογημένο. Στην δε παράγραφο 8 προβλέπονται αρκετά αυστηρότερες ποινές και κυρώσεις για τους αθλητές εκείνους που αρνούνται να αγωνιστούν με τα ελληνικά χρώματα στην εθνική ομάδα. Αν και είναι θετικό ότι οι κυρώσεις γίνονται πιο συγκεκριμένες και επομένως οι αθλητές γνωρίζουν επακριβώς τις συνέπειες των αποφάσεών τους, δεν παύει να εξακολουθεί να είναι περιορισμός στην ελευθερία εργασίας και ανάπτυξης της προσωπικότητας των αθλητών. Τέλος, ενώ στο άρθρο 33 του νόμου 2725/1999 και στην παράγραφο 10 προβλέπεται ότι εάν αθλητής ερασιτεχνικού σωματείου μεταγράφεται σε ομάδα του εξωτερικού χωρίς τη συναίνεση του σωματείου, εφόσον επιστρέψει στην Ελλάδα, εντάσσεται αυτοδίκαια στη δύναμη του αθλητικού σωματείου στο οποίο ανήκε πριν από τη μεταγραφή του, αντίστοιχη ρύθμιση δεν υπάρχει στο σχέδιο νόμου.

Στο κεφάλαιο Δ' του σχεδίου νόμου που τιτλοφορείται σχέσεις αθλητών με αθλητικές ανώνυμες εταιρείες προβλέπονται τα εξής:

Άρθρο 100

- 1. Αθλητής με αμοιβή είναι εκείνος που συνδέεται με Αθλητικό Σωματείο με σύμβαση εξαρτημένης εργασίας για παροχή αθλητικών υπηρεσιών.*
- 2. Επαγγελματίας αθλητής είναι εκείνος που συνδέεται με Α.Α.Ε. με σύμβαση εξαρτημένης εργασίας για παροχή αθλητικών υπηρεσιών.*
- 3. Η πιο πάνω σύμβαση εργασίας αθλητή με αμοιβή ή επαγγελματία αθλητή διέπεται από τις διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας και του νόμου αυτού.*

Άρα το κεφάλαιο αυτό υποτίθεται ότι αφορά τους επαγγελματίες αθλητές, ήτοι όσους είναι συμβεβλημένοι με ΑΕΕ, ήδη στην πρώτη του παράγραφο το άρθρο χαρακτηρίζει τη σχέση του αμειβόμενου αθλητή με το σωματείο ως σχέση εξαρτημένης εργασίας. Πηγαίνει δε ακόμα πιο πέρα το άρθρο, αφού στην παράγραφο 3 ορίζει ρητά ότι οι σχέσεις αυτές ρυθμίζονται από τις διατάξεις του εργατικού δικαίου. Διαφαίνεται λοιπόν ότι όσα υποστηρίχθηκαν παραπάνω έχουν όχι μόνο λογική αλλά και νομική βάση καθώς η στροφή της νομοθεσίας είναι σημαντική και προς τη σωστή κατεύθυνση.

Άρθρο 101

1. Οι κάθε είδους αμοιβές των επαγγελματιών και των αμειβομένων αθλητών (σε χρήμα ή σε είδος) καθορίζονται ελεύθερα με το συμβόλαιο, που υπογράφεται μεταξύ αυτών και της αντίστοιχης Εταιρείας ή Αθλητικού Σωματείου. Με το ίδιο ή όμοιο συμβόλαιο καθορίζονται ο τρόπος και ο χρόνος καταβολής των ως άνω αμοιβών, σύμφωνα με τα όσα ειδικότερα ορίζονται από τον Κανονισμό του άρθρου 102 του παρόντος. Ειδικά οι τυχόν αμοιβές σε είδος αποτιμώνται σε χρήμα, το ποσό του οποίου αναγράφεται στο συμβόλαιο.

Άρθρο 102

1. Με κοινή συμφωνία του Δ.Σ. της οικείας αθλητικής Ομοσπονδίας, ή, κατά περίπτωση, του οικείου επαγγελματικού συνδέσμου των Α.Α.Ε. και του Δ.Σ. του οικείου συνδικαλιστικού οργάνου των αθλητών, καταρτίζεται Κανονισμός που ρυθμίζει τα θέματα που αφορούν τις σχέσεις των αθλητών με αμοιβή ή επαγγελματία αθλητή με τα Αθλητικά Σωματεία ή τις Α.Α.Ε. Ειδικότερα στον Κανονισμό πρέπει να ρυθμίζονται: α) οι όροι και οι προϋποθέσεις απόκτησης της ιδιότητας του αθλητή με αμοιβή ή του επαγγελματία αθλητή, β) ο τύπος του συναπτόμενου μεταξύ αθλητή και Αθλητικού Σωματείου ή Α.Α.Ε. συμβολαίου, η διαδικασία σύναψής του, καθώς και οι όροι, οι

προϋποθέσεις και τη διαδικασία ανανέωσης, διακοπής και λύσης του, γ) τα κατώτερα όρια και οι κάθε είδους παροχές προς τους αθλητές και ο τρόπος καταβολής τους (τακτικές, έκτακτες, επιδόματα Χριστουγέννων και Πάσχα, επίδομα αδείας, ημέρα εβδομαδιαίας ανάπαυσης κ.λπ.), δ) οι υποχρεώσεις των αθλητών απέναντι στα Αθλητικά Σωματεία ή τις Α.Α.Ε., καθώς και οι κυρώσεις σε περίπτωση παράβασής, τους, ε) οι συνέπειες που επέρχονται σε βάρος ερασιτέχνη αθλητή που συμπληρώνει το δέκατο όγδοο (18ο) έτος της ηλικίας του και δεν συμμορφώνεται στην υποχρέωση που ορίζεται στις διατάξεις της παρ. 6 του άρθρου 90, στ) οι κατηγορίες και ο αριθμός κατά κατηγορία των αθλητών που έχει δικαίωμα να διατηρεί κάθε Α.Α.Ε., οι όροι των εγγραφών και μεταγραφών ή αποδεσμεύσεών τους, ο χρόνος διενέργειάς τους, η διαδικασία και τα αρμόδια για την έγκρισή τους όργανα, καθώς και κάθε άλλο συναφές θέμα ζ) ο χρόνος ισχύος του Κανονισμού, ο οποίος δεν μπορεί να είναι μικρότερος της τριετίας, η) κάθε άλλο συναφές θέμα.

Άρθρο 104

1. Οι αθλητές με αμοιβή, καθώς και οι επαγγελματίες αθλητές, υπάγονται στην ασφάλιση των κλάδων υγείας και σύνταξης του αρμόδιου για τους ιδιωτικούς υπαλλήλους Οργανισμού Κοινωνικής Ασφάλισης. Οι εισφορές υπολογίζονται αποκλειστικά με βάση τις τακτικές μηνιαίες αποδοχές των αθλητών. Ειδικά για την ιατροφαρμακευτική τους περίθαλψη, αντί για τον κλάδο υγείας του ανωτέρω Οργανισμού, οι αθλητές Α.Α.Ε. μπορούν να ασφαλιζονται σε ιδιωτικές ασφαλιστικές εταιρείες, υπόχρεες δε για την καταβολή των ασφαλίσεων είναι οι Α.Α.Ε. κατά τα 2/3 και οι αθλητές κατά το 1/3. Για τους όρους της ασφάλισης διαπραγματεύονται με τις ιδιωτικές ασφαλιστικές εταιρείες οι οικείοι επαγγελματικοί σύνδεσμοι από κοινού με τους οικείους πανελλήνιους συνδέσμους αμειβόμενων αθλητών, οι οποίοι συνυπογράφουν τη σχετική σύμβαση. Η απαλλαγή από την ασφάλιση στον κλάδο υγείας του Ι.Κ.Α. επέρχεται μόνο από το χρόνο σύναψης ιδιωτικής ασφάλισης. Η ισχύς του δευτέρου εδαφίου του άρθρου αυτού αρχίζει δύο μήνες μετά από τη δημοσίευση του παρόντος στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως.

Στους ερασιτέχνες αθλητές που μετέχουν σε επαγγελματικά πρωταθλήματα παρέχεται ιδιωτική ασφαλιστική κάλυψη για την ιατροφαρμακευτική τους περίθαλψη κατ' ανάλογη εφαρμογή των διατάξεων των δύο προηγούμενων παραγράφων.

Συνεχίζεται λοιπόν και εδώ η παράλληλη ρύθμιση των αμοιβών των αμειβόμενων και επαγγελματιών αθλητών, αφού όπως υποστηρίζεται σε όλη την παρούσα εργασία, πρόκειται ουσιαστικά για ίδιες καταστάσεις, οι αμειβόμενοι και οι επαγγελματίες αθλητές έχουν ταυτόσημη σχέση με τα σωματεία τους.

Άρθρο 105

(...)

3.Εκπαιδευόμενος αθλητής, με τη συμπλήρωση του δεκάτου ογδόου (18ου) έτους της ηλικίας του, έχει κατ' αρχήν υποχρέωση να υπογράψει με την Α.Α.Ε. που ανήκει συμβόλαιο παροχής υπηρεσιών, εφόσον η Εταιρεία το επιθυμεί. Η χρονική διάρκεια του συμβολαίου αυτού εκτείνεται από ένα (1) έως τρία (3) έτη και καθορίζεται, αποκλειστικά και για μία μόνο φορά, χωρίς να αποκλείεται συμφωνία των συμβαλλόμενων μερών, κατά την υπογραφή του ως άνω συμβολαίου, για διάρκεια αυτού μέχρι πέντε (5) ετών, συνολικά. Στην περίπτωση που ο αθλητής δεν υπογράψει και προτιμήσει να μεταγραφεί σε άλλη ομάδα, Επιτροπή της οικείας Ομοσπονδίας καθορίζει την αποζημίωση που δικαιούται να λάβει η ΑΑΕ

4. Οι διατάξεις της προηγούμενης παραγράφου εφαρμόζονται ανάλογα και για τους ερασιτέχνες ποδοσφαιριστές του ιδρυτικού της Εταιρείας Αθλητικού Σωματείου ή για τους ερασιτέχνες αθλητές οποιουδήποτε άλλου Αθλητικού Σωματείου, με τα οποία η οικεία Εταιρεία έχει υπογράψει προγραμματικές συμβάσεις εκπαιδευτικής και τεχνικοοικονομικής υποστήριξης των αντίστοιχων αθλητικών Τμημάτων των ως άνω Σωματείων.

Άρθρο 107

1. Εκπαιδευόμενος αθλητής είναι εκείνος ο οποίος διανύει ηλικία μέχρι δεκαοκτώ (18) ετών συμπληρωμένο και είναι εγγεγραμμένος σε Ακαδημία Εκπαίδευσης Αθλητών Αθλητικής Ανώνυμης Εταιρείας. Ως ημερομηνία συμπλήρωσης της ηλικίας λαμβάνεται η 31η Δεκεμβρίου του έτους συμπλήρωσης.

2. Ο εκπαιδευόμενος αθλητής αποδεσμεύεται στις εξής μόνο περιπτώσεις: α) ύστερα από απόφαση της Εταιρείας στην οποία ανήκει, β) αν, με τη συμπλήρωση του δεκάτου ογδόου (18) έτους της ηλικίας του, η Εταιρία, στην οποία ανήκει, δεν υπογράψει με αυτόν σύμβαση προσφοράς υπηρεσιών (συμβόλαιο) ως επαγγελματία αθλητή.
3. Ο κατά την προηγούμενη παράγραφο αποδεσμευόμενος αθλητής είναι ελεύθερος να εγγραφεί, ως επαγγελματίας ή αμειβόμενος αθλητής, με τις ίδιες προϋποθέσεις, που, κατά τις ισχύουσες διατάξεις, απαιτούνται για την απόκτηση της ιδιότητας επαγγελματία ή αμειβομένου αθλητή ή ως ερασιτέχνης αθλητής Αθλητικού Σωματείου.

Εισάγεται η έννοια του εκπαιδευόμενου αθλητή, η οποία υπήρχε και στον ν.2725/1999 αλλά μόνο για τους ποδοσφαιριστές.

V. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Υπόθεση Bosman – Το Κοινοτικό Δίκαιο και Αθλητισμός

Σημαντική πτυχή της οικονομικής ελευθερίας του αθλητή είναι και η μετακίνησή του από το ένα σωματείο σε άλλο, δηλαδή η ελευθερία επιλογής του εργοδότη του. Όπως είδαμε στο παραπάνω κεφάλαιο, ο νόμος προβλέπει τη διαδικασία μεταγραφής ενός αθλητή σε άλλο σωματείο εντός της Ελλάδας. Μετά όμως από την

υπόθεση Bosman και την ανατρεπτική απόφαση του ΔΕΕ, το Κοινοτικό Δίκαιο “εισέβαλε” και στον χώρο του αθλητισμού. Όπως θα εκτεθεί αναλυτικά παρακάτω, η οικονομική διάσταση του αθλητισμού επέτρεψε το ΔΕΕ να αποφανθεί για τη δυνατότητα ή μη μετεγγραφής αθλητή μίας χ εθνικότητας σε αθλητικό σωματείο που εδρεύει σε ψ κράτος μέλος. Με εφαλτήριο την υπόθεση Bosman ακολούθησαν πλήθος ακόμα αποφάσεων, για τις οποίες θα γίνει λόγος παρακάτω, και σημαντική θέση του ΔΕΕ ήταν ότι (Παναγιωτόπουλος Δ., 2005) “ Ο μονομερής χαρακτηρισμός από μία ένωση ή αθλητική ομοσπονδία, αθλητών ή ομίλων ως « ερασιτεχνών» δεν δύναται καθαυτή να αποκλείσει ότι οι εν λόγω αθλητές ή όμιλοι ασκούν οικονομικές δραστηριότητες” (σελ. 197, με τις εκεί παραπομπές).

Εποχή προ Bosman

Η πρώτη απόφαση, το 1974, που εκδόθηκε από το ΔΕΚ, κατέληγε ότι «η αθλητική δραστηριότητα δεν υπόκειται στο κοινοτικό δίκαιο παρά κατά το μέτρο που συνιστά οικονομική δραστηριότητα κατά την έννοια του άρθρου 2 της Συνθήκης»⁵¹. Ωστόσο, στην ίδια απόφαση το ΔΕΚ έκρινε ότι «Η απαγόρευση των διακρίσεων λόγω ιθαγένειας, που περιέχεται στα άρθρα 7, 48 και 59 της Συνθήκης, δεν αφορά τη σύνθεση αθλητικών ομάδων και ιδίως εθνικών ομάδων, ο σχηματισμός των οποίων είναι ζήτημα που ενδιαφέρει αποκλειστικά τον αθλητισμό και συνεπώς ξένο προς την οικονομική δραστηριότητα».

Στον ελληνικό χώρο, πριν την έκδοση της απόφασεως Bosman και την έκδοση του νόμου 2725/1999, το ελληνικό σύστημα μετεγγραφών «ουσιαστικά στερούσε τη δυνατότητα μετεγγραφής στους επαγγελματίες αθλητές και με τον τρόπο αυτό καταργούσε το αναφαίρετο δικαίωμα προς εργασία και ελεύθερη επιλογή εργοδότη» (Παναγιωτόπουλος, 2007).

⁵¹ Walrave κατά ASSOCIATION UNION CYCLISTE INTERNATIONALE, Απόφαση της 12/12/1974, υπόθεση 36/74, Συλλογή Ελληνική Νομολογίας 1974, σελ 563

Η περίφημη υπόθεση Bosman

Τα πραγματικά περιστατικά

Ο Jean-Marc Bosman, Βέλγος ποδοσφαιριστής, δεν μπόρεσε να μετεγγραφεί από την RC Liège στην Γαλλική ομάδα Dunkerque, απευθύνθηκε στα δικαστήρια ζητώντας να αποφανθούν για τη νομιμότητα των κανόνων της FIFA και της UEFA που ρύθμιζαν ζητήματα του συστήματος διεθνών μετεγγραφών και επέβαλλαν ποσοστώσεις εθνικότητας στα σωματεία τους. Στην απόφασή του το ΔΕΕ κατέληξε ότι αυτοί οι κανονισμοί παραβιάζουν την αρχή περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εργαζομένων εντός ΕΕ και την αρχή κατά των διακρίσεων λόγω εθνικότητας.

Το νομικό και τεχνικό πλαίσιο

Σύμφωνα με το άρθρο 2 της Συνθήκης ΕΟΚ “Η Ένωση θέτει ως στόχους: να προωθήσει την οικονομική και κοινωνική πρόοδο και ένα υψηλό επίπεδο απασχόλησης και να επιτύχει ισόρροπη και αειφόρο ανάπτυξη, ιδίως με τη δημιουργία ενός χώρου χωρίς εσωτερικά σύνορα, με την ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής και με την ίδρυση μιας οικονομικής και νομισματικής ένωσης, η οποία θα περιλάβει, εν καιρώ, ένα ενιαίο νόμισμα, σύμφωνα με τις διατάξεις της παρούσας συνθήκης”. Εάν λοιπόν μια δραστηριότητα δεν χαρακτηριστεί ως οικονομική, εμπορική δεν μπορεί να ρυθμιστεί βάσει κοινοτικού δικαίου⁵². Έτσι εάν η αθλητική δραστηριότητα δεν είχε οικονομική πτυχή, δεν θα μπορούσε να ρυθμιστεί από τους κανόνες του κοινοτικού δικαίου. Η σημαντικότητα της απόφασης⁵³ αυτής έγκειται στο ότι χαρακτήρισε την επαγγελματική δραστηριότητα των αθλητών ως οικονομική, εμπορική δραστηριότητα. Δεν ήταν φυσικά η πρώτη φορά που τέθηκε παρόμοιο ζήτημα. Το ότι για τους σκοπούς της Κοινότητας, η άσκηση του αθλητισμού εμπίπτει στο κοινοτικό δίκαιο κατά το μέτρο που συνιστά οικονομική δραστηριότητα κατά την έννοια του άρθρου 2 της Συνθήκης

⁵² Βλ. Σκέψη 73 απόφασης C-415/93, “... πρέπει να υπενθυμιστεί ότι, ενόψει των σκοπών της Κοινότητας, η άσκηση του αθλητισμού εμπίπτει στο κοινοτικό δίκαιο κατά το μέτρο που συνιστά οικονομική δραστηριότητα υπό την έννοια του άρθρου 2 της Συνθήκης (βλ. απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 1974, 36/74, Walrave, Συλλογή τόμος 1974, σ. 563, σκέψη 4). Αυτό ισχύει για τη δραστηριότητα των επαγγελματιών ή ημιεπαγγελματιών ποδοσφαιριστών οι οποίοι ασκούν μισθωτή δραστηριότητα ή αμείβονται για την παροχή υπηρεσιών (βλ. απόφαση της 14ης Ιουλίου 1976, 13/76, Dona, Συλλογή τόμος 1976, σ. 507, σκέψη 12).”

⁵³ Απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Δεκεμβρίου 1995, υπόθεση C-415/93, Συλλογή της Νομολογίας 1995 I-04921

είχε ήδη γίνει σαφές μέσω της απόφασης C-36/1974⁵⁴. Αλλά με την απόφαση Bosman το ΔΕΕ έκρινε ότι “Ενόψει της σημαντικής κοινωνικής σημασίας της αθλητικής δραστηριότητας και, ειδικότερα, του ποδοσφαίρου στην Κοινότητα, επιβάλλεται να αναγνωρισθεί ότι οι σκοποί της διατηρήσεως ισορροπίας μεταξύ των συλλόγων, διά της εξασφαλίσεως των ίσων ευκαιριών και του απρόβλεπτου των αποτελεσμάτων, και της ενθαρρύνσεως της προσλήψεως και καταρτίσεως νέων παικτών είναι θεμιτοί” (Σκέψη 106)

Εφόσον λοιπόν χωρεί εφαρμογή του κοινοτικού δικαίου, εφαρμόζεται και το άρθρο 39 της Συνθήκης ΕΟΚ για την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων συνεπάγεται ότι οι εργαζόμενοι, οι αθλητές, μπορούν να αναζητούν και να δέχονται κάθε προσφορά για εργασία, ότι μπορούν να κυκλοφορούν ελεύθερα εντός κάθε κράτους μέλους της ΕΕ για να μπορούν να αναζητούν και να δέχονται αυτές τις προσφορές, εφόσον αποδεχθούν κάποια πρόταση σε τρίτο κράτος μέλος να μπορούν διαμένουν εκεί και εφόσον λήξει αυτό το συμβόλαιο να κινούνται ελεύθερα εντός της ΕΕ για αναζήτηση άλλου συλλόγου.(Δέδες, 2008). Έτσι η απόφαση C-176/1996⁵⁵, “Το άρθρο 48 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποιήσεως, άρθρο 39 ΕΚ) αντιτίθεται στην εφαρμογή κανόνων που θεσπίζονται σε κράτος μέλος από αθλητικές ενώσεις και απαγορεύουν σε ομάδα καλαθοσφαιρίσεως να χρησιμοποιήσει σε αγώνες του εθνικού πρωταθλήματος παίκτες προερχομένους από άλλα κράτη μέλη, οι οποίοι μετεγγράφηκαν μετά από ορισμένη ημερομηνία, οσάκις η ημερομηνία αυτή είναι προγενέστερη αυτής που εφαρμόζεται στις μετεγγραφές παικτών προελεύσεως ορισμένων τρίτων χωρών, εκτός αν υπάρχουν αντικειμενικοί λόγοι, αφορώντες αποκλειστικά τον αθλητισμό ή αναγόμενοι σε διαφορές μεταξύ της περιπτώσεως των παικτών που προέρχονται από ομοσπονδία ανήκουσα στην ευρωπαϊκή ζώνη και των παικτών που προέρχονται από ομοσπονδία μη ανήκουσα στη ζώνη αυτή, που δικαιολογούν τέτοια διαφορετική μεταχείριση.”. Το ΔΕΕ επιβεβαιώνει και αποδέχεται την αρμοδιότητα των ομοσπονδιών να ρυθμίζουν μονοπωλιακά τις περιόδους μεταγραφών, εφόσον τα χρονικά αυτά περιθώρια δεν

⁵⁴ Απόφαση της 12ης Δεκεμβρίου 1974, 36/74, Walrave και Koch, Συλλογή τόμος 1974, σ. 563, σκέψη 4

⁵⁵ Απόφαση της 13ης Απριλίου 2000, Στην υπόθεση C-176/96, Συλλογή της Νομολογίας 2000 I-02681

περιορίζουν υπέρμετρα την ελεύθερη κυκλοφορία των αθλητών. (Δέδες, 2008) Κατά αποτέλεσμα οι σχέσεις αθλητών και σωματείων, η ελευθερία κινητικότητας των αθλητών και η εν γένει σταδιοδρομία τους στα κράτη μέλη ρυθμίζονται από το κοινοτικό δίκαιο (Παναγιωτόπουλος, 2005).

Ουσιαστικά, κατά Μαλάτο (2010) το ΔΕΕ “ερμήνευσε το άρθρο 48 προς την κατεύθυνση της πλήρους αποσύνδεσής του από την απαγόρευση των διακρίσεων εκ λόγων εθνικότητας, υιοθετώντας την άποψη ότι το άρθρο 48 επιβάλλει μία γενική απαγόρευση οποιουδήποτε μέτρου, το οποίο εμποδίζει την ελεύθερη κυκλοφορία των εργαζομένων από ένα κράτος στο άλλο, ανεξάρτητα από το αν εισάγει διακρίσεις με βάση την ιθαγένεια ή όχι, ακόμα και αν αυτό το μέτρο λαμβάνεται από τη χώρα προέλευσης του εργαζόμενου” (σελ. 210). Κατά άλλη τοποθέτηση το ΔΕΕ «λόγω της οικονομικής και βιοποριστικής πρωτίστως φύσης της επαγγελματικής ενασχόλησης με τον αθλητισμό (ομοίως δηλαδή με κάθε άλλη σχέση εργατικού δικαίου), προχωρά στην ευρεία εφαρμογή των διατάξεων του κοινοτικού εργατικού δικαίου στον επαγγελματικό αθλητισμό» (Παναγιωτόπουλος, 2007).

Επιπτώσεις της απόφασης- ποιοι ωφελήθηκαν

Μέσω της απόφασης έγινε προσπάθεια απελευθέρωσης του ποδοσφαίρου, ως οικονομικής δραστηριότητας, λόγω της πιθανολογούμενης σημαντικής επίδρασής της στην Ευρωπαϊκή οικονομία και στις αγορές. Η προσπάθεια αυτή επιτεύχθηκε μέσω της διασφάλισης της ελεύθερης μετακίνησης των ποδοσφαιριστών, αφού από την απόφαση και πέρα θεωρούνται εργαζόμενοι, όπως αυτό ορίζεται στην Συνθήκη (García B., 2006), και εξασφαλίζοντας την δυνατότητά του να δικαιοδοτεί επί τμήματος των θεμάτων του αθλητισμού.

Εν τέλει εκείνο που προέκυψε από την απόφαση που σχολιάζεται, είναι ότι οι ποδοσφαιριστές είναι de facto εργαζόμενοι. Ως εργαζόμενοι επομένως δεν μπορούν παρά να κυκλοφορούν ελεύθεροι εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναζητώντας θέσεις εργασίας. Άρα, υπό το πρίσμα του άρθρου 39 της Συνθ ΕΟΚ, όπως αναφέρει ο Εισαγγελέας Lenz: «οι κανόνες αυτοί (των μεταγραφών) υποκαθιστούν το σύνηθες σύστημα προσφοράς και ζητήσεως με έναν ενιαίο μηχανισμό, που έχει ως αποτέλεσμα την συντήρηση της υφισταμένης από πλευράς ανταγωνισμού καταστάσεως αφαιρώντας από τους συλλόγους τη δυνατότητα να αξιοποιήσουν τις πιθανότητες προσλήψεως παικτών που θα είχαν υπό τους κανονικούς όρους του ανταγωνισμού. Αν δεν υπήρχε η

υποχρέωση καταβολής αποζημιώσεως, οι παίκτες θα μπορούσαν να μετεγγραφούν ελεύθερα, μετά τη λήξη του συμβολαίου τους, αναζητώντας εκείνον τον σύλλογο που τους προσφέρει τους καλύτερους όρους. Αποζημίωση μετεγγραφής θα μπορούσε να ζητείται μόνο στις περιπτώσεις κατά τις οποίες υπάρχει σχετική ρήτρα στη σύμβαση μεταξύ του παίκτη και του συλλόγου. Αντιθέτως, το σημερινό σύστημα μετεγγραφών έχει ως συνέπεια να εξακολουθεί να υπάγεται ο παίκτης στον προηγούμενο σύλλογο του ακόμα και μετά τη λήξη του συμβολαίου του με τον εν λόγω σύλλογο. Εφόσον μετεγγραφή είναι δυνατή μόνο κατόπιν καταβολής αποζημιώσεως, το σημερινό σύστημα συντελεί στη συντήρηση της υφισταμένης από πλευράς ανταγωνισμού καταστάσεως. Συνεπώς, η υποχρέωση καταβολής αποζημιώσεως δεν μπορεί να θεωρηθεί ότι διαδραματίζει ένα «*role neutre*», (ουδέτερο ρόλο) όπως υποστηρίζει η UEFA.» (σκέψη 329). Εφόσον λοιπόν οι αθλητές αντιμετωπίζονται σαν εργαζόμενοι, αντιμετώπισε επίσης και τους αθλητικούς φορείς σαν εμπορικές επιχειρήσεις (Παπαλουκάς, 2015).

Οι ποδοσφαιρικοί παράγοντες δεν είχαν φανταστεί έως την απόφαση Bosman ότι οι κανόνες της Ευρωπαϊκής Ένωσης θα μπορούσαν να εφαρμοστούν στο πεδίο του αθλητισμού. Αυτή η απελευθέρωση της {αγοράς των παικτών} άλλαξε σημαντικά τις ισορροπίες, μεταξύ των εργοδοτών (σωματεία) και των εργαζομένων (αθλητών), με τις απολαβές των τελευταίων να εκτοξεύονται εν μέρει ως έμμεση συνέπεια της απόφασης (García B., 2006). Πλέον οι διεθνείς μετεγγραφές επαγγελματιών αθλητών δεν υπόκεινται σε περιορισμούς, ευνοούνται και οι ερασιτέχνες αθλητές εφόσον μπορούν ελεύθερα να υπογράψουν το πρώτο τους επαγγελματικό συμβόλαιο σε οποιοδήποτε κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, πλέον οι μετεγγραφές είναι ελεύθερες χωρίς περιορισμούς από τα σωματεία, η UEFA κατήργησε τους περιορισμούς των αλλοδαπών αθλητών που επιθυμούσαν να συμμετάσχουν σε αγώνες της αρμοδιότητάς της, χωρίς όμως να έχει γίνει αυτόματη κατάργηση κάθε περιορισμού στα εθνικά πρωταθλήματα (Μαλάτος, 2010).

Κατόπιν της απόφασης Bosman η Commission, μετά από κατακλυσμό καταγγελιών, κινητοποιήθηκε και επεδίωξε να εξετάσει κατά πόσο οι κανονισμοί του ποδοσφαίρου και άλλων αθλημάτων ήταν σύμφωνοι με τις αρχές του κοινοτικού δικαίου, κυρίως στο επίπεδο του δικαίου του ανταγωνισμού, με αφετηρία τους κανονισμούς της FIFA για τις διεθνείς μετεγγραφές. Η Commission αποφάσισε ότι οι αλλαγές που έγιναν λόγω της απόφασης Bosman δεν επέτρεπαν την ελεύθερη μετακίνηση των εργαζομένων,

τουλάχιστον σε βαθμό ικανοποιητικό, και ξεκίνησαν παρατεταμένες διαπραγματεύσεις με τα πρόσωπα που διοικούν τον αθλητισμό προκειμένου να καταλήξουν σε μια αμοιβαίως αποδεκτή λύση. Εκείνο που τελικώς συμφωνήθηκε περιελάμβανε μέτρα για την στήριξη της προπόνησης των αθλητών, τον καθορισμό περιόδου μετεγγραφών, ξεκάθαρους κανόνες σχετικά με τις συμβατικές ρυθμίσεις μεταξύ αθλητών και σωματείων, την καθιέρωση οργάνου διαιτησίας με την σαφή διευκρίνιση ότι αυτό το όργανο δεν παρεμποδίζει τους αθλητές να απευθύνονται στα εθνικά τους δικαστήρια για την επίλυση των διαφορών τους (García B., 2006).

Κατά Παναγιωτόπουλο, 2005 “Το πρόβλημα για το αθλητικό δίκαιο είναι η έκταση και η μορφή της εφαρμογής του ευρωπαϊκού δικαίου ως εφαρμοστέο κοινό δίκαιο. ..., η εφαρμογή αυτών των κανόνων δικαίου, στην περίπτωση αυτή (των μετεγγραφών) θα είναι άμεση ως εισβολή στον ειδικό χώρο του αθλητισμού.... Η προσαρμογή αυτή είναι αναγκαία προς όφελος του αθλητισμού, χάριν της διατηρήσεως της φυσιολογίας του και όχι της αλλοιώσεως του πολιτισμικού του πυρήνα, χάριν των αθλητικών και αγωνιστικών ηθών και της ικανοποίησης των αθλητικών αισθημάτων δικαίου”. (σελ. 201)

Άλλη κριτική της απόφασης αυτής εστιάζει στο ότι εν τέλει ο σκοπός της απόφασης Bosman αφορούσε την εξάλειψη εν γένει των διακρίσεων κατά των πολιτών της Ένωσης, ανεξάρτητα τα πραγματικά περιστατικά της υπόθεσης Bosman δεν συνέθεταν λόγο διάκρισης μεταξύ Ευρωπαίων πολιτών καθώς η ρήτρα περί αναλογίας παικτών (3+2) αφορούσε ρυθμίσεις διεθνών μετεγγραφών της UEFA που ίσχυαν για όλους τους πολίτες της Ένωσης (Μαλάτος, 2010). Η θέση αυτής της κριτικής εστιάζει στο ότι ο σκοπός της ρήτρας αλλοδαπών δεν είχε οικονομικό χαρακτήρα αλλά αθλητικό. Αποσκοπούσε στην διατήρηση του εθνικού χαρακτήρα των ομάδων και του αθλητισμού, ως κομμάτι του πολιτισμού των κρατών μελών (Μαλάτος, 2010).

Σαφώς, η απόφαση δεν επιλαμβάνεται με το σύνολο της αθλητικής δραστηριότητας, αφού δεν έχει μόνον οικονομικό προσανατολισμό, αλλά η οικονομική πτυχή της υπηρετεί τον Αθλητισμό. Έτσι στη σκέψη 112 της απόφασης Bosman ξεκαθαρίζεται ότι “Επιβάλλεται σχετικώς να τονισθεί ότι η παρούσα υπόθεση αφορά την εφαρμογή των κανόνων αυτών εντός της Κοινότητας και δεν αφορά τις σχέσεις μεταξύ των εθνικών ομοσπονδιών των κρατών μελών και των ομοσπονδιών τρίτων χωρών. Εξάλλου, η

εφαρμογή διαφορετικών κανόνων στις μετεγγραφές μεταξύ συλλόγων που ανήκουν σε εθνικές ομοσπονδίες της Κοινότητας και στις μετεγγραφές μεταξύ των συλλόγων αυτών και συλλόγων που ανήκουν σε εθνικές ομοσπονδίες τρίτων χωρών δεν συνεπάγεται ιδιαίτερες δυσχέρειες...”.

Υπόθεση Deliege

Με την απόφαση Bosman το ΔΕΕ προσέδωσε οικονομική ταυτότητα στις μεταγραφές των αθλητών. Δεν χαρακτήρισε όμως τον Αθλητισμό εν όλω ως οικονομική δραστηριότητα. Έτσι, η διαδικασία επιλογής των αθλητών που θα συμμετάσχουν σε μία αθλητική διοργάνωση, σε αγώνες, δεν αποτελεί οικονομική δραστηριότητα, άρα δεν διέπεται από τους κοινοτικούς κανόνες. Μάλιστα, ως διαδικασία με αμιγώς αθλητικά χαρακτηριστικά δεν ρυθμίζεται από νόμους, κοινοτικούς ή εθνικούς, αλλά από κριτήρια αθλητικά. Σε ότι αφορά την οικονομική ελευθερία των αθλητών η απόφαση Deliege⁵⁶ αφορά αυτή ακριβώς τη διαδικασία, ήτοι τη διαδικασία και τα κριτήρια επιλογής των αθλητών που θα πάρουν μέρος σε αγώνες αποκλειστικά από την ομοσπονδία. Ναι μεν περιορίζεται η οικονομική ελευθερία του αθλητή εφόσον δεν συμμετάσχει σε αγώνες, καθώς δεν θα έχει τη δυνατότητα να διακριθεί, να λάβει έπαθλα ή ακόμα και οικονομικές ενισχύσεις από τον sponsor του αλλά εφόσον τα κριτήρια επιλογής των αθλητών για τη συμμετοχή τους στους αγώνες είναι αντικειμενικά και σχετικά με τη φύση του αθλήματος και της διοργάνωσης, η μη επιλογή του αθλητή δεν συνιστά περιορισμό της ελευθερίας του. Επομένως η κοινοτική αρχή της “ελεύθερης προσφοράς υπηρεσιών” δεν προσβάλλεται γιατί ο αθλητισμός, η *lex sportiva* δεν εξαρτάται από νόμους και προτεραιότητα έχει η προστασία του αθλήματος αυτού καθεαυτού (Παναγιωτόπουλος, 2005). Για αυτό και το ΔΕΕ στην υπόθεση Deliege κατέληξε πως «Κανόνας ο οποίος επιβάλλει στους επαγγελματίες ή ημιεπαγγελματίες αθλητές ή στους προτιθέμενους να ασκήσουν επαγγελματική ή ημιεπαγγελματική αθλητική δραστηριότητα την υποχρέωση να λαμβάνουν άδεια ή να επιλέγονται από την ομοσπονδία τους προκειμένου να μετάσχουν σε διεθνείς αθλητικούς αγώνες υψηλού επιπέδου στους οποίους δεν αγωνίζονται εθνικές ομάδες, εφόσον ο κανόνας αυτός απορρέει από ανάγκη συμφυή της διοργάνωσης τέτοιων αγώνων, δεν συνιστά, αυτός καθαυτός, περιορισμό της ελεύθερης παροχής υπηρεσιών απαγορευόμενο από το άρθρο

⁵⁶ Απόφαση της 11ης Απριλίου 2000, Στις συνεκδικαζόμενες υποθέσεις C-51/96 και C-191/97, Συλλογή της Νομολογίας 2000 I-02549

59 της Συνθήκης ΕΚ (νυν, κατόπιν τροποποίησης, άρθρο 49 ΕΚ).». Αν και εκ πρώτης όψεως η απόφαση φαίνεται ότι ευνοεί την ανεξαρτησία του αθλητισμού, κατοχυρώνοντας ένα πεδίο αποκλειστικής αρμοδιότητας των αθλητικών ομοσπονδιών, το ΔΕΕ εν τούτοις «εισήγαγε με την απόφαση αυτή την επί παντός του «αθλητικού επιστητού» αρμοδιότητά του και ένα γενικό δικαστικό έλεγχο της αθλητικής έννομης τάξης» (Μαλάτος, 2010). Αυτό το συμπέρασμα μπορεί να φαντάζει ότι ευνοεί τους αθλητές καθώς έχουν ένα ανεξάρτητο δικαιοδοτικό όργανο στο οποίο θα μπορούν να απευθύνονται και να μην είναι έρμια της μονοπωλιακής και αποκλειστικής κυριαρχίας των ομοσπονδιών. Από την άλλη πλευρά αυτό θα σημαίνει ότι οι ίδιοι οι αθλητές αποδέχονται ότι οι περισσότερες εκφάνσεις τους αθλητισμού έχουν πρωταρχικά οικονομικό χαρακτήρα και όχι αμιγώς αθλητικό. Στο αυτό καταλήγει και ο Μαλάτος (2010) όπου παρατηρεί ότι μένει ελεύθερο το πεδίο ώστε οι “επαγγελματίες ή αμειβόμενοι αθλητές (μπορούν) να προσβάλλουν οποιονδήποτε αθλητικό κανονισμό με την αιτιολογία ότι προσβάλλει το επαγγελματικό τους καθεστώς, προκειμένου να επιτύχουν τη μετακίνησή τους σε άλλο σύλλογο” (σελ. 225)⁵⁷.

Υπόθεση Olympique Lyonnais

Η απόφαση στην υπόθεση Olympique Lyonnais⁵⁸ αφορά το πρώτο επαγγελματικό συμβόλαιο ενός αθλητή. Πολλές αποφάσεις και χρόνια μεσολάβησαν από την απόφαση Bosman έως την Olympique Lyonnais. Μέσω της νομολογίας του ΔΕΕ παγιώθηκε η θέση του, όπου δικαιοδοτεί επί υποθέσεων που αφορούν το αυστηρά οικονομικό κομμάτι του αθλητισμού και της προστασίας των αθλητών ως εργαζομένων. Όπως αναλύθηκε παραπάνω, το δικαίωμα επιλογής του εργοδότη είναι από τα σημαντικότερα δικαιώματα του κάθε εργαζομένου. Έτσι και με την εδώ σχολιαζόμενη απόφαση, αναγνωρίζεται το δικαίωμα ενός αθλητή που συνάπτει το πρώτο του επαγγελματικό συμβόλαιο να συνεργαστεί με όποια ομάδα, σωματείο επιθυμεί, και όχι κατά ανάγκη με το σωματείο από όπου προήλθε Η δε αποζημίωση που θα λάβει το

⁵⁷ Βλ. και τις εκεί παραπομπές

⁵⁸ Απόφαση του Δικαστηρίου, 16/03/2010, υπόθεση C-325/08, Olympique Lyonnais SASP κατά Olivier Bernard, Newcastle UFC, I-02177

προηγούμενο σωματείο είναι το πραγματικό ποσό που δαπάνησε αυτό για την εκπαίδευση του αθλητή.

VI. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Sponsoring

Προτού εξεταστεί το sponsoring χρήσιμο είναι να διευκρινιστεί ότι στα πλαίσια αυτής της συνεργασίας, δηλαδή μεταξύ σπόνσορα και αθλητή, γίνεται ουσιαστικά προβολή της εικόνας του αθλητή και της προσωπικότητάς του. Γίνεται δηλαδή εμπορική/ οικονομική χρήση της εικόνας των αθλητών. Αναγνωρίζεται ένα ειδικό αυτοτελές δικαίωμα του αθλητή επί της ίδιας της εικόνας του. Τα αθλητικά σωματεία αποκτούν δικαίωμα εμπορικής εκμετάλλευσης της εικόνας των αθλητών τους και κατ' επέκταση δικαίωμα να επιτρέπουν ή όχι σε τρίτον να προβαίνει σε εκμετάλλευση αυτής⁵⁹. Με τη πρόβλεψη αυτή ο νομοθέτης αναγνωρίζει ως θεμιτή την οικονομική εκμετάλλευση της εικόνας του αθλητή και επιτρέπει στους αθλητές να παραχωρήσουν το συγκεκριμένο δικαίωμα σε τρίτους. Η συγκεκριμένη ρύθμιση αποτέλεσε νομική αναγκαιότητα στην οποία οδήγησε η σύγχρονη κοινωνική πραγματικότητα και οι ραγδαίες τεχνολογικές εξελίξεις (Θεοδωρακάτου, 2012). Από τη εν λόγω διάταξη συνάγεται (Κοριατοπούλου Αγγελή, 2007) ότι αφενός είναι νόμιμη η δημοσίευση φωτογραφιών των αθλητών στον τύπο χωρίς τη συναίνεση των αθλητών, επαγγελματικής οργάνωσης κ.λπ., όχι όμως για σκοπούς εμπορικούς ή διαφημιστικούς αλλά λόγω ανάγκης πληροφόρησης του κοινού επί ενός ζητήματος που ενδιαφέρει την κοινή γνώμη, αφετέρου οι αθλητές μπορούν να παραχωρούν και να μεταβιβάζουν στην αθλητική οργάνωση/ σωματείο τους το δικαίωμα εμπορικής και διαφημιστικής εκμετάλλευσης των φωτογραφιών τους, άρα να εκμεταλλεύονται την οικονομική αξία τους, καθώς και να λαμβάνουν τα αναγκαία μέτρα για την προστασία του δικαιώματος αυτού. Διασφαλίζεται έτσι αφενός το δικαίωμα και το συμφέρον του σωματείου για οικονομική αξιοποίηση της εικόνας του αθλητή του αλλά προστατεύει ταυτόχρονα και το δικαίωμα του αθλητή καθώς είναι πιο εύκολο το σωματείο να επιδιώξει την προστασία του σε περίπτωση προσβολής και δεν αποτρέπεται η πτώση της “αξίας” της εικόνας από την αλόγιστη και αυθαίρετη χρήση της από τρίτους.

⁵⁹ Άρθρο 9 παράγραφος 7 νόμου 2557/1997 Προκειμένου περί φωτογραφιών αθλητών εκτός από τη δημοσίευση αυτών στο γραπτό και ηλεκτρονικό τύπο δεν επιτρέπεται η χρησιμοποίηση των φωτογραφιών τους, για εμπορικούς ή διαφημιστικούς σκοπούς χωρίς την έγγραφη συγκατάθεση (συναίνεση) των εικονιζόμενων αθλητών ή της συνδικαλιστικής ή επαγγελματικής οργάνωσης αυτών προς την οποία οι αθλητές μπορούν να μεταβιβάζουν το δικαίωμα της εμπορικής ή διαφημιστικής εκμεταλλεύσεως της φωτογραφίας τους.

Αφετηρία – Ορισμοί

Στις επόμενες ενότητες της παρούσας θα γίνει λόγος για τη σύμβαση *sponsoring*, η οποία συχνά ονομάζεται σύμβαση χορηγίας. Κατά την άποψη της γράφουσας, αλλά κυρίως πολλών θεωρητικών, οι δύο αυτές έννοιες διαφέρουν σημαντικά⁶⁰ και για λόγους πληρότητας θα γίνει μία προσπάθεια να αποσαφηνιστούν αφενός οι βασικές διαφορές τους και αφετέρου να επισημανθούν, εν συντομία, τα βασικά χαρακτηριστικά της σύμβασης *sponsoring*.

Η πρώτη επίσημη αναγνώριση και νομοθετική ρύθμιση της χορηγίας έγινε από τον Κλεισθένη στα τέλη του 6ου π.Χ. αιώνα. Σκοπός του θεσμού ήταν η κατάρτιση του χορού και των δραματικών έργων στα Διονυσιακά από εύπορες οικογένειες μέσω οικονομικής στήριξης, ήτοι κάλυψη των δαπανών (Παναγιωτόπουλος, 2005). Σταδιακά ο θεσμός επεκτάθηκε και εφαρμόστηκε και σε αθλητικούς αγώνες. Η δαπάνη των αγώνων έγινε εν συνεχεία υπό την μέριμνα του άρχοντα του κράτος, του εκάστοτε ηγεμόνα και αποτελούσε δημόσιο κονδύλι (Παναγιωτόπουλος, 2005). Πλέον, αποκαλείται χορηγία κάθε οικονομική ή υλικοτεχνική στήριξη για την διεξαγωγή μίας διοργάνωσης.

Ένας νομικός ορισμός για τους *sponsors* είναι «ανάδοχοι ανταποδοτικής οικονομικής υποστήριξης»⁶¹. Οι δε συμβάσεις *sponsoring* χαρακτηρίζονται ως «συμβάσεις προβολής και εξασφάλισης οικονομικών οφελών από επιχειρήσεις επ' ευκαιρία αθλητικών ή άλλων γεγονότων» (Παναγιωτόπουλος, 2005).

Η σύμβαση *sponsoring* ανήκει στην γενική κατηγορία των συμβάσεων περιουσιακής εκμετάλλευσης στοιχείων της προσωπικότητας. Αυτή η κατηγορία συμβολαίων περιλαμβάνει κάθε συμφωνία με αντικείμενο την εκμετάλλευση των περιουσιακής φύσεως στοιχείων της προσωπικότητας, στους αθλητές κυρίως η εικόνα τους, αλλά και του ονόματος, της φωνής τα στατιστικά επιτυχίας του στους αγώνες στους οποίους έχει λάβει μέρος, οτιδήποτε μπορεί να αποτελέσει στοιχείο προσδιορισμού της προσωπικότητάς του, της ταυτότητάς του, και περιλαμβάνει όλες τις περιπτώσεις κατά

⁶⁰ Αντίθ. Σινανιώτη-Μαρούδη, 2002, που τιτλοφορεί το έργο της “Σύμβαση χορηγίας (*sponsoring*)”

⁶¹ Βλ. Παναγιωτόπουλος, 2005, σε Σινανιώτη-Μαρούδη, 2002, διατυπώνεται η θέση του Netzle, όπου το αθλητικό *Sponsoring* είναι το πρώτο που άρχισε να παρουσιάζει χαρακτηριστικά ανταποδοτικής χορηγίας.

τις οποίες ένα πρόσωπο αποδέχεται την πρόταση κάποιου άλλου προσώπου να χρησιμοποιεί και να εκμεταλλευτεί τα εν λόγω στοιχεία του. (Συνοδινού, 2007).

Τα στοιχεία που διακρίνουν τις έννοιες της χορηγίας και του sponsoring είναι δύο. Στο sponsoring υπάρχει μία συμφωνία των μερών, αθλητή και εταιρείας, μία δέσμευση των μερών ώστε οι πράξεις του ενός να ωφελούν τον άλλον. Επιπλέον, ο sponsor έχει ως απώτερο σκοπό το εμπορικό κέρδος. Με την προβολή δηλαδή του ονόματός του, της επωνυμίας του, δια της αθλητικής δραστηριότητας του αθλητή (ή της ομάδας του) να προσελκύσει περισσότερους καταναλωτές του προϊόντος ή της υπηρεσίας του. Αν μάλιστα η συνεργασία με τον αθλητή δεν αποφέρει τα προσδοκώμενα αποτελέσματα, λύεται η συμφωνία, καθώς δεν θα αποτελεί πια επένδυση. Επομένως, και τα δύο μέρη του συμβολαίου sponsoring έχουν υποχρεώσεις που οφείλουν να τηρήσουν. Ο χορηγός, σε αντίθεση με τον sponsor, δεν προσβλέπει στην αύξηση των εσόδων του, δεν προσδοκά οικονομικά οφέλη, παρά μόνον την υστεροφημία του ως ευεργέτη.

Από την πλευρά του αθλητή, του δέκτη, οφείλει, πέραν του να ταυτίζεται με μία συγκεκριμένη εταιρεία και να συνδέεται μαζί της μέσω διαφημίσεων κ.λπ., συχνά οφείλει να συμβάλλει στην βελτίωση της εικόνας του σπόνσορα (Παναγιωτόπουλος, 2005). Εν κατακλείδι, βάσει Παναγιωτόπουλο Δ., (2005) «sponsoring και μάλιστα αθλητικό είναι η σύμβαση ανταποδοτικής οικονομικής υποστήριξης μιας αθλητικής δραστηριότητας, ενός αθλητή ή ενός αθλητικού γεγονότος, υπό τους όρους και το περιεχόμενο της συμβάσεως και των συμβατικών ρητρών». Ορισμός που συνδέει το sponsoring με τον επαγγελματία αθλητή αποτελεί ο εξής, “πρόκειται για την οικονομική στήριξη αθλητών που έχουν συνάψει σύμβαση εργασίας με αντικείμενο την παροχή αθλητικών επιδόσεων” (Σινανιώτη-Μαρούδη, 2002). Από την πλευρά των επιχειρήσεων ένας ολοκληρωμένος ορισμός είναι « η ολοκληρωμένη επικοινωνιακή πολιτική μίας επιχείρησης, συνίσταται στη χρησιμοποίηση της χορηγίας ως ξεχωριστού μοχλού συνεργασίας και αλληλεπίδρασης του συνόλου των συστατικών στοιχείων του επικοινωνιακού μείγματος, δηλαδή της διαφήμισης, των δημοσίων σχέσεων, της προώθησης πωλήσεων και των προσωπικών πωλήσεων» (Γιαννόπουλος, 2002).

Ο Ρόλος του sponsoring

Με την ευρύτατη μετάδοση των αθλητικών διοργανώσεων σε απροσδιόριστο αριθμό ακροατών και θεατών, η οικονομική δύναμη της αθλητικής δραστηριότητας του αθλητή άλλαξε ριζικά. Το μεγαλύτερο μέρος των εσόδων μίας αθλητικής διοργάνωσης

δεν προέρχεται από τα εισιτήρια που πωλούνται, όπως ήταν παραδοσιακά, αλλά από τα δικαιώματα για την αναμετάδοση του αγώνα. Η ώρα διεξαγωγής των αγώνων δεν καθορίζεται από τη δυνατότητα προσέλευσης των θεατών αλλά από την μεγιστοποίηση του κοινού που θα παρακολουθήσει παγκοσμίως τον αγώνα, και μαζί με τον αγώνα και τις προβαλλόμενες διαφημίσεις ακόμα και εντός γηπέδου (Γούλας, 2013). Πλέον οι αθλητές απολαμβάνουν την ίδια δημοτικότητα με αστέρες του σινεμά και με τραγουδιστές. Και μόνο το όνομά τους αποτελεί brand name, το οποίο γίνεται εκμεταλλεύσιμο με τους κανόνες του marketing. Όσο πιο κερδοφόρος ο αθλητής, ήτοι όσο περισσότερο κοινό προσελκύει στους αγώνες, δια ζώσης ή μέσω των ηλεκτρονικών και ψηφιακών μέσων αναμετάδοσης, τόσο πιο μεγάλες οι εταιρείες που ενδιαφέρονται και τόσο πιο μεγάλα τα ποσά που προσφέρουν.

Ο βασικός λόγος που οδηγεί στην εξέταση της σύμβασης sponsoring είναι ο σημαντικός ρόλος διαμόρφωσης της οικονομικής ανεξαρτησίας και ελευθερίας του αθλητή. Αν και μία καλή συμφωνία sponsoring μπορεί να αποτελέσει μία σημαντική πηγή εσόδων για τον αθλητή, επιτρέποντάς του να κάνει καλύτερες επιλογές σε επίπεδο αθλητικής δραστηριότητας, παράλληλα οι ρήτρες που προβλέπονται στις συμφωνίες αυτές, πολύ συχνά, περιορίζουν την ελευθερία του αθλητή τόσο στον αγωνιστικό χώρο όσο και στην ιδιωτική του ζωή.

Από την πλευρά του σπόνσορα η δυσκολία έγκειται στην επιλογή του κατάλληλου και πιο υποσχόμενου αθλητή, ο οποίος δεν είναι κατ' ανάγκη ο πρώτος της κατηγορίας του αλλά μπορεί να είναι εκείνος με την μεγαλύτερη εξέλιξη, και στο να εξασφαλίσει ότι η εμπορική του επένδυση θα αποφέρει το μέγιστο οικονομικό όφελος. Η απόφαση κυμαίνεται ανάμεσα σε ερασιτέχνη ή επαγγελματία, αθλητές που συμμετέχουν ή όχι σε Ολυμπιακούς Αγώνες, αθλητές ατομικών ή ομαδικών αθλημάτων, κ.λπ. (Σινανιώτη-Μαρούδη, 2002). Οφείλει να προβλέψει ατυχίες του αθλητή ή της ομάδας του, τις ενδεχόμενες οικονομικές βλέψεις της ομοσπονδίας του, ακόμα και τη γενικότερη σύννομη και ευπρεπή συμπεριφορά του.

Ρυθμίσεις στον νόμο 2725/1999

Στο άρθρο 33 παράγραφος 4 του Ν.2725/1999 προβλέπεται για τους ερασιτέχνες αθλητές ότι *“Επιτρέπεται σε αθλητή ατομικού ή ομαδικού αθλήματος να συνάπτει συμβάσεις χορηγίας ή διαφήμισης προϊόντων ή υπηρεσιών με φυσικό ή νομικό πρόσωπο, εφόσον τούτο δεν αντίκειται στους τεχνικούς κανονισμούς του αθλήματος, στους*

κανονισμούς της οικείας αθλητικής ομοσπονδίας ή της Δ.Ο.Ε. Οι συμβάσεις του προηγούμενου εδαφίου απαιτείται να εγκριθούν από την οικεία αθλητική ομοσπονδία και με μέριμνά της να κατατεθούν στην αρμόδια Δ.Ο.Υ.. Αν δεν συντρέχει μια από τις προϋποθέσεις, οι συμβάσεις είναι ανίσχυρες και δεν παράγουν έννομα αποτελέσματα.”. Αντίθετα, ο νόμος 2725/1999 δεν περιέχει καμία ρύθμιση για το sponsoring στην επαγγελματική αθλητική δραστηριότητα.

Σύγκρουση σπόνσορα Ομοσπονδίας και Αθλητή

Ήδη από τη διατύπωση του νόμου 2725/1999 στο άρθρο 33 παράγραφος 4 παρατηρείται το πλεονέκτημα της ομοσπονδίας έναντι του σωματείου. Και σε προηγούμενα σημεία της παρούσης αναδείχθηκε ο μονοπωλιακός ρόλος της ομοσπονδίας. Στο παρόν κεφάλαιο ανακύπτει και πάλι το ζήτημα αυτό, εφόσον ο ερασιτέχνης αθλητής καλείται να λάβει προ-έγκριση της ομοσπονδίας προκειμένου να συνάψει σύμβασης sponsoring. Το βασικό μειονέκτημα της προϋπόθεσης προ-έγκρισης της σύμβασης sponsoring ενός ερασιτέχνη αθλητή από την ομοσπονδία του είναι ότι με έμμεσο αλλά αποτελεσματικό τρόπο προστατεύεται προνομιακά ο σπόνσορας της ομοσπονδίας έναντι του αθλητή, ιδίως εάν αναλογιστεί κανείς ότι στα περισσότερα ολυμπιακά αθλήματα συμμετέχουν ερασιτέχνες, βάσει ελληνικής νομοθεσίας, αθλητές (Παναγιωτόπουλος, 2005). Επιπλέον, οποιαδήποτε αντίρρηση του σωματείου είναι χωρίς νομικό αποτέλεσμα εφόσον δεν αποτελεί προϋπόθεση εγκυρότητας της συμφωνίας.

Έχει παρατηρηθεί ωστόσο και η περίπτωση όπου ο σπόνσορας της ομοσπονδίας χρησιμοποιεί την εικόνα ενός αθλητή που ανήκει στην ομοσπονδία αυτή, χωρίς τη δική του συναίνεση, προκειμένου να αυξήσει τη δημοτικότητά του⁶². Είναι πράγματι λίγες οι περιπτώσεις εκείνες που ο αθλητής μπορεί να έρθει σε σύγκρουση με την ομοσπονδία του σχετικά με την επιλογή διαφορετικού σπόνσορα και να βγει κερδισμένος. Παρότι λοιπόν οι εταιρείες προσεγγίζουν και τους αθλητές της ομοσπονδίας που στηρίζουν, η σχέση του αθλητή με την ομοσπονδία του είναι τέτοιας βαρύνουσας σημασίας και επηρεάζει τόσο την αθλητική του πορεία που τις περισσότερες φορές αδυνατώντας να δράσει διαφορετικά, “επιτρέπει” στην ομοσπονδία να καρπωθεί τη δική του φήμη, το δικό του brand name(Παναγιωτόπουλος, 2005).

⁶² Περίπτωση Chepalova Nikolay Zuyev, A Skier's Sporting Lawsuit, 19/09/2003, <http://www.pravdareport.com/history/19-09-2003/3750-chepalova-0>

Συνοψίζοντας “Το ατομικό συμφέρον του αθλητή για την εμπορική εκμετάλλευση της διαφημιστικής του αξίας, το συμφέρον του συλλόγου για την εκμετάλλευση της διαφημιστικής αξίας του αθλητή προς όφελος του συλλόγου και το συμφέρον της ένωσης, στην οποία υπάγεται ο σύλλογος, για την εμπορική εκμετάλλευση προς όφελος της ίδιας της ένωσης” συνθέτουν τα συγκρουόμενα συμφέροντα (Σινανιώτη-Μαρούδη, 2002).

Ρήτρες - Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά σύμβασης sponsoring

Το πιο συχνό πρόβλημα στις συμβάσεις sponsoring είναι οι συμβατικές ρήτρες. Πρόκειται για προβλέψεις στο συμβόλαιο που αφορούν τους ειδικότερους όρους της συμφωνίας και τις ιδιαίτερες δεσμεύσεις των μερών. Σε αυτό το επίπεδο παρατηρούνται και οι περισσότεροι περιορισμοί στην οικονομική αλλά και προσωπική ελευθερία του αθλητή. Ενώ το μεγαλύτερο μέρος μιας συμφωνίας sponsoring είναι τυπικό και προδιατυπωμένο πολλές φορές, οι συμβατικές ρήτρες είναι εκείνες που γίνονται αντικείμενο διαπραγματεύσεων μεταξύ των μερών. Οι ρήτρες άλλοτε προβλέπουν υποχρεώσεις παράλειψης⁶³, άλλοτε υποχρεώσεις ενέργειας, άλλοτε υποδείξεις καλής διαγωγής εντός και εκτός αγωνιστικού χώρου. Στόχος των ρητρών είναι να μπορέσει η εταιρεία σπόνσορας να εξασφαλίσει το μέγιστο οικονομικό κέρδος, ελέγχοντας την αθλητική αλλά και την οικονομική και προσωπική δραστηριότητα του αθλητή- δέκτη του sponsoring. Η πιο χαρακτηριστική και συνηθισμένη ρήτρα είναι εκείνη που προβλέπει ότι εάν ο αθλητής βρεθεί θετικός για doping, η εταιρεία sponsor διατηρεί το δικαίωμα να υπαναχωρήσει, να λύσει δηλαδή τη συμφωνία της με τον αθλητή, είτε με είτε χωρίς να αποζημιωθεί η εταιρεία για την ενδεχόμενη απώλεια στα κέρδη της λόγω της σύνδεσης της εταιρείας με τον αθλητή. Επίσης συχνό είναι να προβλέπεται αντίστοιχο δικαίωμα λύσης του συμβολαίου (υπαναχώρησης) της εταιρείας εφόσον ο αθλητής κατηγορηθεί ή καταδικαστεί για ποινικό αδίκημα. Είναι ωστόσο πολύ ενδιαφέρον, όπως θα παρουσιαστεί πιο αναλυτικά, ότι η ίδια εταιρεία δεν επιλέγει πάντοτε την ίδια στάση όταν ένας αθλητής που στηρίζει κατηγορηθεί για doping ή ποινικό αδίκημα.

⁶³ Όπως την υποχρέωση παράλειψης δηλώσεων υπέρ ανταγωνιστικής εταιρείας. Βλ. Παναγιωτόπουλο, 2005 σελ. 545, υποσημ. 100 με αναφορά στις δηλώσεις Kemp, η οποία είχε σπόνσορα τη Reebok, και έκανε δηλώσεις υπέρ της Nike.

Ρήτρα αποκλειστικότητας

Πολύ συχνά ένας αθλητής brand name υπογράφει συμβόλαια sponsoring με περισσότερους σπόνσορες. Η προβολή των προϊόντων ή υπηρεσιών γίνεται ταυτόχρονα χρονικά, δεν συνδέεται ο αθλητής με ένα μόνο εμπορικό σήμα και το κέρδος διαχέεται. Για να αποφύγει τέτοια φαινόμενα, η πρώτη εταιρεία που θα υπογράψει συμβόλαιο sponsoring με έναν αθλητή θα επιδιώξει να εντάξει και ρήτρα αποκλειστικότητας, προκειμένου να κερδίσει μεγαλύτερη προβολή. Όπως όμως ήδη αναφέρθηκε, οι ρήτρες αυτές δεν είναι πάνω από το νόμο και με βάση το άρθρο 178 του Αστικού Κώδικα, μία ρήτρα που απαγορεύει κάθε άλλη συμφωνία με οποιονδήποτε άλλο σπόνσορα αντίκειται στα χρηστά ήθη και δεν μπορεί να έχει ισχύ (Σινανιώτη-Μαρούδη, 2002). Αντίθετα, μια ρήτρα αποκλειστικότητας που απαγορεύει τη συνεργασία του αθλητή με ανταγωνιστική εταιρεία ή προϊόν, κρίνεται θεμιτή, ιδίως εφόσον η αντιπαροχή, δηλαδή οι οικονομικές απολαβές, είναι ανάλογες. Θεμιτό είναι επίσης να ορίζονται και οι διαφημιστικές υποχρεώσεις του αθλητή, ώστε εάν εκ των υστέρων επιθυμεί να συμβληθεί με έτερη εταιρεία, να γνωρίζει τις προϋπάρχουσες δεσμεύσεις του και να μπορεί να διαπραγματευτεί υπό ρεαλιστικούς όρους με τη δεύτερη εταιρεία. Άρα ισχύει ο κανόνας της αναλογικότητας, επομένως ο χορηγός δεν έχει απόλυτο δικαίωμα έναντι όλων και δεν μπορεί “αυτόματα” να παύει κάθε ανταγωνιστική χρήση, αλλά θα έχει μόνο ενοχικές αξιώσεις κατά του δικαιοπαρόχου του για αντισυμβατική συμπεριφορά. (Κοριατοπούλου- Αγγέλη, 2007).

Η ρήτρα αυτή είναι κανόνας στις συμφωνίες που υπογράφουν οι επαγγελματίες καλαθοσφαιριστές στο επαγγελματικό πρωτάθλημα καλαθοσφαίρισης των ΗΠΑ, τόσο με την ομάδα όσο και με την εθνική ομοσπονδία του, γνωστή ως NBA, με τις οποίες ρυθμίζονται διάφορα ζητήματα μεταξύ των οποίων και η παραχώρηση άδειας χρήσης ορισμένων στοιχείων του right of publicity. Χαρακτηριστικά αναφέρεται στο περιεχόμενο μίας τέτοιου είδους συμφωνίας ότι : “ ο παίκτης με την παρούσα χορηγεί στις ομάδες του NBA (και στους σχετικούς φορείς) τα αποκλειστικά δικαιώματα χρήσης των χαρακτηριστικών του παιχνιδιού του αθλητή, όπως ειδικότερα ορίζεται και για τέτοιους σκοπούς αδειοδότησης της ομάδας, όπως αυτοί διατυπώνονται στη συμφωνία μεταξύ της εθνικής ομοσπονδίας και των ομάδων... “ (Σταμέλου, Το δικαίωμα της δημοσιότητας του επαγγελματία αθλητή στις ΗΠΑ, ΔιΜΜΕ 1/2009).

Ρήτρες απόδοσης

Περιπτώσεις όπου η συμφωνία sponsoring προβλέπει δικαίωμα λύσης της συμφωνίας του σπόνσορα είναι και εκείνες όπου ο αθλητής αποσύρεται από την ενεργό δράση ή όταν δεν μπορεί να αγωνιστεί για μεγάλο χρονικό διάστημα λόγω τραυματισμού. Σε περιπτώσεις ομαδικών αθλημάτων αντίστοιχες συνέπειες μπορεί να επιφέρει και ο υποβιβασμός μιας ομάδας σε άλλη αγωνιστική κατηγορία. Οι ρήτρες αυτές ονομάζονται KPI (key performance indicators) και συγκεκριμενοποιούν τις προσδοκίες του σπόνσορα. Οι δείκτες αυτού διαφέρουν ανάλογα με τη φύση του αθλήματος αλλά είναι ακόμα ένας τρόπος περιορισμού της αθλητικής δραστηριότητας και συνακόλουθα και την οικονομικής ελευθερίας του αθλητή⁶⁴. Η οικονομική ενίσχυση του αθλητή που συνδέεται με τις αποδόσεις του ή της ομάδας του, αν και αποτελεί σημαντικό κίνητρο για βελτίωση της αθλητικής του κατάστασης και απόδοσης, συνιστά επιπλέον και απειλή. Κατά Παναγιωτόπουλο (2005) “Τα αυξανόμενα επιχορηγούμενα συμφέροντα στον αθλητισμό και την αθλητική δράση, αποτελούν απειλή κατά της ανεξαρτησίας και της αυτονομίας των αθλητικών οργανώσεων και υπονομεύουν όντως τις ηθικές αξίες της ιδιότητας του αθλητή” (σελ. 211). Είναι πρόδηλο ότι οι ρήτρες αυτές είναι συχνά συνυπαίτιες για τις περιπτώσεις doping των αθλητών.

Ρήτρα ευπρεπούς συμπεριφοράς – Moral clause

Η επιλογή του κατάλληλου αθλητή/ αντιπροσώπου είναι δύσκολη. Η θετική εικόνα που έχουν οι καταναλωτές, φίλαθλοι, οπαδοί, κ.λπ., για έναν αθλητή ή μία αθλήτρια προσδίδει ευνοϊκή αντίληψη για μια υπηρεσία ή ένα προϊόν που διαφημίζει. Αν και πολύ συχνά οι καταναλωτές θυμούνται τη διαφήμιση, τον εμφανιζόμενο αθλητή και λιγότερο το προϊόν ή την υπηρεσία, η σύνδεση μιας εταιρείας με έναν αθλητή δύναται να αποφέρει μεγάλη κέρδη. Όπως όλοι, έτσι και οι αθλητές υποπίπτουν σε ατοπήματα είτε στην αθλητική τους δραστηριότητα είτε στην προσωπική τους ζωή. Όταν όμως ένας αθλητής συνδέεται λόγω sponsoring με μία εταιρεία, η παράνομη ή ακόμα και η ατυχής συμπεριφορά του μπορεί να πλήξει την εταιρεία αυτή και να υποστεί οικονομικής φύσης πλήγματα.

Λόγω της ραγδαίας τηλεοπτικής και ψηφιακής μετάδοσης της πληροφορίας, η συχνότητα με την οποία το κοινό πληροφορείται για σκανδαλώδεις συμπεριφορές

⁶⁴ <http://bedfordgroupconsulting.com/marketing-insights/avoiding-the-perils-of-sport-sponsorship/>

αθλητών ολοένα και μεγαλώνει. Ως συνέπεια οι εταιρείες έχουν εντάξει ρήτρες ευπρεπούς συμπεριφοράς στις συμβάσεις sponsoring. Μέσω των ρητρών αυτών αποσκοπούν στο να αποσυνδέσουν το όνομά τους το ταχύτερον δυνατόν από έναν αθλητή ο οποίος έχει παρανομήσει, έχει καταδικασθεί για doping, κ.λπ. Η εκτεταμένη έκθεση της προσωπικής ζωής όλων των χρηστών των μέσων κοινωνικής δικτύωσης, η αυξημένη δυνατότητα καταγραφής μίας προσωπικής στιγμής ενός αναγνωρίσιμου αθλητή ευθύνονται για μία τάση καθωσπρεπισμού ακόμα και στις λεγόμενες δυτικές κοινωνίες που χαρακτηρίζονται ως δημοκρατικές και ηθικά πιο απελευθερωμένες. Έτσι οι ρήτρες ευπρεπούς συμπεριφοράς στόχο δεν έχουν τόσο την διατήρηση ενός επιπέδου ηθικής αλλά επικεντρώνονται στις αρνητικές συνέπειες που μπορεί να έχει μια “ανήθικη” συμπεριφορά του αθλητή στην εικόνα του σπόνσορα (Gábris, 2010).

Στην απλούστερη μορφή της η ρήτρα αυτή περιορίζεται στην υποχρέωση του αθλητή να μην εκφράζεται αρνητικά για τον sponsor, να μην αποκαλύπτει μυστικά του, κ.λπ. (Σινανιώτη-Μαρούδη, 2002). Οι ρήτρες όμως αυτές είναι συνήθως αμφιλεγόμενες και αποτελούν αντικείμενο έντονης διαπραγμάτευσης (Chase R. Chr., 2009). Επιτρέπουν στον σπόνσορα, μονομερώς (Epstein C., 2015), να υπαναχωρήσει από τη συμφωνία ή να την αναστείλει εάν ο αθλητής υποπέσει σε μία από τις συμπεριφορές που προβλέπονται από τις ρήτρες αυτές. Συνήθως η συμπεριφορά αυτή θα χαρακτηρίζεται στη ρήτρα ως παράνομη, σκανδαλώδης ή δημοσίως κατακριτέα ουσιαστικά μία συμπεριφορά που πλήττει την δημόσια εικόνα του αθλητή και επομένως και του σπόνσορα (Epstein C., 2015).

Εδώ είναι και το κλειδί της διαπραγμάτευσης. Όσο πιο συγκεκριμένα περιγράφεται η συμπεριφορά που κατά την εταιρεία θεωρείται απαράδεκτη, τόσο πιο δύσκολα μπορεί να αποδεσμευτεί η εταιρεία. Όσο πιο λεπτομερής η περιγραφή τόσο μικρότερος και ο περιορισμός του αθλητή. Όταν γνωρίζει εκ των προτέρων τι οφείλει να αποφεύγει, θα του είναι πιο εύκολο να μην το κάνει. Καθώς ο όρος «ανήθικος» έχει τελείως διαφορετική σημασία σήμερα από ότι είχε πριν 40 χρόνια, αλλά και άλλη σημασία έχει στις Η.Π.Α. και άλλη στην Τουρκία ή στην Σαουδική Αραβία. Το όριο ανοχής, το επίπεδο ηθικής συμπεριφοράς διαφέρει και ανάλογα με το προϊόν/ υπηρεσία που διαφημίζεται. Έτσι άλλο επίπεδο ηθικότητας θα επιθυμεί μία εταιρεία στοιχημάτων και άλλη μία εταιρεία που παράγει τρόφιμα που απευθύνονται σε παιδιά (Boyd, 2011). Για παράδειγμα μία γενική ρήτρα θα μπορούσε να έχει την παρακάτω διατύπωση “Εάν οποιαδήποτε στιγμή, κατά τη γνώμη του σπόνσορα, ο Αθλητής γίνει αντικείμενο

δημόσιας κατακραυγής, περιφρόνησης ή σκανδάλου που επηρεάζει την εικόνα ή την υπόληψη του Αθλητή, τότε η Εταιρεία μπορεί, μετά από γραπτή ειδοποίηση προς τον Αθλητή, να αναστείλει ή να τερματίσει αμέσως αυτή τη Συμφωνία, πέραν των λοιπών δικαιωμάτων και ενδίκων μέσων του χορηγούνται με το παρόν ή από το νόμο” (Chase R. Chr., 2009). Και μόνο ότι το κριτήριο είναι «η γνώμη του σπόνσορα» εγείρονται σοβαρά ερωτήματα για το κατά πόσο ο σπόνσορας επιθυμεί να διαφυλάξει την εικόνα του ή απλώς να έχει έναν εύκολο τρόπο να υπαναχωρήσει αζημίως από τη σύμβαση sponsoring. Η ευελιξία του σπόνσορα, όσο και αν είναι επιθυμητή, θα πρέπει εν μέρει να θυσιαστεί για δικό του όφελος. Όσο πιο συγκεκριμένες είναι οι ρήτρες, τόσο πιο γρήγορα θα μπορέσει να λάβει τα μέτρα που επιθυμεί αφού ο αθλητής δεν θα μπορεί εύκολα να αντικρούσει τα επιχειρήματά του (Pagar B. Ch., 2016).

Μια συγκεκριμένη περιπτώσιολογία δεν μπορεί να ερμηνευτεί με όση ευρύτητα εξυπηρετεί τον σπόνσορα στην εκάστοτε περίπτωση. Μία διατύπωση που αντιπροτείνεται είναι “Εάν σε οποιαδήποτε στιγμή κατά τη διάρκεια της σύμβασης ο Αθλητής καταδικαστεί για ποινικό αδίκημα ή ομολογήσει έγκλημα, τότε ο Σπόνσορας μπορεί, κατόπιν γραπτής καταγγελίας προς τον Αθλητή, να αναστείλει ή να τερματίσει την παρούσα Σύμβαση και τις υπηρεσίες του Αθλητή, πέραν των λοιπών δικαιωμάτων και ενδίκων μέσων του χορηγούνται με το παρόν ή από το νόμο” (Chase R. Chr., 2009). Ωστόσο, για τις περιπτώσεις που ο αθλητής αποδεδειγμένα έχει κάνει χρήση αναβολικών ουσιών, υποστηρίζεται η θέση που επιτρέπει στον σπόνσορα να καταγγείλει τη σύμβαση ακόμα και αν αυτό δεν προβλέπεται ρητώς στη σύμβαση sponsoring⁶⁵. Και αυτή η διατύπωση ίσως είναι υπερβολικά περιορισμένη καθώς προβλέπει μόνο περιπτώσεις ποινικά κολάσιμης συμπεριφοράς.

Φυσικά, είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι οι συμφωνίες αυτές παραμένουν πάντοτε ιδιωτικές και δεν έχουν την δεσμευτικότητα του νόμου. Αυτό συνεπάγεται ότι ακόμα και αν ο σπόνσορας έχει συμπεριλάβει μία ρήτρα ευπρεπούς συμπεριφοράς στη σύμβαση sponsoring, και ο αθλητής υποπέσει στην εκεί περιγραφόμενη συμπεριφορά, δεν υποχρεούται ο σπόνσορας να λύσει ή να αναστείλει τη συμφωνία εφόσον κρίνει ότι κάτι τέτοιο δεν εξυπηρετεί τα συμφέροντά του. Αυτή είναι μια τακτική που ακολουθείται συχνά από τις εταιρείες, παραδείγματα της οποίας θα αναπτυχθούν παρακάτω. Τέτοιες πρακτικές εταιρειών, που επιλέγουν να μην αποδεσμευτούν από

⁶⁵ Βλ. Σινανιώτη-Μαρούδη, 2002

αθλητή με αποκλίνουσα συμπεριφορά, μπορεί να οδηγήσει σταδιακά και τους αθλητές να συμπεριλαμβάνουν στις συμφωνίες sponsoring αντίστοιχες ρήτρες, θέλοντας εκείνοι να αποδεσμευτούν από την εταιρεία που αποδέχεται τέτοιες συμπεριφορές.

Οι αθλητές περιλαμβάνουν ηθικές ρήτρες στις συμβάσεις sponsoring που απευθύνονται στους sponsors, όχι μόνο για τον παραπάνω λόγο, αλλά και για να προφυλαχθούν από αμφιλεγόμενες, ανήθικες και παράνομες πρακτικές και συμπεριφορές των ίδιων των sponsors. Ουσιαστικά επιθυμούν να διαφυλάξουν το δικό τους brand name από ζημία που μπορεί να προκαλέσει ανήθικη, σκανδαλώδης, παράνομη συμπεριφορά της εταιρείας. Δημιουργείται έτσι μια σχέση αμοιβαιότητας καθότι και τα δύο μέρη έχουν το δικαίωμα να τερματίσουν ή να αναστείλουν τη συνεργασία αυτή. Παράδειγμα αποτελεί ο Vijay Singh, αθλητής του γκολφ, ο οποίος το 2009 υπέγραψε πενταετή σύμβαση sponsoring έναντι 8 εκατομμυρίων δολαρίων με την Stanford Financial Group, έναν μόλις μήνα πριν κατηγορεί η Stanford για συμμετοχή σε μεγάλης κλίμακας απάτη (Ponzi scheme) (Epstein C., 2015).

Στην περίπτωση όπου τελικά ο σπόνσορας επιλέγει να αποζημιωθεί λόγω της αποκλίνουσας συμπεριφοράς του αθλητή, έχει περισσότερες επιλογές. Να τερματίσει την συμφωνία, να αναζητήσει αποζημίωση για την ζημία που υπέστη λόγω της συμπεριφοράς του αθλητή, να αναστείλει τη συμφωνία, άρα και την καταβολή της οικονομικής ενίσχυσης, διατηρώντας ωστόσο τη συνεργασία. Εάν ο αθλητής δεν γνωρίζει εκ των προτέρων ποια θα είναι η επιλογή του σπόνσορα, βρίσκεται και πάλι εξαρτώμενος από τα συμφέροντα της εταιρείας. Ναι μεν θα βρίσκεται στη θέση αυτή λόγω δικής του συμπεριφοράς (η υπαιτιότητα σπανίως εξετάζεται⁶⁶) αλλά δεν θα γνωρίζει ποιες θα είναι οι συνέπειες. Συνέπειες οι οποίες δεν θα αποδοθούν από μία ανεξάρτητη επιτροπή ή συμβούλιο αλλά από τον σπόνσορα.

⁶⁶ Σε ζητήματα ποινικού δικαίου το δικαστήριο είναι αρμόδιο να εξετάσει τα ζητήματα υπαιτιότητας. Η σημείωση εδώ αφορά περιπτώσεις όπου μια μη ποινικά κολάσιμη αλλά ηθικά αμφισβητούμενη πράξη μπορεί να έγινε αυθορμήτως, χωρίς πρόθεση να προσβάλλει κάποιον και σε απόλυτα ιδιωτικό χώρο. Αντιπαράβαλε την περίπτωση όπου ο εκπρόσωπος του Jayson Williams, όταν ο τελευταίος διώχθηκε ποινικά για ανθρωποκτονία το 2002, επικαλέστηκε ότι οι ηθικές ρήτρες στο συμβόλαιό του δεν είχαν παραβιαστεί καθώς οι ρήτρες προϋπέθεταν εκ προθέσεως παράπτωμα και στην κατηγορία δεν υπήρχε ένδειξη συμπεριφοράς εκ προθέσεως. Epstein C., 2015

Μία άλλη πρόβλεψη που συνήθως συνοδεύει τις ρήτρες αυτές είναι το “pay or play”. Ουσιαστικά η εταιρεία σπόνσορας διατηρεί το δικαίωμα να μην προβάλλει ή να αποσύρει τις διαφημιστικές καμπάνιες που προβάλλουν τον συγκεκριμένο αθλητή, καταβάλλοντας ωστόσο ένα ελάχιστο ποσοστό της αμοιβής του. Διατηρεί θα λέγαμε μία ορτίον έναντι του ελάχιστου τιμήματος (Pagar B. Ch., 2016). Εφόσον επιλέξει τελικά να τρέξει όλη την καμπάνια, ο αθλητής θα πληρωθεί κανονικά.

Περιπτώσιολογία

Η περίπτωση Kobe Bryant⁶⁷

Το 2003 ο Kobe Bryant κατηγορήθηκε για τον βιασμό μίας γυναίκας. Τα μέρη συμβιβάστηκαν εκτός δικαστικής αίθουσας και τελικά ο Bryant δεν καταδικάστηκε. Συνέχισε να παίζει σε όλη τη σεζόν 2003-2004, δεν έχασε παιχνίδι, ούτε του επιβλήθηκε πειθαρχική ποινή. Οι οπαδοί των Laker, δεν εκφράστηκαν συλλογικά κατά του αθλητή, μάλιστα τον υποστήριξαν ενθέρμως στην πρώτη του δημόσια εμφάνιση μετά την απαγγελία κατηγοριών. Η υποστήριξη ήταν τέτοια, που οι πωλήσεις της φανέλας του αυξήθηκαν κατακόρυφα. Ο αθλητής συνέχισε για ακόμα 13 σεζόν να παίζει επαγγελματικά στο NBA. Οι συμβάσεις sponsoring που διατηρούσε με τις εταιρείες McDonald’s, Nutella, Spalding, και Coke, συνολικής αξίας 4 εκατομμυρίων δολαρίων διακόπηκαν αλλά η συμφωνία του με την Nike ύψους 9 εκατομμυρίων δολαρίων, η οποία είχε υπογραφεί έναν μήνα πριν το σκάνδαλο, δεν διακόπηκε!

Το σκάνδαλο του Tiger Woods⁶⁸

Στην περίπτωση του αθλητή του γκολφ Tiger Woods, τα γεγονότα ή μάλλον οι φήμες που οδήγησαν σε κοινωνική κατακραυγή αφορούσαν πληροφορίες ότι ο Woods είχε απατήσεις πολλές φορές τη σύζυγό του και κλονίστηκε η εικόνα του ως καλός οικογενειάρχης και υποδειγματικός πολίτης. Έως το 2008, έχοντας κερδίσει 14 πρωταθλήματα σε συνδυασμό με τη συνεργασία του με πάρα πολλούς σπόνσορες, όπως η Nike, έφτασε να είναι ο πρώτος αθλητής να βγάλει 1 δισεκατομμύριο δολάρια από τον αθλητισμό. Όσοι σπόνσορες είχαν συνεργαστεί μαζί του λόγω ακριβώς της καλής

⁶⁷ Travis, 2016 και https://www.forbes.com/2004/09/03/cz_kb_0903kobe.html

⁶⁸ Kalb, 2013

εικόνας του ως οικογενειάρχη σε συνδυασμό με την αθλητική του δεινότητα, διέκοψαν το συμβόλαιο μαζί του. Τέτοιες εταιρείες ήταν η Accenture, η ATT, η Gatorade, η Gillette, το Golf Digest και η Tag Hauer. Ο αθλητής, αντί να προσπαθήσει να αποκαταστήσει την εικόνα του, προσπάθησε να αποσιωπήσει τις φήμες αντί να τις αντιμετωπίσει. Το Σπορτς Ιλλυστρατεδ εκτίμησε ότι μόνο το 2009 ο Tiger Woods έχασε περί τα 22 εκατομμύρια δολάρια από συμβόλαια sponsoring που διεκόπησαν. Το εν λόγω σκάνδαλο αφορούσε την προσωπική του ζωή και δεν συνδέονταν με τις αθλητικές του δραστηριότητες. Έτσι σπόνσορες, οι δραστηριότητες των οποίων σχετίζονται με τον αθλητισμό, όπως η Nike και η Electronic Arts, δεν διέκοψαν τη συνεργασία τους με τον αθλητή, παρότι έπεσε στην κατάταξη από το νούμερο 1 στο νούμερο 52. Η Nike όμως, για να διαφυλάξει και τη καλή εικόνα της εταιρείας της, δημιούργησε μία διαφήμιση, όπου ο Tiger Woods, κοιτάζοντας την κάμερα και χωρίς να μιλάει, ακούει τη φωνή του πατέρα του να του δίνει συμβουλές. Αξίζει να σημειωθεί ότι ο πατέρας του αθλητή είχε ήδη αποβιώσει όταν γυρίστηκε ο διαφήμιση! Όλα αυτά αναφέρονται στην παρούσα όχι χάριν εντυπωσιασμού αλλά προκειμένου να γίνει αντιληπτό πόση μεγάλη πίεση ασκείται από τους σπόνσορες για να διαφυλάξουν τα κέρδη τους. Η Nike παραμένει με τον αθλητή από το 1996, το 2013 η εταιρεία ανανέωσε τη συνεργασία με τον Woods και εκτιμάται ότι η συνεργασία αυτή του αποφέρει περίπου 20 εκατομμύρια δολάρια το χρόνο (Harig, 2014).

Εδώ ένας αθλητής, που δεν παρανόμησε ούτε στον ιδιωτικό ούτε στον δημόσιο/αθλητικό βίο του, ο οποίος ενήργησε μόνο κατά της συζύγου του, σε ηθικό επίπεδο (εννοώντας ότι δεν πρόκειται για περίπτωση σωματικής οικογενειακής βίας) “αναγκάστηκε” να χρησιμοποιήσει τη φωνή του νεκρού πατέρα του για να μην χάσει έναν σπόνσορα. Φυσικά θα μπορούσε να αρνηθεί και να αρνηθεί και τα χρήματα, εξάλλου είχε ήδη κερδίσει πάρα πολλά. Όμως η προσωπική και οικονομική φιλοδοξία ενός αθλητή δεν μπορεί να λειτουργήσει σαν δικαιολογία για την εταιρεία σπόνσορα που τον ωθεί να συμπεριφερθεί με αμφιλεγόμενο τρόπο.

Michael Vick και Adrian Peterson

Η εταιρεία Nike το 2007 διέκοψε τη συνεργασία της με την αθλητή αμερικάνικου φούτμπολ Michael Vick, αφού παραδέχθηκε τη συμμετοχή του σε

κυνομαχίες.. Το 2011 φαίνεται να ξέχασε η εταιρεία (και η κοινή γνώμη) τα προβλήματα του αθλητή με τη δικαιοσύνη και υπέγραψε νέο συμβόλαιο sponsoring.⁶⁹

Η ίδια εταιρεία και πάλι ακολούθησε αμφιλεγόμενη τακτική όταν ο αθλητής Adrian Peterson⁷⁰ κατηγορήθηκε για κακοποίηση ανηλίκου το 2014. Η Nike ανέστειλε απλώς τη συνεργασία του με τον αθλητή. Η εταιρεία δήλωσε ότι “η εταιρεία δεν επιδοκιμάζει την οικογενειακή βία σε οποιαδήποτε μορφή και συμμερίζεται τις ανησυχίες του NFL. Έχουμε αναστείλει τη συνεργασία μας με τον Adrian Peterson”.

Lance Armstrong⁷¹

Το 2012 η Nike διέκοψε τη συνεργασία της, αξίας 15,9 δισεκατομμυρίων δολαρίων, με τον επτά φορές πρωταθλητή του Tour de France, Lance Armstrong. Η αιτία ήταν ότι βρέθηκε θετικός σε έλεγχο για doping. Η εταιρεία συνεργαζόταν με τον αθλητή για περίπου μία δεκαετία. Αν και δεν επιθυμούσε να διακόψει αυτή την κερδοφόρα συνεργασία, δεν θα μπορούσε να συσχετιστεί και να θεωρηθεί ότι στηρίζει την πρακτική του doping. Βέβαια όταν είχαν αποδοθεί απλώς κατηγορίες στον αθλητή, χωρίς να έχει βεβαιωθεί η ενοχή του, η Nike βρισκόταν στο πλευρό του, πράγμα που είχε περισώσει το brand name του παροδικά. Όταν όμως επιβεβαιώθηκε η κατηγορία και διέκοψε τη συνεργασία η Nike, κάθε εμπορική αξία του ονόματος του χάθηκε, όπως βέβαια και τα επτά του μετάλλια.

Στο βωμό του sponsor - Ακραίες αποφάσεις αθλητών

Ο ελληνικής καταγωγής Αυστραλιανός αθλητής της σκοποβολής και δις Ολυμπιονίκης Michael Diamond είχε δηλώσει πρόθυμος να αλλάξει το όνομά του στα πλαίσια των Ολυμπιακών Αγώνων της Αθήνας, έναντι αμοιβής, προκειμένου να διαφημιστεί με αυτόν τον τρόπο κάποιος sponsor. Όπως χαρακτηριστικά δήλωνε το όνομα του sponsor θα γραφόταν με χρυσά γράμματα, εφόσον κέρδιζε ο Diamond, αφού θα ταυτιζόταν με το όνομα του αθλητή (Παναγιωτόπουλος, 2005).

Ο αθλητής της καλαθοσφαίρισης στο NBA Rasheed Wallace έλαβε πρόταση να διαφημίσει προϊόντα εταιρείας σοκολάτας μέσω τατουάζ⁷². Εν τέλει αρνήθηκε, αλλά

⁶⁹ The Associated Press, 01/07/2011

⁷⁰ Sharp K., 17/09/2014 <http://www.sbnation.com/nfl/2014/9/17/6338333/adrian-peterson-nike-sponsorship-child-abuse>

⁷¹ Heitner, 2012, <https://www.forbes.com/sites/darrenheitner/2012/10/17/nikes-disassociation-from-lance-armstrong-makes-nike-a-stronger-brand/#5dc81b226df4>

προέκυψαν πλήθος ερωτημάτων για το κατά πόσο μπορεί το NBA να απαγορεύσει μία τέτοια ενέργεια⁷³. Κατά την άποψη της γράφουσας, το σώμα του κάθε προσώπου είναι κομμάτι της προσωπικότητάς του και σαφώς τμήμα της σφαίρας της αυτοδιάθεσής του, αλλά προκύπτει σοβαρό ζήτημα κατά πόσο είναι σύμφωνη με τα χρηστά ήθη η χρήση του σώματος ως διαφημιστικό πλακάτ.

Η Βελγίδα τενίστρια Clijsters δε, αποφάσισε να μην αγωνιστεί στους Ολυμπιακούς Αγώνες της Αθήνας το 2004 καθώς ο επίσημος χορηγός της βέλγικης αποστολής στον ρουχισμό, της επίσημης φόρμας έφερα σήμα ανταγωνιστικής με τον δικό της σπόνσορα εταιρείας (Παναγιωτόπουλος, 2005).

⁷² <http://abcnews.go.com/Sports/story?id=99768&page=1>

⁷³ βλ. John Vukelj, Post No Bills: Can the NBA Prohibit its Players from Wearing Tattoo Advertisements?, Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal Volume 15, Issue 2 2005 Article 9 VOLUME XV BOOK 2

VII. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η αθλητική βιομηχανία χαρακτηρίζεται από παράδοξα. Έχει έντονο μονοπωλιακό χαρακτήρα, αφού σχεδόν απόλυτος ρυθμιστής αποτελούν οι εθνικές ομοσπονδίες, δηλαδή ιδιωτικοί φορείς. Οι φορείς αυτοί αποτελούνται από τα σωματεία, τις ομάδες, οι οποίες υπογράφουν συμβόλαια με την κινητήρια δύναμη της βιομηχανίας, ήτοι τους αθλητές. Και ενώ οι αθλητές προσφέρουν τις υπηρεσίες τους στα σωματεία και αμείβονται από αυτά, δεσμεύονται από τους Κανονισμούς και των ομοσπονδιών. Είναι δε συχνό φαινόμενο στα καταστατικά των σωματείων και στους Κανονισμούς των ομοσπονδιών να προβλέπονται περιορισμοί τέτοιοι που δεσμεύουν και περιορίζουν τον αθλητή ακόμα και στον ιδιωτικό του βίο. Τέτοιοι περιορισμοί ιδιωτικού βίου δεν συνηθίζονται στις συμβάσεις εργασίας του μέσου εργαζόμενου, με εξαίρεση ίσως τα συμφωνητικά εχεμύθειας. Οι περιορισμοί που συναντώνται συχνότερα είτε αφορούν την εκμετάλλευση της φήμης της προσωπικότητας του αθλητή, το brand name του, και θέτουν εμπόδια σε συμβόλαια sponsoring που επιθυμούν να υπογράψουν οι αθλητές, είτε αφορούν έναν ευρύτερο τομέα της κοινωνικής και οικογενειακής ζωής του αθλητή και τον υποχρεώνουν σε “ευπρεπή συμπεριφορά”. Όλα τα παραπάνω αποδυναμώνουν τη διαπραγματευτική δύναμη του αθλητή/ εργαζόμενου, καθώς μια ρήξη στις σχέσεις του με την ομοσπονδία είναι πολύ πιθανόν να επιφέρει τη λήξη της επαγγελματικής του σταδιοδρομίας, η οποία έτσι και αλλιώς είναι de facto χρονικά περιορισμένη. Τα μόνα σημεία του συμβολαίου που δεν είναι προκαθορισμένα είναι ο μισθός του (ή η αποζημίωσή του για τους ερασιτέχνες) και η διάρκεια, αν και το τελευταίο έχει περιορισμούς ως προς την ελάχιστη και μέγιστη τιμή του.

Ένα ακόμα παράδοξο που συναντά κανείς στην αθλητική βιομηχανία είναι η νομοθετική παρέμβαση στην επιλογή του εργοδότη. Περιπτώσεις δηλαδή που ο ίδιος ο αθλητικός νόμος θέτει εμπόδια ή επιτρέπει να υπάρχουν τέτοιοι περιορισμοί στους Κανονισμούς των ομοσπονδιών για την ελεύθερη και απρόσκοπτη μετεγγραφή των αθλητών από ένα σύλλογο σε άλλον. Σε βαθμό μάλιστα που χρειάστηκε το ΔΕΕ με σειρά αποφάσεων και με “εισβολή” στον αθλητικό τομέα να αποσαφηνίσει ότι οι αθλητές, όπως όλοι οι εργαζόμενοι, μπορούν να κυκλοφορούν ελεύθερα εντός της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Ο χαρακτηρισμός των αθλητών ως εργαζομένους από το ΔΕΕ επέφερε σημαντικές αλλαγές στον χώρο του ευρωπαϊκού ποδοσφαίρου, εκτινάσσοντας

τις αμοιβές στα ύψη, επιτρέποντας στους αθλητές να μετακινούνται ευκολότερα από σύλλογο σε σύλλογο. Το σημαντικότερο όλων ήταν ότι φάνηκε η διάθεση της Κοινότητας να μην αφήνει παντελώς ελεύθερες τις μονοπωλιακές ομοσπονδίες, ιδίως εκείνες τις παντοδύναμες ομοσπονδίες του ευρωπαϊκού ποδοσφαίρου.

Παρά επομένως του χαρακτηρισμού των αθλητών ως εργαζομένους από το Δικαστήριο Ευρωπαϊκής Ένωσης, εφόσον υπάρχουν σχέση εξάρτησης, ελέγχου, μισθός κ.λπ., η ελληνική νομοθεσία επιλέγει να διαχωρίζει τους αθλητές σε επαγγελματίες και ερασιτέχνες, σε εργαζόμενους με σύμβαση εξαρτημένης εργασίας και μη, με όρους προκαθορισμένους και χωρίς να εξετάζει τις πραγματικές συνθήκες της σχέσης αθλητή-σωματείου. Τα δικαιώματα που απονέμει η εργατική νομοθεσία στους εργαζόμενους, αναγνωρίζονται μόνο για μια μικρή, και μάλιστα ευνοημένη ομάδα αθλητών. Αυτός ο τυπικός διαχωρισμός δεν αφορά τα χαρακτηριστικά των ίδιων των αθλητών και του τρόπου με τον οποίο παρέχουν τις υπηρεσίες τους, αλλά με βάση τα χαρακτηριστικά του σωματείου τους. Αφήνει δε τελείως απροστάτευτους την πλειοψηφία των αθλητών και το σύνολο των αθλητριών. Δεν τους αναγνωρίζεται το δικαίωμα σε μισθό και εν συνόλω δεν μπορούν να αναζητήσουν και να διεκδικήσουν εργασιακά δικαιώματα. Δυστυχώς και η ελληνική δικαιοσύνη, μέσω δικαστικών αποφάσεων, άφησε την πλειοψηφία των αθλητών εκτεθειμένους στην διαπραγματευτική και οικονομική υπεροχή των σωματείων, αφήνοντας έντονα ερωτηματικά για την συνταγματικότητα αυτών των ρυθμίσεων και αποφάσεων. Φαίνεται επομένως πρόθυμη η Πολιτεία, να θυσιάσει την πλειοψηφία των αθλητών που καλεί και υποχρεώνει να συμμετέχουν στην εθνική ομάδα χάριν της οικονομικής βιωσιμότητας των σωματείων. Ενώ λοιπόν επιβάλλει τη συμμετοχή όλων των αθλητών στην Εθνική Ομάδα, δεν απονέμει σε όλους τους αθλητές τα κεκτημένα εργατικά δικαιώματα.

Ωστόσο, και στις ιδιωτικές οικονομικές τους συμφωνίες, οι αθλητές δέχονται περιορισμούς τόσο στην οικονομική όσο και στην προσωπική τους ελευθερία. Ρήτρες συμπεριφοράς, αποκλειστικότητας και απόδοσης εμπεριέχονται και στις συμβάσεις *sponsoring*. Αποτελούν μάλιστα παγιωμένο περιεχόμενο όλων των συμβάσεων *sponsoring*. Το κατά πόσο μπορεί ένας οικονομικός/ επιχειρηματικός σου συνεργάτης να καθορίσει την συμπεριφορά σου αποτελεί από μόνο του ένα ερώτημα. Η αόριστη διατύπωση που συχνά επιλέγουν οι εταιρείες κατά την πρόβλεψη αυτών των ρητρών αφήνουν τον αθλητή εκτεθειμένο αφού θα μπορούν ανά πάσα στιγμή και με ήσσοнос

σημασίας ηθικό “παράπτωμα” να λήγουν αζημίως το συμβόλαιό τους. Είναι ενδιαφέρον παράλληλα να σημειωθεί ότι και η ευπρέπεια της εταιρείας sponsoring βρίσκεται συχνά στο μικροσκόπιο.

Η κριτική που έχει ασκηθεί στην ελληνική νομοθεσία και νομολογία από πλήθος θεωρητικών και από το σύνολο των αθλητών, όχι βέβαια και των σωματείων, φαίνεται να οδηγούν σε ένα πιο ξεκάθαρο και ευοίωνα μονοπάτι για τους αθλητές. Το σχέδιο νόμου που επεξεργάζεται το νομοθετικό σώμα, φέρει υποσχόμενες αλλαγές και εστιάζει περισσότερο στις ρεαλιστικές ανάγκες τόσο των αθλητών όσο και των σωματείων. Παρότι θα μπορούσε να χαρακτηριστεί αρκετά παρεμβατικός, στη μορφή που είναι τώρα ο καινούργιος αθλητικός νόμος, και με έντονα ρυθμιστική διάθεση απέναντι στο μονοπώλιο των ομοσπονδιών, ευνοεί τους αθλητές, τουλάχιστον στο επίπεδο που τους κατατάσσει σε κατηγορίες (ερασιτέχνες, αμειβόμενοι και επαγγελματίες) με ρεαλιστικότερα κριτήρια και επομένως απονέμει στους αμειβόμενους και επαγγελματίες αθλητές τα εργατικά δικαιώματα που τους αναλογούν.

Εάν το σχέδιο νόμου ψηφιστεί και παραμείνουν ως έχουν τα αναφερόμενα στην παρούσα άρθρα ανατρέπεται τόσο η παρούσα κατάσταση στα εργασιακά των αθλητών αλλά και η κρατούσα νομολογία, αναδεικνύοντας έτσι ότι η ασκούμενη κριτική στην ισχύουσα νομοθεσία και τάση της νομολογίας βασιζόταν στην εξέταση της πραγματικής κατάστασης στο χώρο των εργασιακών σχέσεων στον αθλητισμό και αντιλαμβανόμενη ότι η προστασία της βιωσιμότητας των σωματείων δεν αποτελεί πλέον πρόκριμα, σε αντίθεση με την ανάγκη “βιωσιμότητας” των αθλητών.

Συμπεράσματα - Προτάσεις

Η κάθε κοινωνική ομάδα οφείλει να προασπίζεται και να διεκδικεί τα δικαιώματά της. Παρά το ενωμένο μέτωπο που έχουν οι υπόλοιπες ομάδες εργαζομένων και επαγγελματιών (απέναντι στους πολιτικούς θεσμούς και τους εργοδότες τους τουλάχιστον) μια τέτοια συσπείρωση δεν έχει παρατηρηθεί στους αθλητές στην Ελλάδα. Φαινόμενα απεργιών και συνδικαλισμού που έχουν παρατηρηθεί παλαιότερα ιδίως στις ΗΠΑ, δεν έχουν εκδηλωθεί στην Ελλάδα. Ενδεχομένως μια ενιαία διεκδίκηση εργατικών δικαιωμάτων από το σύνολο ή πιο ρεαλιστικά από το μεγαλύτερο κομμάτι των αθλητών να ήταν αρκετό ώστε να αλλάξει το νομοθετικό τοπίο και να αντιμετωπίζονται ως παράγοντες του αθλητισμού ως σώμα.

Αυτή η συσπείρωση θα μπορούσε να αποτελέσει εργαλείο και στις διαπραγματεύσεις με τις ομοσπονδίες και τα σωματεία. Να συμφωνηθούν μεταξύ των εκπροσώπων των αθλητών ελάχιστες αμοιβές, ελάχιστες ημέρες διακοπών, ένα minimum κάλυψης των αναγκών των αθλητών για έξοδα βιοπορισμού αλλά και προπόνησης ώστε να μην είναι απαραίτητο να διαπραγματεύονται οι ίδιοι με τους sponsors για κεφάλαια και πόρους για να καλύψουν αυτές τις ανάγκες. Θα πρέπει να πιέσουν ώστε, με ή χωρίς την απαραίτητη σαφώς κρατική οικονομική ενίσχυση, να είναι δυνατόν να εξασφαλίζονται αξιοπρεπείς συνθήκες διαβίωσης και προπόνησης.

Ένα αντίστοιχο ελάχιστο επίπεδο προστασίας είναι χρήσιμο και για τα συμβόλαια των αθλητών με τους sponsors. Οι ρήτρες αποκλειστικότητας, ελάχιστης επίδοσης, ηθικής συμπεριφοράς θα μπορούσαν να έχουν διαμορφωθεί εκ των προτέρων, σαν γενικούς όρους συναλλαγών, αλλά από την πλευρά των αθλητών. Αν και αυτοί οι όροι δεν θα αποτελούν νομοθετημένα κείμενα ή συλλογικές συμβάσεις, η καθολική επιβολή τους από το σύνολο των αθλητών θα τους καταστήσει αυτονόητο περιεχόμενων των συμβολαίων sponsoring.

Σε επόμενο στάδιο, επειδή ακριβώς οι αθλητές δεν είναι υποχρεωμένοι να γνωρίζουν “τους κανόνες του παιχνιδιού” σε επίπεδο διαπραγματεύσεων και διεκδικήσεων, θα ήταν φρόνιμο να συνδιαλέγονται και να συμφωνούν τους όρους της συνεργασίας τους με τα σωματεία και τους sponsors μέσω των εκπροσώπων τους. Φαντάζει ενδεχομένως ιδεατό αυτό το ενδεχόμενο καθότι η πλειονότητα των αθλητών αγωνιά και αγωνίζεται για την επιβίωσή της, ωστόσο ένας εκπρόσωπος, ένας manager θα αποτελούσε επένδυση για καλύτερους όρους στα συμβόλαιά τους.

Τα οικονομικά μεγέθη των συμφωνιών τηλεοπτικών μεταδόσεων αγώνων, πώλησης διαφημιστικού χρόνου κατά τη διεξαγωγή των αθλητικών διοργανώσεων, το ύψος των δικαιωμάτων για διαφημίσεις εντός του αγωνιστικού χώρου αποτελούν καλά κρυμμένα μυστικά. Εάν ένα μόνο μικρό ποσοστό αυτών των κεφαλαίων κατέληγε στα ταμεία των σωματείων, σαφώς και θα ήταν πολύ πιο πρόθυμα να προσφέρουν την αυτονόητη, αλλά δαπανηρή, εργατική προστασία στους αθλητές τους. Προκειμένου να θεσμοθετηθεί κάτι τέτοιο, είναι απαραίτητη η διαφάνεια σε αυτές τις επενδύσεις. Η διαφάνεια είναι μια ξένη αρχή στον χώρο του ελληνικού αθλητισμού και αποτελεί τη γενεσιουργό αιτία για πολλές παθογένειες στον χώρο αυτό.

Διαφάνηκε με την υπόθεση Bosman ότι είναι δυνατόν να ανατραπούν τα δεδομένα και τα κακώς κείμενα εφόσον υπάρχει προσφυγή στη δικαιοσύνη. Το χρονοβόρο και δαπανηρό ελληνικό δικαιοδοτικό σύστημα αποθαρρύνουν τους περισσότερους από το να προσφεύγουν στα ανώτατα δικαιοδοτικά όργανα. Ομαδικές ωστόσο προσφυγές αντιμετωπίζονται με μεγαλύτερη προσοχή αλλά αποτελούν και πιο προσιτές λύσεις. Μία μαζική κινητοποίηση αθλητών, διεκδικώντας να αναγνωριστούν ως εργαζόμενοι ενδεχομένως να είχε μεγαλύτερη δυναμική από τις πολλές και μεμονωμένες προσφυγές.

Είναι άρα έκδηλο ότι μοναδική ρεαλιστική λύση για την ενίσχυση της διαπραγματευτικής ικανότητας των αθλητών, είτε απέναντι στις ομοσπονδίες και τα σωματεία, είτε απέναντι στους οικονομικά εύρωστους sponsors είτε ακόμα και στην πολιτική βούληση είναι το ενιαίο και κοινό, συντονισμένο μέτωπο. Η συλλογική διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους και προάσπιση των συμφερόντων τους. Η οικονομική ελευθερία του ατόμου συχνά εξαρτάται από την οικονομική ευελιξία του συνόλου και αυτό είναι προς το συμφέρον, οικονομικό και αθλητικό, του συνόλου των αθλητών.

VII. ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική Βιβλιογραφία

- Γιαννόπουλος Κωνσταντίνος Θ., Αθλητική χορηγία, Αθήνα, Αθλότυπος, 2002
- Γούλας Δημήτριος, Εργασιακές σχέσεις αθλητών : η υπαγωγή των αθλητών στο πεδίο εφαρμογής του εργατικού δικαίου, Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας, Διδακτορική διατριβή (Δ.Δ.) -- Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών. Τμήμα Νομικής, 2014
- Δέδες Παντελής, Εισηγήσεις αθλητικού δικαίου, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2008
- Εισηγητική Έκθεση, στο σχέδιο νόμου " Για τον ερασιτεχνικό και επαγγελματικό αθλητισμό "Προς τη Βουλή των Ελλήνων", 15/02/1999, Γενικός Διευθυντής, Διονύσιος Ρίζος
- Ζαγκλής Ανδρέας, Εργασιακές σχέσεις αθλητών στον επαγγελματικό και ερασιτεχνικό αθλητισμό, (Σκέψεις με αφορμή την ΜονΠρΑθ. 1298/2005), Δελτίο Εργατικής Νομοθεσίας, τόμος 61/2005, σελ. 1318 επ.
- Θεοδωρακάτου Ροδμανθη Ε., Η Οικονομική Εκμετάλλευση των Στοιχείων της Προσωπικότητας του Αθλητή, Διπλωματική Εργασία, 2012
- Κοριατοπούλου- Αγγέλη, Right of publicity – Άδεια χρήσης δικαιωμάτων προσωπικότητας – Πτυχές εμπορευματοποίησης, ΔιΜΜΕ 1/2007, Έτος 4ο.)
- Μαλάτος, Ανδρέας Λ., Παραδόσεις αθλητικού δικαίου, Αθήνα Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2010
- Παναγιωτόπουλος Δημήτριος, Αθλητικό Δίκαιο: συστηματική θεμελίωση – εφαρμογή, Αθήνα Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2005
- Παναγιωτόπουλος Δημήτριος, Αθλητικές Υπηρεσίες Ερασιτέχνη Αθλητή- Αθλητική Ιδιότητα και Υποκρυπτόμενη Σύμβαση, ΔΕΝ Τεύχος 1484, τόμος 62/2006, σελ. 1638-1647
- Παναγιωτόπουλος Δημήτριος, Εργασιακές Σχέσεις στον Αθλητισμό, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2007
- Παπαλουκάς Μάριος, Ευρωπαϊκή Αθλητική Αγορά, Θεωρία και Νομολογία, Αθήνα, 2012

- Προτάσεις του Γενικού Εισαγγελέα CARL OTTO LENZ – Υπόθεση C-415/93, της 20ής Σεπτεμβρίου 1995
- Σινανιώτη – Μαρούδη Αριστέα, Σύμβαση χορηγίας (sponsoring), Αθήνα, Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας, 2002
- Σταμέλου, Το δικαίωμα της δημοσιότητας του επαγγελματία αθλητή στις ΗΠΑ, σελ. 59, υποσημ. 66, ΔιΜΜΕ 1/2009
- Συνοδινού Τατιάνα Ελένη, Η εικόνα στο Δίκαιο, Αθήνα Θεσσαλονίκη, Αντ. Σάκκουλα, 2007
- Χελιδόνη Α., Η σύμβαση ανταποδοτικής χορηγίας, Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου, 1997, σελ. 565 επ.
- Χρυσόγονος Κώστας, Ατομικά και Κοινωνικά Δικαιώματα, 2002, Αντ. Ν. Σάκκουλας

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

- Andresen A. Scott, CURRENT ETHICAL ISSUES IN SPORTS LAW, Marquette University School of Law, ANDRESEN & ASSOCIATES, P.C. 07/09/2015
- Antonopoulou P., The interdependent relation between Sport, Politics and the Media and the role of Lex Sportiva-Lex Olympica, e-Lex Sportiva Journal (L.Sp.J), 2014
- Blackshaw Ian, The Professional Athlete Employee or Entrepreneur?, The International Sports Law Journal, 2006/3-4, σελ. 91-95
- Boyd Stephen, Image rights contracts: Morality clauses, Opinion and Practice Sport and the Law Journal, Volume 18 Issue 1, 2011, σελ. 16-18
- Chase R. Christopher, A Moral Dilemma: Morals Clauses in Endorsement Contracts, Sports Litigation Alert, Volume 6, Issue 6, 10/4/2009
- Epstein Caroline, Morals Clauses: Past, Present And Future. New York University Journal of Intellectual Property and Entertainment Law, Volume 5 Fall 2015 Number 1. σελ. 72-106
- Gábris̄ Tonáš, Behavior Clauses in Sports: Basic Rights of Sportsmen, TILBURG UNIVERSITY, SCHOOL OF LAW, 2010 <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=106138>

- García Borja , Playing ball: EU regulation of professional football since the Bosman ruling, The King Baudouin Foundation and Compagnia di San Paolo are strategic partners of the European Policy Centre, European Policy Brief, June 2006
- Kalb Ira, Why Brands Like Nike Stuck With Tiger Woods Through His Scandal, Marshall School of Business, USC, 05/04/2013, <http://www.businessinsider.com/tiger-woods-a-tale-of-two-images-2013-4>
- Kressler Noah B., Using the morals clause in talent agreements, A Historical, legal and practical guide, Columbia Journal of Law & the Arts, Vol.29, 13/12/2005, https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=869302
- Pagar B. Charulata, Athletes, Scandals and Sponsorships: Why Morals Clauses Are More Important Than Ever, Advertising & Marketing Blog, 24/09/2016
- Sickmann Robert, Labour Law, the Provision of Services, Transfer Rights and Social Dialogue in Professional Football in Europe, The International Sports Law Journal, 2006/1-2, σελ. 117
- Travis Clay, Kobe Bryant's Rape Case Reexamined, Outkick The CoverageCollege Football Blog, 11/04/2016, <http://www.outkickthecoverage.com/kobe-bryant-s-rape-case-reexamined-041116>
- Vukelj John, Post No Bills: Can the NBA Prohibit its Players from Wearing Tattoo Advertisements?, Fordham Intellectual Property, Media and Entertainment Law Journal Volume 15, Issue 2 2005 Article 9 VOLUME XV BOOK 2

Ιστότοποι

- EUROPEAN COMMISSION MEMO Sport as a growth engine for EU economy Brussels, 19/06/2014 http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-14-432_en.htm
- Jim Litke, Tattoo Advertising Could Be Next in NBA, 21/03/2001, <http://abcnews.go.com/Sports/story?id=99768&page=1>

- Nikolay Zuyev, A Skier's Sporting Lawsuit, 19/09/2003,
<http://www.pravdareport.com/history/19-09-2003/3750-chepalova-0/>
- <http://bedfordgroupconsulting.com/marketing-insights/avoiding-the-perils-of-sport-sponsorship/>
- https://www.forbes.com/2004/09/03/cz_kb_0903kobe.html
- <https://lawdb.intrasoftnet.com/>
- <http://gga.gov.gr/athlitismos/nomothesia>
- <http://www.opengov.gr/cultureathl>
- <http://curia.europa.eu/juris/recherche.jsf?language=el>
- <https://www.forbes.com/sites/darrenheitner/2013/08/20/sharapova-to-sugarpova-why-the-name-change-would-have-been-a-silly-business-strategy/#5d24b32842e9>
- The Associated Press, 01/07/2011
<http://www.nytimes.com/2011/07/02/sports/football/nike-re-signs-vick.html>
- Harig B., Tiger's new deal biggest in years, 3/12/2014
<http://abcnews.go.com/Sports/tigers-deal-biggest-years/story?id=27349217>
- Heitner D., Nike's Disassociation From Lance Armstrong Makes Nike A Stronger Brand, 17-10-2012
<https://www.forbes.com/sites/darrenheitner/2012/10/17/nikes-disassociation-from-lance-armstrong-makes-nike-a-stronger-brand/#5dc81b226df4>
- Sharp K., Nike, Castrol suspend sponsorships with Adrian Peterson, 17/09/2014
<http://www.sbnation.com/nfl/2014/9/17/6338333/adrian-peterson-nike-sponsorship-child-abuse>